Søllerød bogen 1980

Historisk-topografisk Selskab for Søllerød Kommune

Søllerødbogen 1980

Søllerødbogen 1980

udgivet af

Historisk-topografisk Selskab for

Søllerød Kommune

INDHOLD

Gamle Søllerød-ejendomme i familierne
Barfred-Pedersens og Barfreds eje
Af bibliotekar *Elisa Markvardt Pedersen* 9

Barndom i Nærums gamle Vognmandsgård
Af maleren *Jørgen Andersen-Nærum* 32

Gl. Holtegaard. En bygningshistorisk beskrivelse
Af arkitekt, m.a.a. *Charlotte Iversen* 90

»Fra Oldemors Gemmer«
Af journalist *Kirsten Rode* 102

Drengespejderne i Søllerød Kommune 1910-1950
Af redaktør *Leif Paltorp* 111

Troels Georg Pedersen med sin familie ca. 1870. Til venstre datteren Julie. I midten min oldemor Betzy Marie Barfred-Pedersen og stående bagved datteren Henriette. Den yngste datter Emma og sønnen Georg til højre i billedet.

Gamle Søllerød-ejendomme i familierne Barfred-Pedersens og Barfreds eje

Af Elisa Markvardt Pedersen

Den dygtige og driftige grosserer Troels Georg Pedersen, min oldefar, ejede ved sin død i 1877 handelspladsen Wilders Plads på Christianshavn. Han havde været gift to gange, anden gang med Betzy Marie Barfred. Hans fire børn, to døtre af første ægteskab, Henriette og Julie, og sønnen Georg og datteren Emma af andet ægteskab tog navnet Barfred-Pedersen. Hans børnebørn og deres efterkommere hedder Barfred.

Aggershvile købes

På Wilders Plads boede nu hans enke med to af døtrene, Emma og Julie, men som så mange andre byboere ville familien gerne ud på landet i sommerhalvåret. Betzy Marie Barfred-Pedersen købte derfor i slutningen af 1870'erne ejendommen Aggershvile, der ligger nord for Jægersborg hegn ved Kørom. Med dette køb blev familierne Barfred-Pedersen og Barfred knyttet til Søllerød-egnen.

Kun få år kom min oldemor til at bo i de smukke omgivelser på Aggershvile. 1881 døde hun. Tre af hendes børn, Julie, Emma og Georg fik skøde på hver en trediedel af ejendommen, men det blev Julie og Emma, begge ugifte, der tilbragte somrene på Aggershvile.

Med to plejedøtre, selskabsdamer og tjenestefolk blev det hurtigt en stor husholdning. Man gik dengang også meget på visit hos hinanden, så de to søstre havde ofte gæster. Gladest var de sikkert, når deres nevøer og niecer, broderen Georgs børn, besøgte dem. Georg Barfred-Pedersen boede på ejendommen Raadegaard syd for Næstved, hvor hans fem børn Henning,

Betzy, Aage, Ellen og Inger voksede op. Da Henning skulle hjemmefra som 12-årig for at gå i skole i København, kom han i 1892 til at bo hos sine to fastre Julie og Emma. Om sommeren, når familien tog ophold på Aggershvile, måtte Henning sejle med dampbåden, som gik fra Vedbæk til København, når han skulle ind til Linnésgade latin- og realskole. Kystbanen var dengang endnu ikke anlagt. Senere kom også Georg Barfred-Pedersens anden søn, min far Aage Friis Barfred, til at bo hos fastrene, da han skulle begynde sine studier som civilingeniør i København omkring århundredskiftet.

Man kan forestille sig, hvordan de to velhavende søstre, der jo selv var barnløse, slet ikke kunne lade være med at forkæle de unge nevøer, ja, de betragtede dem næsten som deres egne sønner. Et eksempel på, hvordan fastrene hyggede om dem findes i et brev, som min farmor har skrevet i juni 1903:

Glade sommerdage på Aggershvile

> »Hennings Fødselsdag (23 år) måtte han jo være i Byen hele Dagen som sædvanlig, men om Aftenen, da han kom hjem (til Aggershvile) havde fastrene et elegant Aftensbord til ham med friske Hummere og dejlige Sager. Bagefter gik de over i Drivhuset og spiste Jordbær og drak Champagne.«

Aggershviles jorder strakte sig fra Øresundskysten langs Jægersborg hegn vestpå til Rundforbi og videre mod syd til Nærum. Ialt udgjorde ejendommen ca. 150 tdr. land. Indtil 1890 lå avlsbygningerne sammen med hovedbygningen, men efter en brand blev en ny avlsgård bygget ca. 400 m vest for kystbanen. Emma og Julie boede selv i den gamle hovedbygning og forpagtede landbruget ud. Efter branden foretog de en ombygning af hovedbygningen og indrettede den forhenværende forpagterbolig til sommeropholdssted og rekreationshjem for enlige syersker. Til hovedbygningen hørte en smuk have samt en frugthave, og ejendommen strakte sig helt ned til Øresund, hvor man havde bådebro på strandgrunden. Herfra blev der hentet tang til brug i frugthaven.

Georg Barfred-Pedersen med sin kone Elisa og deres fem børn. Bagest sønnerne Henning og min far, Aage. Derefter døtrene Ellen og Betzy og forrest den yngste datter Inger, ca. år 1902.

Troels Georg Pedersens ældste datter, Henriette, havde i året 1883 købt et stykke land i det nordvestligste hjørne af Søllerød lige ved Rude skov. På grunden lå den udsigtshøj, der kaldes Høje Sandbjerg.

Faster Henriette var, som sine to søstre, ugift, men havde i modsætning til dem ikke så nær kontakt til sine bror-børn. Hun levede et stille tilbagetrukket liv og blev af familien vistnok betragtet som ret streng og indesluttet.

Også hun boede om vinteren på Christianshavn, dog ikke på Wilders Plads, men i den anden ende af Strandgade i Tordenskjolds store, smukke lejlighed i stuen, Strandgade nr. 6. Hvert forår kørte hun i lukket hestevogn sammen med sin selskabsdame – efterfulgt af endnu en hestevogn med tjenestefolk og stor bagage – ud til Villa Høje Sandbjerg, som hun havde ladet bygge lige i kanten af skoven. Huset var stort og rummeligt i to etager med mange stuer og gæsteværelser og vognport i sidebygningen. Blandt de mange møbler og nipsting, der fandtes i stuerne, var en stor kikkert med stativ, der var opstillet i faster Henriettes soveværelse på 1. sal. Jeg tænker mig, at hun med den har kunnet se over til Aggershvile og ud over Øresund.

Villa Høje Sandbjerg bygges

I 1915 forærede Faster Henriette en stor del af sin grund til Akademisk Skytteforening, der stadig ejer og bruger arealet til øvelsesområde.

Der er ingen tvivl om, at faster Henriette holdt umådelig meget af den smukke egn omkring Høje Sandbjerg. Hun boede i villaen fra april til oktober og har sikkert på utallige ture i området glædet sig over den dejlige natur. At det har været vigtigt for hende at bevare området til glæde for senere generationer, ses af følgende servitut, som hun i 1915, kort før sin død, har ladet lægge på en del af ejendommen:

> »Ejendommen må ingensinde udlægges til alment Brug som en Folkepark eller deslige, ligesom der ej heller må drives Restauration eller Beværtning af nogen Art eller Fabriksdrift.
>
> Den øverste del af Bakken skal som nu være tilgængelig for

Aggershvile set fra gårdsiden.

Faster Henriette
med sin selskabsdame
foran Villa Høje Sandbjerg,
ca. 1910.

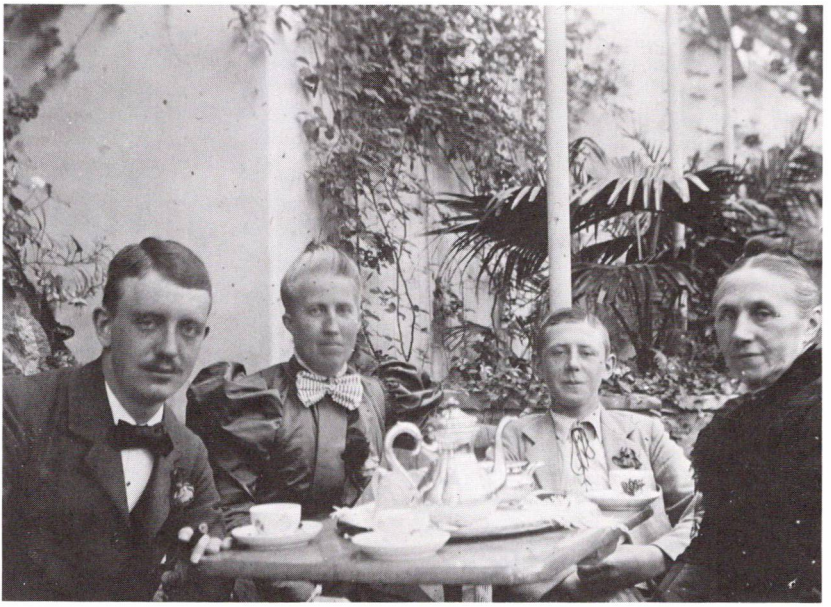

Hyggestund med nevøerne i drivhuset på Aggershvile. Fra venstre Henning, faster Emma, min far og faster Julie. Omkring århundredskiftet.

Første »fredning« af Høje Sandbjerg

Fodgængere, idet der dog fra Ejerens Side skal forbydes de Besøgende at henkaste Papir, Æggeskaller, Flasker eller andet. Bakken må kun benyttes som et Udsigtspunkt, og kan dette ikke overholdes, skal den afspærres som privat Ejendom.«

Man kan næsten sige, at denne beslutning blev begyndelsen til de omfattende fredninger, der i de næste 50 år blev foretaget i denne del af Søllerød kommune, og som jo netop har haft til formål at bevare de landlige omgivelser til glæde for så mange som muligt.

Da faster Henriette døde i 1916, solgte min farfar og faster Emma kort

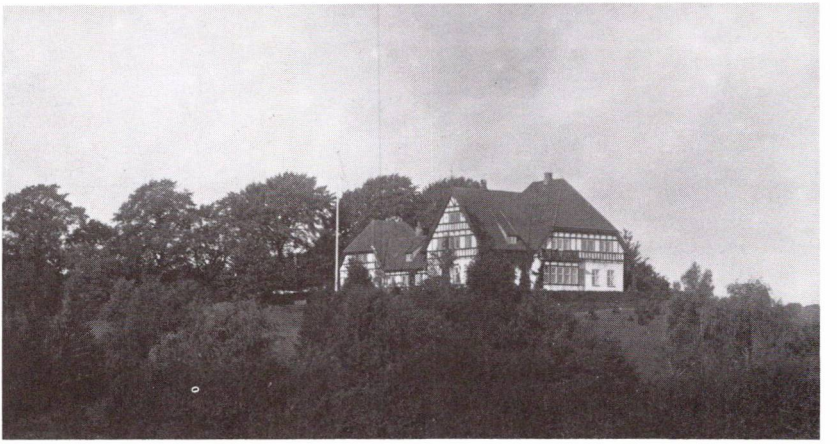

Askebakken set fra havesiden. 1920'erne.

efter Villa Høje Sandbjerg med de omliggende ca. 20 tdr. land, og få år efter erhvervede Københavns kommune selve villaen med den 6 tdr. land store have og indrettede her et børnehjem, kaldet Børnehjemmet Bethlehem, som ligger der den dag i dag. Jeg er sikker på, at denne anvendelse i høj grad ville have tiltalt faster Henriette.

Som tidligere nævnt boede min farfar Georg Barfred-Pedersen, som var uddannet landmand, på Raadegaard i Sydsjælland. I 1905 besluttede han imidlertid at sælge gården og flyttede til København med min farmor og de tre døtre. Henning var da nygift, og min far boede stadig hos de to fastre.

Da farfar jo ejede en del af Aggershviles jorder, var det naturligt for ham at ønske at bygge sig en bolig derpå. I sommeren 1908 blev derfor det statelige hus »Askebakken«, i familien kaldet »Dorrelis« opført. Det kom til at ligge på bakken lige oven for Nærum gadekær på vestsiden af Rundforbivej og havde en pragtfuld udsigt ud over markerne ved Rundforbi og Egebækgården. Farfar havde selv tegnet en del af tegningerne med

Askebakken bygges

Askebakken set fra gårdsiden. 1920'erne.

arkitekt Gerhard Rønne som sagkyndig hjælper. Huset, som var et helårshus, havde en meget smuk bindingsværkskonstruktion, og en stor del af materialet hertil stammede fra tømmer fra et pakhus, der netop var nedrevet på Wilders Plads på Christianshavn.

Næste sommer flyttede min farfar til Nærum med sin familie, og der er ikke tvivl om, at søstrene på Aggershvile var glade for at få især den unge generation i nærheden om sommeren. Jeg gætter på, at der er foretaget mange spadsere- og køreture på stierne langs Jægersborg hegn mellem Aggershvile og Nærum.

Familien samles på Askebakken

Askebakken blev nu i årene før 1. verdenskrig samlingssted for familien. Henning, der var bosat i England med sin kone Gerda og deres to små børn, Arne og Ulla, tog ofte ophold hos forældrene på Askebakken, når de var hjemme på besøg, og de tre døtre Betzy, kaldet Beb, Ellen og Inger boede hjemme en del år, imens de uddannede sig. Mine bedsteforældre var meget gæstfrie, og familie og venner samledes tit i stuerne på Askebakken.

I disse år var min far for det meste i udlandet som ingeniør og har aldrig boet fast på Askebakken.

I foråret 1911 var faster Julie efter en tids sygdom sammen med faster Emma på et rekreationsophold ved den franske riviera. For at gøre den lange rejse mere bekvem, havde de to søstre ladet en privat salonvogn koble på det ordinære tog. Trods denne behagelighed har faster Julie nok haft for få kræfter til at klare rejsen med. Den 30. april døde hun i Cannes. Samme år solgte faster Emma Aggershvile. Man forstår, at de to søstre havde været stærkt knyttet til hinanden, og for faster Emma har der nok været altfor ensomt i stuerne, hvor hun og søsteren havde tilbragt så mange dejlige sommerdage sammen. Dog ville Faster Emma stadig gerne tilbringe somrene i Søllerød og ville måske også gerne bo lidt nærmere Henriette på Høje Sandbjerg. Desuden havde faster Emma en god veninde, Christiane Jørgensen, som ejede ejendommen Højbjerghus, en lille bondegård på c. 30 tdr. land, der lå lige ved Rude skov øst for Højbjerg.

Østerlide bygges

Af Christiane Jørgensen købte faster Emma derfor i 1911 et stykke jord i kanten af skoven lige syd for Højbjerg og byggede i 1912 den store rødstensvilla »Østerlide«. Også denne ejendom er tegnet af arkitekt Gerhard Rønne.

Den var, som de andre ejendomme familien byggede, stor og rummelig. Fra en hall førte en trappe op til en række værelser ovenpå, og forneden var der kabinet, havestue, spisestue med stor køkkenregion og sidefløj til tjenestefolkene.

Det er overraskende, at faster Emma ville bygge sig så stor en bolig, og så endda kun sommerbolig, enlig som hun var, men hun førte stort hus og havde mange venner og megen familie omkring sig.

På hele husets østside fandtes en bred terrasse, hvorfra man havde en storslået udsigt ud over mosen og over mod Højbjerghus. Skoven mod nord var dengang endnu så lav, at faster Henriette fra Villa Høje Sandbjerg i sin kikkert kunne følge byggeriet på Østerlide.

Hvert forår kørte faster Emma fra Wilders Plads ud til Østerlide, men

Østerlide set fra mosen.

hun kørte ikke som søsteren i hestevogn. I 1912 havde hun købt et automobil og ansat en chauffør. Det var dog ikke altid praktisk at køre i bil dengang, da der var ret strenge regler for, hvor og hvornår biler måtte færdes på vejene. Faster Emma havde således en sommerdag været på besøg på Askebakken, kørende i bil fra Østerlide, men da hun besluttede at blive til middag, og det blev mørkt, førend hun brød op for at komme hjem, måtte hun køres hjem i hestevogn, da biler ikke måtte køre på vejene efter mørkets frembrud. Faster Emma var ofte på besøg på Askebakken, dels naturligvis for at være sammen med familien der, men også for at se til byggeriet af »Solhuset«, et rekreationshjem, som hun var ved at lade opføre i Nærum ved gadekæret.

Som tidligere nævnt havde faster Julie og faster Emma indrettet et rekreationshjem på Aggershvile, og faster Emmas tanke var nu, efter at

Solhuset.

Solhuset ved Nærum gadekær bygges

hun havde solgt Aggershvile, at indrette et andet rekreationshjem, som hun ville skænke »Den gjensidige Hjælpeforening for kvindelige Haandarbejdere«. Gennem denne forening kunne ugifte, kvindelige syersker få en måneds ophold om sommeren.

Faster Emma afholdt selv alle udgifter til »Solhuset« indtil sin død i 1927, hvorefter huset overgik til Foreningen. Alle tre søstre havde skænket denne forening store gaver. Man forstår, at det lå dem stærkt på sinde, at mange af deres ugifte og ubemidlede medsøstre kunne få glæde af de smukke omgivelser i Søllerød, som de selv satte så stor pris på. Min farmor glædede sig over det kønne lille hus neden for bakken. Hun var selv med til at indrette det og fik hurtigt kontakt med »Soldamerne«, som gæsterne blev kaldt. Som det gæstfrie menneske, hun var, inviterede hun dem ofte til te på Askebakken. Som min oldemor kom heller ikke min farmor til at leve mange år i Søllerød. Allerede 1913 døde hun, kun 58 år gammel, under en rejse, som mine bedsteforældre foretog sammen med de tre døtre i Italien. Min farfar havde rejst i udlandet som ung, og hans søstre rejste også en del. Også de unge søgte til udlandet, men farmor havde aldrig været uden for landets grænser, og hun havde set hen til denne rejse med

de største forventninger. Det føltes måske derfor ekstra tragisk, at den for hende skulle blive den eneste og sidste.

Sorgen over hendes død var stor, da hun altid havde været familiens samlende midtpunkt.

Min farmor Elisa Friis

Farmor var født Elisa Friis og var datter af pastor Friis i Soderup på Tølløse-egnen. Hun var præget af sin opvækst under beskedne kår i et hjem med mange børn, hvor man lagde vægt på lærdom og nøjsomhed. Disse dyder prøvede hun at opdrage sine egne fem børn til, og det var sikkert ikke altid nemt for hende at se de tre svigerinder forkæle og forvænne børnene så meget, de kunne.

Farmor havde mange venner, både blandt unge og ældre, og hun havde en sjælden evne til at interessere sig for de mennesker, der omgav hende. Hun førte en stor korrespondance, og det er blandt andet mange af hendes breve, der har kunnet levendegøre slægtens færden i Søllerød i begyndelsen af århundredet. Efter farmors død holdt min ældste faster, faster Beb, hus for farfar på Askebakken. Hun var uddannet husholdningslærerinde fra Den Suhrske husholdningsskole og havde netop været ansat et år på Vordingborg husmoderskole, da farmor døde. Som den pligtopfyldende datter hun var, følte hun, at hun måtte rejse hjem og udfylde sin mors plads i den store husholdning på Askebakken.

Min farfar gifter sig igen

I 1919 giftede min farfar sig igen. Hans anden kone var min farmors ti år yngre søster Johanne Muus, og dette giftermål forandrede ganske hjemmet på Askebakken. Johanne – altid kun kaldet moster – havde ikke farmors personlighed, og i stedet for at prøve at bevare Askebakken som familiens samlingssted søgte hun at holde farfar for sig selv og lod niecerne forstå, at de ikke mere var særlig velkomne i deres gamle hjem. Jeg har indtryk af, at farfar i disse år ikke havde ret nær kontakt med sine børn.

Henning var kort efter 1. verdenskrig vendt hjem fra England med sin familie for at bosætte sig i Danmark. Han rykkede nu ind i den store gamle stuelejlighed i Strandgade nr. 6, hvor faster Henriette havde boet, og som stod tom efter hendes død i 1916.

Men kort tid efter ramte en stor sorg familien, idet Henning blev smittet af den spanske syge og døde kun 40 år gammel i 1920. Hans enke, Gerda Barfred, stod nu alene med Arne og Ulla, der kun var 12 og 13 år gamle.

I det smukke, gamle hjem voksede nu de to børn op. De var i mange år de eneste i deres generation i familien.

Der findes ikke mange oplysninger om familiens færden i Søllerød i 20'erne. Efter farfars giftermål rejste faster Beb tilbage til sin gerning på Vordingborg husmoderskole. De to andre søstre, Ellen, kaldet Else, og den yngste søster Inger rejste en del i udlandet eller boede hos faster Beb i hendes hjem i Vordingborg. Faster Else var uddannet sygeplejerske. Faster Inger havde den tunge skæbne at lide af epilepsi, en sygdom som tog til med årene, og hun havde behov for stor hjælp og omsorg, som de to ældre søstre kunne give hende.

Faster Beb bliver familiens midtpunkt

Da gamle faster Emma døde i 1927, stod både hjemmet på Wilders Plads, hvor hun havde boet hele sit liv, og Østerlide tomt, men atter engang var det faster Beb, der vendte tilbage og blev familiens midtpunkt. Hun rykkede ind i stuerne ved kanalen i slutningen af 1927, og det var nu 3. generation, der boede her. Om sommeren samledes slægten på Østerlide, som forblev i familiens eje endnu en række år.

Alle tre søstre forblev, som deres egne fastre, ugifte. I to generationer har således begrebet »fastrene« eksisteret. De omsluttede familien – især den unge generation – med stor kærlighed, interesse og gavmildhed og har sikkert betydet meget for den slægtsfølelse, der fandtes i familien.

Mine forældre bliver gift i 1930

I årene efter 1. verdenskrig havde min far opholdt sig i udlandet, mest i Frankrig, hvor han havde grundlagt et ingeniørfirma i Paris. I 1930 blev mine forældre gift og bosatte sig i Paris. Året efter blev både Arne og Ulla gift, og familien begyndte at vokse. I 30'erne blev næste generation født.

Når mine forældre tog hjem om sommeren på besøg, boede de med min bror, Niels, og mig på Østerlide, hvor også Arne med sin unge kone, Grete, og deres to børn, Birgit og Troels, ofte ferierede. Når så også faster Else og faster Inger kom til samt diverse gæster, blev det store hus fyldt fra

Familiekomsammen på Østerlide sommeren 1933. Fra venstre: min far med min bror på skødet. Siddende i midten: moster. Stående bagved: faster Beb. Siddende: faster Else og tante Gerda og stående bag dem: en gæst.

Faster Beb med sin store sorte kat, som jeg forsigtigt kæler med. Østerlide sommeren 1935.

Mine forældre med min bror foran Østerlide sommeren 1933.

Børnekomsammen på Østerlide i sommeren 1936. Til venstre sidder Troels, halvt med ryggen til, Birgit. Overfor dem min bror og mig.

Østerlide set fra gården. Denne side af huset vender mod sydvest. Da Østerlide i trediverne blev samlingssted for hele familien, foregik en stor del af dagens udendørs samvær i gården, idet her som regel var sol og ofte læ. For de alleryngste var gården en dejlig og sikker legeplads, da porten ud mod vejen kunne lukkes.

På sydsiden af huset var der anlagt en smuk rosenhave med grusede havegange, kranset af buksbomhække. Her spadserede man, men i gården legede man.

Højbjerghus fra østsiden en tidlig forårsdag midt i 1960'erne, som det idag ses af golfspillerne fra hul 4.

Glade sommerdage på Østerlide

øverst til nederst. Faster Beb stod for hele husholdningen, og de glade sommerdage blev næsten en gentagelse af Aggershviletiden og de første år på Askebakken, som især den ældre generation huskede så tydeligt.

Fra den store terrasse foran Østerlide kunne man som tidligere nævnt se over mod Højbjerghus, der lå som en landlig idyl med stråtag og bindingsværk, med stald og lade, med heste, køer, høns og katte og alt, hvad der dengang hørte til en bondegård. Min mor var meget betaget af den kønne ejendom, og mine forældre besøgte af og til Christiane Jørgensen, som stadig ejede stedet.

Men Christiane Jørgensen boede efterhånden kun sjældent på Højbjerghus. Hendes gode veninde, faster Emma, var jo død, og hun selv hørte i virkeligheden til i Sønderjylland, hvor hun var en højt skattet lærerinde, som havde gjort en stor indsats for danskheden syd for grænsen.

Villaen »Ask«, bygget 1931. Bag træerne skimtes gavlen af »Askebakken«.

I 1934 solgte hun Højbjerghus til min far, og året efter flyttede vi til Danmark.

Min far køber Højbjerghus

Man kunne dog dengang ikke bo hele året på gården. Den ældste del af stuehuset var gammelt og dårligt isoleret. Der var ikke indlagt elektricitet, og opvarmningsmulighederne var beskedne. Da min far jo ikke var landmand, men havde sit virke i København, besluttede mine forældre at bo i byen om vinteren, og vi kom da til at bo i Strandgade nr. 6 på 3. sal i vinterhalvåret og så meget som muligt af sommertiden på Højbjerghus. Hermed var den gamle rytme i familien genoprettet.

Min farfar var efterhånden 80 år gammel. Han og moster var begyndt at føle, at Askebakken var alt for stor en bolig for dem. Farfar holdt naturligvis umådelig meget af huset, som han jo selv havde tegnet og bygget, men især moster havde lyst til at bygge et mindre hus i nærheden. I begyndelsen af 1930'erne opførte de derfor det smukke stråtækte hus, der ligger neden for Askebakken ved Rundforbivej. Moster var meget glad for dette hus, som hun satte sit personlige præg på, og i 1932 flyttede farfar og moster ind. Kort efter blev Askebakken solgt. Her i Ask, som villaen blev kaldt, levede farfar, til han døde som en meget gammel mand i 1938. Han blev 86 år. Moster havde bestemt, at villaen efter hendes død skulle skænkes til Den danske lægeforening som gave, hvilket skete i begyndelsen af 40'erne.

»Ask« bygges og Askebakken sælges

Til alles sorg blev det desværre nødvendigt at sælge Østerlide i 1939. Men heldigvis kunne kontakten til den kønne egn bevares, idet Højbjerghus jo nu tilhørte mine forældre.

Østerlide sælges

Jeg har altid følt, at det har været et stort privilegium at have fået lov til at vokse op i så idylliske omgivelser med så mange herlige legemuligheder og med den nære kontakt med dyr, som barndomstidens somre på Højbjerghus gav mulighed for. I de første år, vi boede på gården, kunne man endnu se storken spankulere omkring på markerne, og mangen en sommermorgen har jeg fået lov til at køre med, når den lille hestetrukne mælkevogn kørte gårdens to mælkejunger med døgnets høst af frisk mælk ned til Dronninggårds mejeri.

Det var også herligt at være med til at køre korn ind og få lov til at sidde øverst på et kæmpelæs hele vejen hjem til laden.

Sommerdage og juleferier på Højbjerghus

Min mor elskede at være på Højbjerghus, og hun var aldrig gladere, end når den store forårsrengøring var overstået, og vi kunne flytte ud i slutningen af april og opleve foråret. Også mine forældre var glade for at se familien og min fars fødselsdag, der faldt om sommeren, var altid en festdag, hvor fastrene kom på besøg. Arne, der var læge og boede i Gentofte, havde fået et stykke jord, som han dyrkede som køkkenhave, og

Højbjerghus sommeren 1935. Min mor, min bror og jeg hilser på posten.

han og Grete med Birgit og Troels, der var jævnaldrende med min bror og mig, kom ofte om søndagen.

Mor var nok den, der var mest ked af det, når vi sidst i oktober atter måtte lukke af og flytte til byen. Ja, mor længtes i virkeligheden så meget efter Højbjerghus, at hun besluttede, at vi skulle flytte ud igen midt i december og holde »jul på landet«. I alle årene mellem 1940 og 1950 tilbragte vi juleferien på Højbjerghus.

Der blev slagtet gris og bagt på det store gamle brændekomfur i køkkenet – i krigsårene til petroleumslampernes og stearinlysenes skær, og lillejuleaften gik vi i skoven og fældede juletræet. Det var fast tradition, at fastrene kom på besøg 2. juledag, og var det en hvid jul, hvad det ofte var i krigsvintrene, kom Arne med familien, og vi løb alle på skøjter på søen eller stod på ski.

»De grønne stier« anlægges

Man følte dengang, at Højbjerghus lå langt ude på landet, og først da »De grønne stier« blev anlagt som en følge af stiloven af 1940, begyndte der at komme flere mennesker på egnen. Tanken med denne stilov var, at store dele af de smukke områder nord for København skulle være tilgængelige for alle. Men hvem ved om disse områder havde fået lov til at beholde

deres uberørthed, hvis ikke omfattende fredninger var blevet foretaget i hele denne egn.

Som følgende artikel i Søllerød Kommuneblad 17. februar 1949 viser, tilbød en række grundejere at være med i et stort fredningsprojekt, som Dansk Naturfredningsforening havde arbejdet for:

De store Arealer mellem Holte og Høje Sandbjerg fredes

Ejerne af ca. 300 Tdr. Land giver Afkald paa Erstatning

Dansk Naturfredningsforening har igennem længere Tid udført et stort og omfattende Arbejde for at sikre en Fredning af de ca. 500 Tdr. Land, inclusive Statsskoven, som fra Holte strækker sig nordpaa til Høje Sandbjerg. Det drejer sig om et Areal af usædvanlig Skønhed. Landskabet bugter sig her i Bakke og Dal, Agerland isprængt mange Smaasøer veksler med Skov og ind igennem det hele snor sig idylliske Stier. Op mod Høje Sandbjerg hæver Terrænet sig saa højt, at man herfra kan se ud over Øresund og langt ind i Sverige.

Fredninger

Ved gode Kræfters Medvirken fra mange Sider ser det nu ud til, at Sagen er kommet ind i en saa lykkelig Udvikling, at man tør regne med, at Fredningen af hele det omhandlede Areal vil kunne gennemføres endnu i indeværende Aar.

Formanden for Søllerød Sogneraad, Professor A. Schneider har sammen med Professor Palle Suenson, der er Ejer af Rygaard, gjort det store Arbejde at samle Ejerne af de mange smaa og store Ejendomme, som Arealet omfatter, om denne Sag, og hidtil har 8 af Ejerne, der tilsammen raader over ca. 300 Tdr. Land, givet Tilsagn om at ville lade deres Ejendomme fuldstændig frede – endda uden at kræve nogen Erstatning. De 8 er Ingeniør A. F. Barfred, der har tilbudt at frede sin Ejendom Højbjerghus med 35 Tdr. Land, Direktør Hans Bording, som vil frede hele sin Ejendom, Grosserer Axel Christensen, Østerlide, med 12 Tdr. Land, Direktør A. L. Schmidt, der vil frede hele Høje Sandbjerggaard, Ingeniør A. Christiansen, »Mosehuset«, Professor Palle Suenson, hele Rygaard med 76 Tdr. Land. Professoren tilbyder endvidere at erhverve og frede Kommunens Losseplads samt andre nærliggende Omraader, bl.a. et Stykke af Havarthigaardens Jorder. Grosserer Willer-Petersen har foruden Højbjerggaard, der omfatter 67 Tdr. Land, tilbudt at ville erhverve og frede nogle tilstødende Arealer for at bidrage til Opnaaelse af en samlet Gennemførelse af den bedst mulige Fredningsplan. Endelig vil Direktør Wernerfelt frede »Gamle Ege«.

Det er jo ikke ualmindeligt, at Ejere af Arealer, der ønskes fredet, fremsætter ganske urimelige Erstatningskrav, og det er derfor saa meget mere prisværdigt, at de ovenfor nævnte Ejere ikke har krævet nogetsomhelst Erstatning, men kun har stillet visse Betingelser, af

hvilke den væsentligste er den, at Fredningsmyndighederne snarest gennemfører hele den Plan, der er lagt for alle de 500 Tdr. Land, der her er Tale om, formentlig ud fra den Betragtning, at det ikke vilde være til nogen Nytte at frede en Del af Arealet, hvis man saa kunde risikere, at der ind imellem kunde opdukke Byggeri, som vilde ødelægge hele Egnens landskabelige Skønhed. Meningen med Fredningen er dog ikke, at man vil hindre alt Byggeri indenfor Arealet, man vil blot fra Myndighedernes Side have Udstykning og Byggeri lagt ind under bestemte Rammer, saaledes, at man kan have Haand i Hanke med, at Helhedsbilledet ikke ødelægges, og endvidere vil man drage Omsorg for, at der ind imellem bliver Plads ogsaa for Offentligheden.

Også i slutningen af 60'erne er der foretaget en del fredninger, og forhåbentlig vil dette bevirke, at hele den store naturpark, som også Højbjerghus' jorder er en del af, kan bevares uændret til glæde for kommende generationer.

Min bror overtager Højbjerghus

I 1955 døde min mor, og far – der da var 73 år gammel – havde hverken kræfter eller lyst til at bo på gården alene. Han overdrog derfor Højbjerghus til min bror, som var nygift og netop var færdig med sin uddannelse som handelsmand. Min bror og hans kone, Taru, gik straks i gang med at modernisere stuehuset, så det kunne beboes hele året. I de snart 25 år, de har boet på Højbjerghus, har de istandsat de gamle stuer med nænsom hånd, så huset i dag er en smuk bolig for dem og deres to døtre, Henriette og Pernille. Da min far i 1962 blev syg, indrettede min bror og svigerinde et værelse til ham på Højbjerghus og plejede ham her, til han døde en julidag i 1962. I de år, hvor min far havde ejet Højbjerghus, og i en række år efter at min bror havde overtaget gården, har den været drevet som et almindeligt landbrug. Far havde en del forstand på landvæsen, men den daglige drift var overdraget en bestyrer, som boede fast på gården med sin familie.

Men nu er Højbjerghus ikke mere en landbrugsejendom som førhen. Den nære beliggenhed ved hovedstaden og den almindelige udvikling inden for landbruget har bevirket, at så lille en gård slet ikke kan drives økonomisk i vore dage. Størstedelen af markerne er nu udlejet til golfbanen, der blev anlagt i denne del af naturparken i begyndelsen af 70'erne.

Højbjerghus, som det ser ud i dag.

Dog, selv om der ikke mere er køer og grise i staldene og korn på loftet, og selv om mælkevognen ikke ruller til mejeriet hver morgen, så er det stadig det idylliske sted, som min mor forelskede sig i for snart 50 år siden.

Og selv om Søllerød-egnen har forandret sig, så er her stadig smukt, som da slægten lærte den at kende for 100 år siden.

Beliggenheden af de i artiklen nævnte ejendomme

»Aggershvile« /Børnehjemmet Jacob Michaelsens minde, Aggershvile Allé 1, Skodsborg. Villa *»Høje Sandbjerg«* /Børnehjemmet Bethlehem, Høje Sandbjergvej 16, Holte. *»Askebakken«* nedrevet. Lå på det nuværende Askhøj, Nærum. *»Østerlide«* Højbjerggårdsvej 50, Holte. *»Højbjerghus«* Højbjerggårdsvej 63, Holte. *»Ask«* Askhøj 4, Nærum. *»Solhuset«* /Børnehjemmet Solhuset, Rundforbivej 199, Nærum.

Barndom i Nærums gamle Vognmandsgård

Af Jørgen Andersen-Nærum

På bagsiden af fotografiet af Vognmandsgården, der spejler sine hvidkalkede længer i Nærum Gadekær, er med blyant skrevet flg. oplysning:

»Askebakkegården« i Nærum, opført 1726. Nedbrændt 1. Sept. 1929.

Det stammer fra århundredskiftet. Håndskriften på bagsiden tilhørte den af mine fastre, der var ældste datter af min farfar, vognmand Ole Andersen og hans hustru Anne Christine, som et kvart århundrede tidligere var blevet ejere af gården.

Vognmandsgården i Nærum 1726-1929

Om Vognmandsgårdens reelle alder kan der herske nogen uklarhed. Kort over Nærum by fra 1771 viser tydeligt en gård med nøjagtig samme placering, men til forskel fra den gård, farfar erhvervede, viser dette kort en firlænget gård, hvis beboere ikke kan have haft udsyn imod kæret og Rundforbivej fra stuehuset.

Mange ting kan imidlertid indicere, at Vognmandsgården, som den fremtræder på billedet med sine tre længer og den åbne gårdsplads, var resultatet af en ombygning af den oprindelige gård, idet en tidligere ejer kan have nedrevet den længe, der lukkede gårdspladsen imod syd. Således var begge gavle i sidelængerne opført af et andet og nyere materiale end selve længerne og ikke hvidkalkede som bygningerne iøvrigt.

Årstallet 1726, som det formodede opførelsesår, baseres på, at samme årstal var indhugget i et af gårdens tagspær, der siden blev flammernes bytte.

En stor trappesten fra gården, der endnu befinder sig i min have, har indmejslet årstallet 1762 under nogle ulæselige initialer.

»Askebakkegården« ved Nærum Gadekær.

Det vil derfor, selv om gamle kort over byen viser en lukket firlænget gård på stedet, være rimeligt at antage, at den trelængede »Vognmandsgård« omfattede det bevarede stuehus, samt den østlige og vestlige længe fra den oprindelige gård, der figurerer på de gamle kort.

Jeg ved ikke, om det var farfar selv, der døbte gården »Askebakkegård« efter dens beliggenhed på Askebakkens sydskråning mod Gadekæret. Men hvor om alting er, så kom den aldrig til at hedde andet end »Vognmandsgården« blandt kommunens beboere under henvisning til farfars erhverv.

Ole Andersen blev født i nærheden af Fredensborg 1836. Hvornår han bosatte sig i Nærum er uvist, men formodentlig omkring 1860.

Farfar var veteran fra 1864, og jeg mindes et fotografi, hvor han sammen med andre veteraner fra Søllerød var fotograferet ved en sammenkomst på Vedbæk Hotel, se s. 45. Som vognmand i Nærum måtte Ole Andersen bl.a. være kusk for jordemoderen, når en ny Søllerødborger skulle bringes til verden. Jordemoderen var en yngre enke, madam Petersen, der sad alene med to små børn. Hun og farfar besluttede at indgå ægteskab, det må have været omkr. år 1869, og jordemoderen fødte ham en søn, der fik navnet Axel Oluf Andersen.

Ægteskabet med jordemoderenken fra Nærum

Det blev dog kun en kortvarig glæde, de to fik af ægteskabet, idet hustruen døde i slutningen af halvfjerdserne, og vognmanden kom således, endnu før han var fyldt 43 år, til at sidde som enkemand med tre mindreårige børn.

Enkemanden gifter sig med en niece til smeden i Rådvad

I 1881 indgik Ole Andersen nyt ægteskab. Den udkårne var en ung, fynsk pige ved navn Anne Christine Petersen, der af sine forældre i Odense var blevet beordret til Rådvad, hvor hendes farbror var smed. Også han var fornylig blevet enkemand, så nu skulle Anne Christine hjælpe ham med husførelsen. Pigen var ikke særlig glad for denne ordning. Dels var smeden ikke let at omgås, og desuden var der noget om, at hendes forældre – faderen var en velstående skrædermester – ville benytte denne lejlighed til at skille datteren fra en kæreste, som man ikke fandt var et passende parti for hende.

Det endte altså med, at den 28-årige fynske pige trøstede sig med den 43-årige enkemand fra Vognmandsgården. De to blev i 1881 viet af pastor Wedel i Søllerød kirke. Foruden Ole Andersens to stedbørn, samt sønnen fra ægteskabet med jordemoderen, blev Anne Christine mor til 7 børn i ægteskabet med vognmanden fra Nærum.

Ægteparrets døtre valgte den ugifte stand

Medens ægteparrets 3 sønner, Hans Christian, Valdemar og Alfred alle indgik ægteskab, så forblev de 4 døtre, Olga, Marie, Henriette og Ingeborg ugifte hele deres liv. Dette skyldtes ikke manglende ægteskabstilbud. Ikke

Vognmand Ole Andersen (1836-1923).

mindst Marie var meget ombejlet, men både hun såvel som de tre andre døtre var nogle overordentlig kritiske og stejle temperamenter, der ikke følte sig fristede af den underordnede rolle, som kvinden almindeligvis indtog i ægteskabet. Når man oplevede den bidende sarkasme, hvormed de tog mandskønnet og ægteskabet under behandling, så var det, som når man i vore dage befinder sig i selskab med de mest rabiate rødstrømper.

Den næstyngste af søstrene afslørede dog, at vognmandens døtre ikke var helt utilnærmelige for det modsatte køn, idet hun efter at være kommet i huset hos en familie i København, trods sin ugifte stand blev gravid og fødte en datter. Det siger vel dog noget om respekten for de strenge forældre, at hun i 4 år formåede at skjule denne hemmelighed for dem,

Ole Andersen og hustru med børneflokken. Oldefar fra Odense er på besøg i Nærum. Hans Christian, min far, står på næst nederste trappetrin.

samt også noget om deres holdning, at der yderligere skulle forløbe endnu et år, før vognmand Ole Andersen accepterede at se sit barnebarn hjemme i Nærum.

Fire generationer efter den gamle vognmand

Min afdøde far, murermester Hans Christian Andersen, der i 1917 købte gården af sine forældre, var i lighed med sine øvrige seks søskende født under dens frønnede stråtag. I samme værelse og seng, hvor far blev født 1883, skulle jeg selv samt en tvillingebror komme til verden i 1918.

Vognmandsgården havde matr. nr. 7c, og selv om den ved en lynbrand i 1929 blev lagt i ruiner, er matriklen stadig i familiens eje, idet jeg købte den af min nu afdøde mor i 1968, og ikke mindre end 4 generationer efter Ole Andersen har set dagens lys her i de 100 år, der er forløbet, siden min farfar skrev skøde på ejendommen.

Farfars første hus i Nærum lå ved bybrønden

Inden vognmand Ole Andersen blev ejer af Vognmandsgården, havde han været ejer af en anden ejendom i Nærum i gadekærets nærhed, skråt over for kroen og bybrønden. Husets ene gavl vendte ud imod »Benbrækkerstræde« ved indkørslen til Nærumgård Børnehjem. – Lektor Gunnar Sandfeld har i »Søllerød – som det var engang« bd. 3 på storartet måde berettet om det gamle Nærum, herunder også om Vognmandsgården, samt om farfar og hans familie og om nogle af de landliggere, der om sommeren holdt ferie i det nu forsvundne »idylliske« miljø, så jeg skal derfor indskrænke min beretning, idet jeg hovedsagelig vil skildre den barndom, jeg selv oplevede i samme »idyl«, dog med små afstikkere tilbage i tiden, baseret på oplysninger fra min far og hans søskende om forhold af lokalhistorisk interesse.

Ældste søn overtager gården i 1917

»Den 13. juni 1917 skøder og overdrager vognmand Ole Andersen sin medundertegnede søn, murer Hans Chr. Andersen den mig ifølge adkomst, læst 22. juli 1874, tilhørende ejendom matr. nr. 7c og i, i Nærum by, Søllerød sogn.« Som en særlig servitut på ejendommen fastslås det i overdragelsesskødet, at sælgeren og hustru har ret til at forblive boende i deres levetid vederlagsfrit i de værelser med tilbehør, som de nu bebor eller i tilsvarende værelser efter overenskomst, ligesom de har ret og adgang til haven og til i denne at dyrke de for dem nødvendige køkkenurter.

Købesummen blev fastsat til 15.000 kroner.

Murer Hans Chr. Andersen og hustru, Megtela Johanne, havde fem børn, da de overtog gården og vognmandsforretningen. Den ældste i børneflokken var en søn. Han hed Ole efter sin farfar, og efter ham kom der fire piger på stribe, Metha, Ingeborg, Else og Doris.

Det var mange munde at mætte for en ung uformuende murersvend, og

Murer Hans Chr. Andersen (1883-1959).

Den nye ejer og hans familie

for at kunne klare udgifterne ved overtagelsen af gården måtte han sælge markjordene fra på matr. nr. 7i. De var beliggende på strækningen mellem den nuværende station i Nærum og Mølleåen, hvor »Grisen« kører. I det skøde, Hans Chr. Andersen modtog ved overtagelsen, bemærkes: at ejendommen på grund af indtagelse af jord til jernbaneanlæg nu er af hartkorn 4 skp.

Da vognmand Ole Andersen og hustru skulle forblive boende i deres lejlighed i stuehusets midte, og da den eneste lejlighed, gården rummede udover denne, skulle reserveres til »landliggerne«, en indtægtskilde, der ikke kunne undværes, fik Hans Chr. Andersen brug for sin håndværkerud-

dannelse og indrettede en tredie lejlighed i stuehusets vestende til sig selv og familien.

Som det fremgår af fotografiet af gården, der stammer fra tiden før overtagelsen, var der ikke megen plads til en lejlighed i stuehusets venstre del, så det blev en meget lille bolig, den nye ejer disponerede over.

Trange boligforhold

Fra gårdspladsen førte indgangsdøren via stentrappen lige ind i et lille, smalt køkken, der således også var entré og forstue. – Om vinteren hændte det let, at sneen føg ind på køkkengulvet. Ulykken var ikke så stor, da gulvet var belagt med murstensklinker, der bedre tålte smeltevandet, end hvis belægningen havde været træ.

Køkkenet har vel været 2,5 × 3,5 m, og et sort støbejernskomfur optog meget af pladsen.

Fra køkkenet kom man fra venstre ind i familiens stue, der vel næppe var mere end 25 m^2. Fra stuen førte en dør til ægteparrets sovekammer, hvor der lige var plads til senge, et stort klædeskab samt en kommode.

Problemet med at anbringe de fem børn blev løst, idet et gammelt karlekammer var til rådighed. Det lå bag ved vaskehuset, det rum der adskilte den gamle vognmands lejlighed fra Hans Chr. Andersens, men uden direkte adgang fra denne.

Kammeret

Det var således yderst beskedne og trange boligforhold for en familie med fem børn, og snart blev denne yderligere forøget med et par tvillingedrenge. Den førstefødte fik navnet Hans efter sin far, medens den, der beretter dette, ankom et kvarter senere og fik navnet Jørgen efter morfaderen.

Madam Petersen fra Stampen hjalp til ved fødslen. Hun plejede iøvrigt at hjælpe i Vognmandsgården under sygdom, eller når der var storvask.

På grund af forholdene havde mor fået lov at barsle i farmors sovekammer, og da den første var født, gik madam Petersen ud til far, der arbejdede i hestestalden, og sagde: »Til lykke med den første, Hans Andersen«, og far skulle overrasket have svaret: »Hvad mener De med den første?« – Jo, der er skam én til på vej, lød det, hvortil mit fædrene ophav uden spor

Uventet tvillingefødsel

Megtela Johanne Andersen, f. Nielsen (1882-1977) som konfirmand.

begejstring skal have svaret: »Næ, hør – nu skal De sørme ikke øse mere op til mig«.

Da jeg som voksen spurgte mor, om det virkelig var kommet som en overraskelse for dem, at der var tvillinger på vej, svarede mor, at hun vel nok havde haft en mistanke om, at hun bar på mere end én, men da gårdens læge, dr. Krarup, havde undersøgt hende uden at bemærke noget, havde mor ikke villet nævne sin mistanke til far, for han havde jo nok at spekulere på! som mor sagde.

Min ældste bror Ole, der ellers havde været utilfreds med at være ene dreng sammen med fire »tøse«, var nu heller ikke blevet særlig begejstret over tvillingernes ankomst. Ole, der på det tidspunkt var tolv år og tjente som bybud hos købmand Aagaard, var af en Nærumfrue blevet spurgt, om han ikke var glad for nu at have fået to brødre, men dette havde Ole grædende benægtet, for han syntes sandelig, at hans mor havde alt for meget at lave i forvejen!

Mor havde alt for meget at gøre

Med hensyn til min entré i verden som den sidst fødte tvilling kunne min far af og til under opvæksten gøre opmærksom på, at mig havde ingen haft bud efter, hvortil jeg senere i lømmelalderen svarede, at hvem ved, om ikke født sidst er undfanget først? Dette svar kunne far ikke give igen på, men han havde moret sig meget over det, og humor var ellers ikke hans stærke side.

Selv om der i familien var enighed om, at børneflokken nu var rigelig stor, skulle mor to år senere føde endnu en søn, der fik navnet Sven. Hun var da 38 år, og der var i alle tilfælde bragt balance i tingene med fire børn af hvert køn.

At være gift med en mand, der for det meste var beskæftiget med hårdt arbejde, der både sled på krop og klæder og samtidig være mor til otte børn under de betingelser og primitive vilkår, som »Vognmandsgården« kunne byde på, stillede i virkeligheden så enorme krav til en husmoder, at det vist er de færreste i vor generation, der rigtigt kan gøre sig en forestilling herom.

Vilkår som århundreder før

De ydre rammer for min families hverdag var stort set analoge med forhold, som gårdens første beboere et par hundrede år tidligere havde måtte affinde sig med.

»Vognmandsgården« havde naturligvis hverken rindende vand, kloak eller elektricitet. Hver dråbe, der skulle anvendes i husholdningen, til madlavning eller rengøring, måtte hentes ude på gårdspladsen, hvor vandposten befandt sig.

Der skulle bruges armkræfter for hver liter vand, der blev pumpet op fra

den stensatte brønds dyb. Den fyldte vandspand måtte bæres over gårdspladsens ujævne stenbelægning, op ad en kantet og skæv kampestenstrappe til køkkenet, hvor den havde sin plads på høkassen for enden af det store komfur.

Gårdens brønd og bybrønden

Far har fortalt, at familien i hans barndom havde været stolt over, at Vognmandsgården havde sin egen brønd. Det var der ikke mange beboere, der havde i Nærum, bortset fra gårdmændene. Byens beboere var henvist til at hente deres vand i spande ved »Bybrønden«, der befandt sig ud for det sted, hvor Hartmanns Plads og Rundforbivej i dag mødes.

Far og hans søskende havde dog også oplevet selv at skulle hente vand der, når gårdens egen brønd i tørkeperioder var løbet tør.

Det var jo først omkring 1905, at der blev bygget vandværk, oprettet gasværk og udført egentlig kloakering i Søllerød Kommune.

Jeg husker fra min egen barndom flere huse i Nærum omkring 1925, hvor det rindende vand og kloak kun var nået til husmuren, men ikke var indlagt i selve bygningerne.

Spildevandet og den åbne rendesten

Vi havde ikke engang en køkkenvask i vort køkken. Det snavsede vand fra husholdning og rengøring måtte fra køkkenet bæres et par trin op til vaskehuset og der hældes i vaskebordets store zinkbeslåede trævask, hvorfra det gennem et jernrør, hvis tud endte uden for husmuren, plaskede ned i gårdens åbne rendesten, der blot var en svag forsænkning i gårdspladsens brolægning. Herfra endte det i haven på skråningen ned mod gadekæret.

Forudsætningen for opvarmning af vand og tilberedning af varm mad var støbejernskomfuret med de mange sorte jernringe over ildstedet. Der skulle hugges kvas og optændingsbrænde i huggehuset, som lå ved loen i den vestlige længe.

Støbejernskomfuret og røg i køkkenet

Ilden skulle holdes vedlige med tørv og briketter, der ofte gav en sur og sviende røg i køkkenet, der hverken var behagelig for hals eller øjne. Askeskuffen skulle tømmes og bæres på møddingen. Jo, der var nok at se til

De fem yngste ca. 1921. Tvillingerne Jørgen og Hans med forklæder t.v. med Doris ved hånden. Bagved Else med lillebror Sven.

alene på sådanne områder med meget både tidsrøvende og arbejdskrævende ekstraarbejde, som en husmor i vor tid næppe forestiller sig.

Hvad belysningen angik var vi hele barndommen henvist til petroleumslampens sparsomme lyskilde. Dette ildelugtende brændstof blev hentet i 2 liters flasker hos købmanden. Lampebeholderen skulle jævnligt fyldes op, lampeglassene pudses, og vægerne studses, så de ikke sodede. Også en daglig rutine, der både krævede forsigtighed og tid i modsætning til det enkle tryk på en lyskontakt, der i vor elektricificerede tid får lyset til at stråle i hjemmene, samtidig med at det skaber mulighed for arbejdsbe-

Petroleumslamperne

sparende apparater og maskiner. Petroleumslampen havde imidlertid været den almindelige lyskilde selv i de bedst stillede hjem i Nærum indtil omkring 1906, hvor den afløstes af gaslampen, der så successivt måtte vige pladsen for den elektriske.

Far og familien fortalte om, hvor stor en begivenhed det havde været, da de første gaslygter i deres ungdom var blevet tændt på Nærum bygade, der indtil dette øjeblik havde henligget i naturligt mørke i aften- og nattetimerne. Ikke alene Nærums ungdom, men også ældre, satte borgere var mødt frem, da vægter Andreasen første gang tændte byens få, nyopstillede gaslygter.

De første gaslygter tændes på Nærum bygade

Vægter Andreasen, der lige som farfar var veteran fra 1864, boede i et lille hus, der var beliggende på Nærumgade, lige over for cykelsmed Svendsens ejendom. Gunnar Sandfeld oplyser, at der i 1912 var opsat ikke mindre end 12 gaslygter i Nærum. I vore energi-spare-tider kan det måske tjene som et eksempel, at denne gadebelysning ikke blev tændt i den periode af året, hvor det var længe lyst, ligesom vægteren måtte rundt for at slukke dem hver aften ved midnatstid.

I Vognmandsgården blev der også sparet på lyset, lige som det var nødvendigt at spare på alt andet. Der fandtes kun ét fast lampested i mit barndomshjem over det store, firkantede spisebord i stuen. Her var en bronzeret hængelampe med gesvejsninger og hvid glaskuppel ophængt i loftsbjælken. Selv når den var tændt, henlå den lille stues hjørner i dunkelt mørke.

Mor holdt »mørkning« med sine unger

Når mor i den mørke vintertid havde tilberedt aftensmaden, der siden blev holdt varm i høkassen, og dækket bordet, så alt var parat til spisning, holdt hun »mørkning« med sine unger. Vi samledes omkring lejlighedens eneste kakkelovn, og lågen ind til koksene blev åbnet, så de hurtigt begyndte at gløde og kaste et rødt, lysende skær ud i rummet, samtidigt med at en tiltagende varme lunede rummet og os, der sad i en rundkreds foran.

Denne hyggestund, som det var for os at holde »mørkning« med mor,

1864-veteraner fra Søllerød kommune fotograferet ved jubilæumsfesten 1914 på Vedbæk Hotel. Farfar, Ole Andersen, står i bageste række yderst til højre under fanen. Når jeg som lille purk betragtede dette fotografi, var det nok så meget den invaliderede veteran, siddende med fødderne på et sammenlagt tæppe, der kaldte på min fantasi, idet jeg altid forestillede mig, at hans invaliditet var en følge af de prøjsiske kugler. De øvrige er 1. række fra venstre: ubekendt, hjulmand Vilh. Bendtsen, havemand (hos Glüchstadt) Anton Jeppesen, købmand Christian Henriksen, Øverød. 2. række fra venstre: Avlsforvalter Jensen, Jægersro, Jens Kristiansen, »Lille Eje«, Nærum, gartner Møller, Vedbæk, vægter i Nærum Niels Andreasen, og altså vognmand Ole Andersen, Nærum.

benyttede hun til at fortælle og belære os om det, der i særlig grad lå hende på sinde.

Mor var i modsætning til far et dybt religiøst menneske, så det var ikke mindst de bibelske beretninger og eksempler, der skulle tjene til at gøre os modtagelige for troen på Gud og hans almagt, som mor på kærlig og enfoldig vis søgte at indpode os i disse stunder. Medens mor fortalte og smånynnede hændte det ofte, at hun samtidig stegte æbler, som hun vendte og drejede med en strikkepind, mens de duftende brasede direkte på ringene i kakkelovnens øverste rum.

Først når vi hørte far komme rumlende ind over gårdspladsen med hestevognen, rejste mor sig og tændte petroleumslampen over spisebordet.

Til belysning i køkken og andre rum benyttedes mindre, transportable lamper, der kunne anbringes, hvor de i øjeblikket skulle gøre mest gavn. Den kuppelløse køkkenlampe med den runde messingrefleksskive anbragt på holderen bag lampeglasset brugte mor også, når hun skulle lyse os børn i seng.

»Kammeret«, hvor børneflokken tilbragte natten, lå som nævnt ikke i direkte tilknytning til vore forældres lejlighed. Vi skulle først passere det skumle vaskehus. Herfra førte en gammel dør med klinkelås ind til, hvad der før havde været gårdens karlekammer. Det var et smalt, aflangt rum, hvor der i hver ende var anbragt en stor »kaneseng« udført af solidt bøgetræ.

Fire søskende i hver seng

Den ene af disse senge tjente som soveplads for os fire drenge, medens den anden måtte deles af vore fire søstre.

Sengene havde hverken fjederbund eller madrasser. Oven på nogle løstliggende bundbrædder blev der anbragt halm, der jævnligt kunne udskiftes. Halmen blev dækket af store hørlærredslagner, der var blevet flittigt lappet gennem mange år.

En stor olmerdugsdyne med fjerfyld hørte til hver seng. Dynerne var naturligvis ikke kanalsyede, så fjerindholdet havde tilbøjelighed til i

nattens løb at samle sig som en stor klump i en af siderne, og lagnerne lå også sjældent, hvor de skulle, når morgenen oprandt, så vi lå ofte direkte på halmen, efter at søskendeflokken havde vendt og drejet sig i nattens løb.

At sove fire søskende i samme seng krævede naturligvis både disciplin og tolerance. Disciplinen sørgede de ældste og stærkeste for. Tolerancen nødvendiggjorde forholdene.

Om at »ligge i stilling«

Naturligvis kunne der forekomme både småskænderier og knubs, men når jeg tænker tilbage, må jeg undre mig over, at det kunne forløbe så fredeligt, som det faktisk gjorde. Når vi var kommet i seng, så måtte vi ligge »i stilling«, som vi kaldte det. Det ville sige, at vi alle fire måtte anbringe os liggende på samme side, så vi på det nærmeste lå på skødet af hinanden. Når vi så blev enige om at vende os på den anden side, eller når den, der havde kommandoen beordrede det med ordene: »Så vender vi!« – så måtte hele flokken vende sig samtidigt.

De trange pladsforhold i sengene var vel nok den naturlige forklaring på, at vi gerne var ivrige efter at komme tidligt op om morgenen. For at mor skulle kunne høre os inde i lejligheden bag vaskehuset, brugte vi at tælle til tre for derefter i kor at skråle: »Mááááee viiie komme op?« – og mor måtte åbne døren til vaskehuset for at svare, og svaret var meget ofte: »I må vente, til far er kommet af sted på arbejde!!!«

Ud over en gammel kommode, samt et par udrangerede stole med træsæder, hvorpå vore klæder blev anbragt, inden vi gik i seng, fandtes ikke andet møblement, ikke engang en kakkelovn, så rummet kunne lunes lidt op i den kolde vinter. Og dog, et vigtigt stykke møbel må ikke glemmes, selv om det befandt sig under sengen! – natpotten. Den var ofte svingende fuld, når morgenen kom, efter at så stor en børneflok i nattens løb havde forrettet et mindre, men strengt nødvendigt ærinde deri.

Natpotten under sengen og lokum i gården

Det siger sig selv, at gården ikke havde noget kloset indendørs. Retiraden eller lokummet befandt sig udendørs ret langt fra vor beboelse. Vi måtte, hvad enten det var snestorm eller øsregn, unge som gamle, begive os hen over gårdspladsen til den østlige længe, hvor retiraden som en

udbygning af hvidkalket træværk befandt sig, dersom vi skulle rigtigt på das! I fars barndom var denne retirade endog forbeholdt »landliggerne« i sommertiden. Kun farmor, der var blevet dårlig til bens, måtte som det eneste familiemedlem benytte stedet. Gårdens øvrige beboere måtte gå mere end dobbelt så langt for at bruge et ekstra »nathus« beliggende bag møddingen.

Brandfare

Når mor havde sørget for, at vi var kommet i seng og havde sagt godnat, så gik hun medbringende den petroleumslampe, hun havde lyst os i seng med, og så henlå kammeret i mørke, til dagen gryede. At lade os have en lampe, vi selv kunne tænde, om det blev nødvendigt, kunne der naturligvis ikke være tale om alene på grund af brandfaren.

Udendørs og til brug i stalden og vognporten, samt som lys på arbejdsvognene benyttedes en »flagermuslygte«. Dens skærmglas var så passende lukket, at den kunne modstå selv stærke vindpust uden at slukkes, og den var af samme grund mindre brandfarlig. Det var dog kun far, der benyttede den i forbindelse med sit arbejde. Havde vi børn ærinde udendørs i mørketiden, måtte vi klare os uden lys.

Den, som eventuelt var disponeret for at være mørkeræd, skulle nok lære at skjule det for de øvrige søskende og forældre for ikke at blive udsat for foragt og drilleri.

Natrenovationen i Nærum

Blandt de hverv, som far havde overtaget efter farfar sammen med vognmandsforretningen, var natrenovationen i Nærum. Der var nemlig stadigvæk mange husstande i byen, som havde lokum i gården. Et par gange om ugen måtte far køre ud med »natvognen« for at tømme lokumsspande. Dette arbejde blev udført ved nattetid eller i de meget tidlige morgentimer. Aftenen før det skulle foregå, blev en stor, firkantet latrinbeholder, der var tømret sammen af solide planker, læsset på fladvognen. Denne store, uhumsk stinkende kasse havde om dagen sin plads neden for gårdens mødding ikke langt fra gadekæret. I beholderens øverste dæk fandtes en firkantet åbning, hvor igennem latrinspandenes indhold blev tømt, og denne blev derefter lukket med en trælem, så indholdet ikke

under kørslen skulle skvulpe over, når natvognen rumlede gennem byens ujævne stræder. Byboere, der var sent ude, og som mødte natvognen på deres færd, har sikkert følt trang til at klemme et par fingre omkring næseborene, men far og hans hjælper, min ældste broder, Ole, havde ikke råd til fine fornemmelser. Det samlede indhold fra latrinerne blev ud på morgenen kørt til en ajlegrav, der befandt sig i Jægersborg Hegn ikke langt fra Rundforbi.

Den naturlige hestekraft på retur

Vognmandskørsel baseret på naturlig hestekraft havde ellers set sin bedste tid. Lyngby-Nærumbanens etablering og Kystbanens gennemførelse fra Klampenborg til Helsingør, samt rutebilkørsel fra Holte til Skodsborg havde for længst overflødiggjort den del af vognmandsforretningen, som i farfars tid bestod i passagertransport med »Dagvognen« mellem Nærum over Rådvad, Eremitagen og til Klampenborg station. Ganske vist rummede vognporten stadigvæk, foruden almindelige arbejdsvogne, også både charabanc og kane, men deres tid var uigenkaldelig forbi. Jeg oplevede dem kun i brug et par gange, medens jeg var barn.

Jagtbytte på vognport og på middagsbordet

Udover fars to arbejdsheste og et par geder, samt fjerkræ som høns og ænder havde vi ingen husdyr, bortset fra gårdens hund og katte. Som ubudne gæster var især rotterne en plage, der blev bekæmpet med fælder og gift. Men også ræven, samt mår og ilder gjorde gang på gang indhug i hønsegården. Far var ivrig jæger og en god skytte, så han gjorde sit til at nedlægge denne form for jagtbytte. I jagtsæsonen var lade og vognportens døre ofte prydet med de udspændte skind af ræv, grævling og mår, som han havde nedlagt og flået, inden de skulle sendes til garvning, og i vinterens løb sørgede han ofte for både vildænder og haresteg til middagsbordet.

En gang om måneden blev der holdt storvask, så mødte madam Petersen fra Stampen op, hun måtte tidligt ud af sengen, gik som regel den lange vej gennem skoven fra Stampen til Nærum. Mor havde også været tidligt oppe for at tænde op under gruekedlen. Snart var vaskehuset fyldt med damp og sæbeduftende em. Flittige arbejdsvante hænder gnubbede tøjet imod

Storvask på gården og det tunge slid i rullekælderen

vaskebrædtets riflede zinkbeslag, karskrubben blev energisk anvendt til det grove, og sæbeskummet stod højt i baljerne. Der skulle hentes mange spande vand ved pumpen på gårdspladsen, så vi unger løb i pendulfart og fik mangen skvat over tæerne, når vi skulle op ad vaskehusets ujævne kampestenstrappe. Det vaskede tøj skulle skylles grundigt i flere hold vand, poser med blåelse, der skulle forhøje tøjets hvidhed, blev dyppet i skyllekarrene, inden det våde vasketøj i store zinkbaljer blev båret ned i den del af haven, som afgrænsedes imod gadekæret af det lange kampestensgærde. Her var der spændt tøjsnore mellem frugttræerne, klemmeposerne kom frem og tøjet hængt til tørre i sol og vind. Jeg mindes en sommeraften, hvor vi alle i hast blev kaldt ud for at hente vasketøj i hus, årsagen var at en flok zigøjnere eller tatere, havde slået sig ned på skråningen til kæret. De havde ry for at tømme tøjsnorene, hvis folk havde været så letsindige at lade tøjet hænge ude ved nattetide.

Når det sol- og vindtørrede tøj var hentet indendørs, gik turen til rullekælderen. Fra vaskehuset førte en stejl trappe uden gelænder til kælderen, hvor det meste af pladsen var optaget af rullen. Rullen var et stort, tungt skaberak, udført af solide, tykke bøgeplanker og bjælker. En stor, tung trækasse eller slæde, der skulle trækkes frem og tilbage over de glatte runde træstokke, hvorom dynebetræk og lagner blev rullet, var fyldt op med tunge kampesten, der skulle tilføre den en formålstjenlig vægt.

Det krævede gode armkræfter, når rulleslæden skulle trækkes frem og tilbage over stokkene, og sluttelig vippes, så den stok, det rullede linned var svøbt om, kunne frigøres og en ny sættes på plads. Nogle af børnene måtte altid hjælpe mor, når rullen skulle trækkes, den havde hverken tandhjulstræk eller andre mekanismer, der kunne lette sliddet. Jeg vil tro, at Vognmandsgårdens rulle var lige så gammel som gården selv. Ved erindringen kan mine fingre endnu mærke karakteren af dens træværk, som gennem generationer var slidt silkeglat, som de træstrykker man kan finde ved stranden, hvor bølger har skuret og poleret deres overflade imod sand og sten.

Mor med alle otte unger.

Hvad den personlige hygiejne angik kunne det vel ikke undgås, at den under så primitive forhold nok har ladet noget tilbage at ønske.

Hvordan skulle en moder under sådanne betingelser kunne holde en stor børneflok så rene og pletfrie, som hun gerne ville?

Det månedlige bad

Indtil vi kom i den skolepligtige alder kunne det vel blive et månedligt bad. Denne renselsesproces fandt sted i vaskehuset, hvor et af de store vaskekar blev fyldt op med vand, der var tilberedt i gruekedlen. Så blev vi en for en anbragt i karret, sæbet ind i brun sæbe, skrubbet grundigt af for

derefter at få hældt en spand lunkent vand over hovedet. Om sommeren foregik denne hovedrengøring på brønddækslet ude på gårdspladsen, hvor vi sluttelig måtte under vandposten for at blive skyllet af under den kolde vandstråle, der pumpedes direkte fra den dybe brønd. Den daglige vask af ansigt, hænder og fødder måtte vi hurtigt lære selv at klare fra vi var ganske små.

Luseforskrækkeren

Hovedlus var ret almindeligt i småkårshjem dengang. Mor bekæmpede dem energisk med tætkammen eller »luseforskrækkeren«, som vi kaldte den, og far klippede os jævnligt pilskallede for at holde de lede snyltere i ave.

Genbrugs-beklædning og strømpestrikning

Beklædning til så mange børn kunne naturligvis være en stor post på familiens budget, men almindeligvis gik de yngste af os i tøj, som mor syede om til os, når de større søskende eller andre var vokset fra det. Nyt tøj var der kun sjældent råd til, og mor og hendes ældste døtre, der endnu ikke var gamle nok til at komme ud at arbejde for fremmede, var altid flittigt beskæftiget med at stoppe eller strikke strømper i de såkaldte »ledige stunder«. For at spare på strømperne gik vi gerne barbenede i årets varmeste måneder. Fodtøjet var i reglen træsko, indkøbt hos træskomanden oppe i byen. For at forlænge deres levetid forsynede far dem med metalbeslag underneden. Om vinteren kunne der samle sig nogle gevaldige sneklamper under sådanne træskobunde, og selv om det undertiden kunne more os børn at prøve, hvor højt vi kunne komme til vejrs, inden vi bankede sneen af dem, så kunne det nu ved vintertide være en fodbeklædning, som stillede store krav til anklerne.

Der skulle naturligvis megen mad til at mætte så mange munde, og vor mor sørgede for, at de sparsomme husholdningspenge kunne slå til ved selv at så og plante køkkenurter, henkoge frugt og bær fra haven, sylte rødbeder, tomater og blommer til brug om vinteren. Vi havde hønsegård, så vi var selvforsynende med friske æg og fjerkræ, og far købte om efteråret friske sild, der blev renset og nedsaltet, ligesom der i sulekaret blev nedsaltet kødmad til familien.

Forretningerne rullede op foran døren

Det kunne være både besværligt og koldt vinderdage, hvor jorden var frosset, og sneen lå højt, at skulle hente kartofler, urter og andre grøntsager i urtekulen, der befandt sig ret afsides i haven. I hvert fald er det ulige lettere for vor generation blot at gå de få skridt til køleskab og dybfryser, når de rensede og halvt tilberedte madvarer, indkøbt i et af Nærums stormarkeder, skal gøres klar til frokost- og middagsbordet. I min barndom kunne mange handlende i Nærum tilbyde beboeren en service, der ikke findes i dag. Kunderne kunne få varebestillinger udbragt uden ekstra betaling, bortset fra en frivillig drikkeskilling til bybudet. Andelsbageriets hestetrukne brødvogn med »Bager Henry« som kusk og bestyrer kørte dagligt ind på gårdspladsen, og træbakkerne med brød og basser blev fristende trukket frem til beskuelse og salg.

Den hvidmalede mælkevogn fra mejeriet med de store mælkejunger, som var forsynet med messinghaner, kom også på sit daglige besøg, tilbydende skummet, kærne eller sødmælk, der måltes ud i pottemål af tin.

Møllers slagtevogn dukkede også jævnligt op, det samme gjorde fiskehandler Sørensen med sin enspændervogn. En enkelt handlende havde anbragt sit sortiment af varer på et cykellad foran styret, og det bestod af friskrøgede sild og ål, anbragt i en trækasse, der blev dækket til med et sorttjæret stykke sejldug.

En månedlig gæst, der også står stærkt i min erindring, var den fru Andersen, som opkrævede sygekassekontingent hos medlemmerne. Hun var et overordentlig idealistisk og socialt engageret menneske, der gerne tog sig tid til ivrigt at agitere for sine idealer, hvoraf råkostspisningens velsignelser vist var det ene.

Grød, suppe og vælling skulle lægge bund

Selv om Vognmandsgårdens mange frugttræer med æbler, blommer, pærer og valnødder sikkert blev et værdifuldt kosttilskud for os børn, så rakte det dog ikke til. Mor lavede gerne to retter mad til aftensmåltidet. Den første bestod oftest af en eller anden slags grød, bygvandgrød, rismelsgrød, risengrød, ja også kartoffelgrød samt frugtgrød hørte til dagens faste retter, medens kålsupper og vælling hørte den kolde årstid til,

når der skulle lægges en god og sund bund hos en flok forslugne unger og en hårdt arbejdende ægtefælle.

Der kan vist ikke herske tvivl om, at mine forældre sad småt i det, medens vi var børn, men det hændte i hvert fald aldrig, at vi måtte gå sultne i seng, undtagen hvis vi havde begået den helligbrøde, det var at være kræsen! Vi havde at spise det, der blev sat for os og at spise op, for ellers så var det på hovedet i seng og ikke mere mad den dag.

At leve over evne, købe på kredit eller afbetaling var en livsform, som mine forældre gik langt uden om.

Vores mor

Det kunne måske være nærliggende at forestille sig, at en arbejderhustru, der inden for en tidsperiode på femten år måtte gennem så mange svangerskaber, fødsler, pasning af spæde og større børn, samt husførelse under så primitive og arbejdskrævende forhold, der holdt hende travlt beskæftiget fra tidlig morgen til sen aften, at et sådant menneske måtte være en kvinde af en særlig robust og sund konstitution!

Men det var langt fra tilfældet for mors vedkommende, tværtimod.

Mor havde lige fra sin tidligste barndom været syg og svagelig, både polio og meningitis havde hun været angrebet af som barn. Hjemmets læge havde forberedt hendes forældre på, at det var tvivlsomt, om hun ville kunne leve, til hun nåede konfirmationsalderen. Flere af hendes søskende var døde som børn. Da mor trods sin svagelighed alligevel klarede sig så langt, havde samme læge på grund af hendes svage konstitution alvorligt frarådet, at hun nogen sinde indgik ægteskab, idet hun var for svag til at kunne overleve svangerskab og fødsler.

Mormor havde grædt sine bekymrede tårer, da Megtela Johanne alligevel trodsede lægens advarsler og giftede sig med den unge, robuste murersvend fra Nærum.

Sygdom og drøje knubs

Et af de alvorligste mén efter de sygdomme, der havde ramt hende i barndomsårene, var, at mor meget let mistede sin kropslige balance, og derfor havde hun hele livet en vaklende og usikker gang. Dette medførte, at hun under sin færden – altid med hænderne fulde – meget let kunne

Portræt af min mor.
Malet 1959 af Jørgen
Andersen-Nærum.

snuble. Vognmandsgårdens toppede brosten og ujævne gulve kom til at koste hende drøje knubs, ribbensbrud m.v.

Den skæve, hængende skulder, der var så karakteristisk for hendes ranglede skikkelse, stammede fra gentagne kravebensbrud, der ikke var vokset rigtigt sammen. Det var i det hele taget utroligt, hvad det fysisk så svagelige menneske blev i stand til at overleve, selv et kraniebrud forårsaget af et par løbske heste, der med en førerløs skraldevogn efter sig, ramte hende på Nærum Hovedgade, formåede ikke at slå hende ihjel. Mor havde en enestående og ukuelig vilje til igen at rejse sig fra sygesengen for hurtigst muligt igen at genoptage sine pligter i hjemmet.

Det morede hende altid senere i livet at fortælle om de forudsigelser fra lægens side, som hun havde gjort til skamme. Hun overlevede ikke alene den slidsomme tilværelse i Vognmandsgården, otte børnefødsler, samt sin stærke og robuste ægtefælle, inden hun i en alder af femoghalvfems år døde på Hegnsgården i Nærum.

Ingen kan have haft et bedre liv end jeg

Mor var åndsfrisk til det sidste, fuld af lune, glæde og tilfredshed. Hendes stående omkvæd var: »Ingen mennesker har haft et bedre liv end jeg!« Og hun mente det af sit ganske hjerte.

Det var aldrig faldet mor ind at sætte noget spørgsmålstegn ved det traditionelle kønsrollemønster. Hun fandt det helt i overensstemmelse med sit kristne livssyn, at manden var familiens forsørger og den, som havde det afgørende ord, når beslutninger af væsentlig betydning skulle træffes. For far, der ikke havde noget forhold til religionen, var dette blot en helt naturgiven orden. Mor var usvigelig loyal over for far, og hun forsømte aldrig nogen lejlighed til over for os børn at fremhæve hans gode egenskaber, hans flid og personlige nøjsomhed, hans ubestikkelige redelighed og hans vilje og ønske om altid at gøre det, som var bedst for os alle.

Vores far

Vor far, murer og vognmand Hans Chr. Andersen, var næsten på alle områder mors modsætning, kropsstærk, firskåren, sund og robust. Han var en indesluttet og tavs natur, i hvert fald inden for hjemmets fire vægge. Fra farmor, Anne Christine Andersen, havde han arvet depressive tilbøje-

ligheder og et pessimistisk livssyn. Det var de timelige problemer, der optog ham, ikke de åndelige. Han var en flittig slider, ædruelig og ærekær. Ingen skulle sige ham og hans noget på.

Far havde som barn i flere år tjent som vogterdreng på »Nøjsomheden«, senere kaldet »Birkegården«. Efter konfirmationen var han kommet i lære hos murermester Bigler i Nærum. Da læretiden var overstået, aftjente han sin værnepligt som konstabel ved kystartilleriet. Det var under en forlægning til Holbæk, han traf sin tilkommende hustru, Megtela Johanne Nielsen. De to blev viet i Mørke kirke i 1905.

Tynget af ansvar og hårdt arbejde

Først som voksen skulle jeg rigtigt forstå, i hvilken ekstrem grad min far det meste af sit liv havde været hæmmet, hvor det drejede sig om at give sine følelser udtryk. Ansvaret for sin store familie, de økonomiske forpligtelser og det hårde, fysiske arbejde, skulle tynge ham så stærkt, at han først i de sidste år af sit liv, hvor disse byrder var taget fra ham, og der blev tid til rådighed, på en næsten mirakuløs vis afslørede glædelige og positive sider af sit væsen, vi som børn og unge aldrig ville kunne drømme om, han var i besiddelse af.

Den far, vi husker fra barndomsårene, var en barsk, streng mand. Når han efter en lang og streng arbejdsdag kom hjem, så forlangte han ro.

Disciplin og opdragelse

Disciplinen ved aftensbordet opretholdt han med et strengt og hvast blik til den af ungerne, der ikke holdt ordentlig bordskik. Og dersom det ikke var nok, så var der ikke langt til »en bagvendt«, en lussing, der ramte synderen med håndens knoside. Den blev som regel fulgt op af en ny lussing på den modsatte kind »for at du ikke skal blive skævhovedet«, som far udtrykte det.

Alvorligere overtrædelser af hans mange forbud straffede far med en læsterlig gang tæsk. Til dette formål havde han skåret en hasselkæp på ca. en meters længde, der havde sin plads på en lille konsolhylde på siden af standurets kasse, så vi dagligt havde den for øje. Det kunne også ske, at han tæskede os med sin livrem eller med kørepisken, og der blev ikke lagt fingre imellem. Efter en sådan omgang sved det i flere dage i bagdelen. Det

hændte, at far overraskede os drenge i kollektivt at overtræde et af hans forbud, som da han en dag uventet kom hjem og overraskede os i at lege på noget murværk ved laden, som var ved at styrte sammen.

En omgang med kæppen

Vi måtte pænt vente ude på gårdspladsen, medens far hentede kæppen. Så fik vi »bagdelen på komedie« efter tur. D.v.s. da den yngste, der kun var tre år, havde overværet afstraffelsen af os andre, så syntes han at have fået nok af det, hvorefter han benede det bedste, han havde lært, ned ad grusvejen mod gadekæret. Far løb efter ham, men Sven, der var barbenet, soppede langt ud i vandet og nægtede at komme ind. »Ja, ja,« sagde far, »jeg skal nok få fat i dig, du kommer nok, når du bliver sulten!« Det gjorde Sven naturligvis også, men da var far gået i seng, og min lillebror fik lov at slippe med skrækken, fordi han ikke var ældre.

Men vi lidt større drenge kunne være sikre på, at det ikke nyttede at gøre forsøg på at unddrage sig de kløø, som far havde lovet os. Gemte vi os bort, til han var gået til ro for natten, så fik vi vor straf, inden han tog på arbejde næste morgen. Naturligvis var vi børn alt andet end glade for at få enden på komedie, men det afskrækkede os dog ikke mere, end vi hurtigt igen forglemte os og gjorde os fortjent til en ny omgang, og vi affandt os med de kløø, vi indså var velfortjente. Men følte vi, at de var ufortjente, så sved de langt mere og nagede i sindet længe efter, og sådanne kløø kunne der også falde af ind imellem. Når vi som ældre bebrejdede far de ufortjente kløø, han havde givet, så kunne han svare: »Så havde I sikkert fortjent dem en anden gang, hvor I ikke fik nogle«.

Denne form for korporlig afstraffelse af børn – d.v.s. drenge – piger slog man ikke på, var jo ikke ualmindelig for den tid og sådanne børnerige milieuer. Vor far var blevet opdraget efter samme metode. Farfar skulle have været en streng mand.

Korporlig afstraffelse i skolen

Også i skolerne var afstraffelse af børn med spanskrøret noget helt almindeligt såvel i fars, som i min egen barndom.

Jeg mindes i den forbindelse en historie, min far fortalte fra sin egen skoletid. Far og hans søskende havde gået i skole i henholdsvis Pogeskolen,

der var beliggende i »Bagergården«, samt skolen i den bygning, der siden blev Aagårds Købmandshandel, og som i dag er kro og bodega beliggende over for Nærum Brugsforening.

Det var i sidstnævnte skole, at lærer Jensen i fars skoletid en dag ville straffe et af klassens urolige hoveder med spanskrøret. Den pågældende elev, der hed Arthur Vehrs, var søn af en tysk murersvend, der havde bosat sig i Nærum. Arthur var en stor og stærk kleppert, og lærer Jensen havde været så uforsigtig at anbringe hans hoved mellem sine ben for på den måde at holde ham fast under afstraffelsen. Men det skulle han aldrig have gjort, for Arthur havde slået armene om lærerens ben og rejst sig op i sin fulde højde, så lærer Jensen kom til at hænge på Arthurs brede skuldre, og med læreren hængende i denne stilling, som en rytter, ridende baglæns på en hest, var Arthur gået ud af skolens dør, rundt på pladsen foran, udleverende sig selv og sin gamle lærer til godtfolks forargelse og skarnfolks morskab.

Da Arthur Vehrs tog lærer Jensen på nakken

Hvilke konsekvenser episoden fik for de implicerede, melder historien ikke noget om, men Arthur Vehrs var i hvert fald Nærumborger til sin død og var indehaver af en vognmandsforretning på Nærumgade.

I 10-års alderen måtte jeg selv smage spanskrøret i Adventistskolen på Skodsborg Badesanatorium, hvor jeg tillige med mine yngste søskende blev elever.

Jeg mindes ikke, hvordan jeg ved denne lejlighed havde forsyndet mig, men jeg mindes derimod tydeligt, at Sanatoriets kapellan, Anders Wasli – et menneske, jeg holdt meget af – havde fået som opgave at straffe mig. Wasli gav mig valget mellem at få klø af spanskrøret eller lægge mig på knæ sammen med ham og bede Gud om tilgivelse! Til det gode menneskes bedrøvelse valgte jeg uden betænkning spanskrøret! Dette kan vel sige lidt om, at tæsk ikke har den afskrækkende virkning på børn, som mange gerne vil forestille sig.

Spanskrør eller bøn om tilgivelse

Beskrivelsen af fars strenge opdragelsesmetoder skulle nødigt give det indtryk, at prygl var en daglig begivenhed i hjemmet. Men bevidstheden

om at kæppen stod parat til brug og de erfaringer, vi allerede havde indhøstet, kunne ikke undgå at være med til at præge vor opfattelse af far som en streng mand, som vi havde lettere ved at frygte end at elske!

De kærlige, faderlige følelser hos ham havde langt vanskeligere ved at komme til udtryk; indesluttet og ordknap, som han var, nåede vi aldrig som børn at opnå et fortroligt og frit forhold til ham, således som vi havde det til vores mor.

Anerkendende ord, opmuntring eller direkte ros havde svært ved at komme over hans læber, desværre også når det gjaldt mor og hendes store indsats i hjemmet.

Vi kysses ikke!

Jeg mindes også kun en eneste gang i min barndom at have oplevet, at far gav mor et meget kejtet farvelkys, da han skulle bort fra hjemmet nogen tid. En af mine søstre dristede sig ved denne lejlighed til også at række sin mund frem mod ham, men far sagde: »Næee, min tøs, nok er vi venner, men vi kysses ikke!«

Hvor fjernt enhver form, der kunne udlægges som sentimentalitet, lå fra ham kom f.eks. til udtryk, da jeg under leg havde brækket mit ene skinneben en sensommeraften. Far kom styrtende til ved mit råb om hjælp og sammen med en nabo bar han mig ind i stuen, hvor jeg så lå og afventede ambulancens ankomst. Far som ikke havde afsluttet sit arbejde på gården, da ulykken indtraf, og derfor var iført sit snavsede arbejdstøj, fik nu travlt med at gøre toilette og skifte klæder for at kunne følge mig til hospitalet. Dette foregik ikke uden højlydte mishagsytringer fra hans side, så da jeg brødebetynget over det besvær, jeg nu forvoldte ham, klynkende af smerte lod ham forstå, at jeg var ked af, at han, der var så træt og søvnig, nu skulle have al den ulejlighed, så svarede far vrissent: »Ja, den slags ting tænker I sgu først på, når ulykken er sket!« Ingen skulle kunne sige om ham, at han pylrede om sine knægte selv i en sådan situation.

Ingen pylreri her

Men fars fåmælte og strenge væsen overskyggede trods alt ikke vor barndom i Vognmandsgården. Med sine lader og hølofter, den store, gamle have og beliggenheden ved gadekæret var den såvel i fars, som i vor

Mine forældre. Malet 1949 af Jørgen Andersen-Nærum.

barndom en yndet legeplads ikke blot for gårdens børn og unge, samt deres kammerater fra Nærum, men også for unge, der var på sommerophold her og i nabolaget.

Far kunne således fortælle, at brødrene Niels og Harald Bohr, som var jævnaldrende med ham og hans søskende, ofte i hans barndom var kommet på Vognmandsgården, når de med deres forældre professor Chr. Bohr og

Niels og Harald Bohr i Vognmandsgården

hustru var på sommerophold hos familien Adler på Nærumgård. Niels og Harald havde været et par kvikke og adrætte drenge, men med deres karakteristiske ansigter og hovedform kunne de synes at have udseendet imod sig. De forekom lidt tykhovede, hvilket jo i folkelig opfattelse var synonymt med at se dum ud. Det var da også den opfattelse, som farfars gårdskarl Emil kom til at give udtryk for en dag, hvor han må have været i ondt lune og til en af brødrene irriteret sagde: »Gud, hvor ser du dum ud, dreng!«

Hertil havde den vordende videnskabsmand in spe roligt repliceret: »Jamen, det er bedre at se dum ud end at være det!«

Dette replikskifte fortalte far ofte om, når de berømte videnskabsmænd senere var på tapetet.

Da familien Bohr kom for sent til toget

Apropos familien Bohr og Vognmandsgården så fortalte fars yngste søster Ingeborg mig om en dramatisk begivenhed, som jeg desværre ikke har fået verificeret, men som jeg alligevel ikke kan modstå fristelsen til at gengive.

Farfar var ofte kusk for professor Chr. Bohr, når han og familien skulle til og fra toget i Holte i forbindelse med besøg og ophold på Nærumgård. Da farfar i slutningen af september 1898 skulle køre den Bohrske familie til toget i Holte, skete der en forsinkelse undervejs med det resultat, at toget mod København var afgået fra Holte, da Ole Andersen nåede frem med sine passagerer.

Det skulle vise sig at vare længere tid, inden der igen blev togforbindelse til hovedstaden på denne strækning, idet netop det tog, man ikke nåede, var identisk med det tog, der forulykkede ved Gentofte station, hvorved 36 mennesker mistede livet og talrige andre rejsende blev alvorligt kvæstede!

Om faster Ingeborgs beretning kan stå for en nærmere prøvelse, vil det ikke være for meget at sige, at vor verden måske ikke ville have været helt den samme, dersom den forsinkelse ikke var indtruffet.

Slet så dramatiske begivenheder og heller ikke så betydningsfulde personligheder i svøb er knyttet til mine barndomserindringer. Den af

Hans Schreiber trakterer klaveret

vore legekammerater i Vognmandsgården, der siden skulle blive ret så kendt af en større offentlighed, er vel nok schlagerkomponisten og musikeren Hans Schreiber, der indgik ægteskab med skuespillerinden Grethe Thordahl. Hans Schreibers forældre – faderen hed også Hans – boede sammen med sønnen og en datter, der hed Edith, på den naboejendom, der endnu i dag befinder sig ved indkørslen til den nye bebyggelse, der har fået navnet »Askhøj«. – Deres lille, gulkalkede hus var oprindelig bygget som kuskebolig af godsejer Barfred Petersen, der omkring århundredskiftet havde ladet opføre den store og imponerende villa »Askebakken« på Askebakkens top. Barfred Petersen lod i begyndelsen af trediverne bygge den store stråtækte villa, »Ask«, der ligger halvvejs på bakken. Denne villa ejes i dag af dir. John Møller, en sønnesøn af den gamle slagtermester R. C. Møller, der 1916 grundlagde en viktualie- og slagterforretning i Nærum.

En kæk og fantasifuld kammerat

Hans Schreiber, der var et par år ældre end os tvillinger, var en ualmindelig kæk og fantasifuld kammerat, der selv elskede og også inspirerede os andre til risikofyldte og halsbrækkende lege, ofte højt til vejrs i gårdens største træer eller kravlende på høloftets øverste spær. Ja, selv på gårdens tagryg kunne vi pludselig høre hans »kuk«! når vi forgæves havde søgt ham under vores »legen gemme«.

Da far få år efter min fødsel ophørte med at leje havestuelejligheden ud til landliggere og i stedet indrettede den til helårsbeboelse, mindedes jeg nogle lejere, der var i besiddelse af et opretstående klaver.

Det var en fryd for alle, når Hans Schreiber fik lov at traktere dette instrument. »Stars and stripes for ever« bamler og klinger endnu for mit indre øre ved erindringen, og jeg mindes vor frygt for, at det gamle klaver skulle rasle sønder og sammen under hans fingres voldsomme slag i tangenterne.

Selv om ingen i vognmandsfamilien, bortset fra min ældste bror, Ole, der var begyndt at dyrke trækharmonika, var musikudøvere, så var det dog ikke første gang, at levende musik udført af talentfulde og begavede

musikere havde fået tonerne til at klinge under gårdens frønnede stråtag.

Kunstnerfamilier som sommerbeboere

Lektor Gunnar Sandfeld har i forbindelse med beskrivelsen af Vognmandsgården og dens sommerbeboere i »Søllerød som det var engang« bd. 3 omtalt komponisten og pianisten August Winding, der med sin familie i en årrække boede som landliggere på gården. August Winding har sikkert ikke indskrænket sig til at lade vinden traktere Æolsharpen i baghavens træer.

Efter komponistens død boede andre musikere og kunstnere i lejligheden med havestuen. Blandt andre boede kapelmester Axel Schiøler der i de år, hvor han med sit orkester musicerede på Skodsborg Søbad i sommersæsonen. Mange af hans kolleger og orkestermedlemmer kom på besøg og tilbragte hyggelige stunder sammen, hvor de også musicerede for egen fornøjelse, blandt dem var violinisten, kapelmester Jens Warny, der selv købte sommerbolig ved gadekæret i 1928.

Kapelmester Axel Schiøler, Jens Warny m.fl.

Også Det Kgl. Teater var repræsenteret blandt gårdens landliggere, idet balletdanserinden Valborg Borchenius sammen med sin ægtefælle, overregissør Kåre Borchenius og deres to sønner, var en af de sidste landliggerfamilier på gården.

Den ene af sønnerne, landsretssagfører Bjørn Guldbrandsen, bosatte sig i 1945 ved gadekæret sammen med hustruen Åse og deres to børn, idet de købte ejendommen på hjørnet af Rundforbivej og Kirkeåsen, der i min barndom tilhørte den af Gunnar Sandfeld omtalte Martin Nilsson, der også havde været ejer af flere andre ejendomme i byen bl.a. Hartmanns hus.

Professor August Windings konfirmationsgave

Jeg har i min besiddelse et lille konkret minde, der stammer fra den tid, professor Aug. Winding med sin familie havde sommerophold på Vognmandsgården. I anledning af min fars konfirmation forærede Aug. Winding far et par manchetknapper i gulddoublé med et par svævende genier indgraverede. Far var hele livet meget stolt af professorens gave.

Hverken giveren eller andre har sikkert forestillet sig, at konfirmanden Hans Chr. mere end halvtreds år senere, pludselig og meget overraskende

Landliggerne var en indtægtskilde, den nye ejer ikke kunne undvære. Her ses nogle af sommerbeboerne til højre, medens nogle af gårdens faste beboere står til venstre. Billedet stammer fra før århundredskiftet.

Sen udfoldelse af kunstnerisk talent

skulle afsløre et kunstnerisk talent, der i hans sidste leveår skulle kalde superlativerne frem hos dagspressens kunstanmeldere og vække ubetinget anerkendelse hos vore bedste og mest ansete kunstnere. Da jeg selv, tooghalvfjerds år efter fars konfirmation, som præsident for Det Kgl. Kunstakademi, skulle repræsentere Akademiet ved Det Kgl. Musikkonservatoriums årsfest, kunne jeg ikke modstå fristelsen til, som et kuriosum, at benytte professor Windings konfirmationsgave til min afdøde far, da jeg skulle iføre mig den obligatoriske festdragt.

Mit eget barndomshjem i Vognmandsgården havde på ingen måde været præget af noget, der på ringeste måde mindede om billedkunst. Stuens eneste vægdekoration, der kunne inspirere fantasien i den retning, var en

slags plakat-reklame for et af de store engelske rederier. Den hang i glas og ramme over sofaen og forestillede en stor atlanterhavsliner, der med tre eller fire rygende skorstene stævnede ud af New Yorks havn med skyskrabere og Frihedsgudinden i baggrunden.

Om det var den daglige betragtning af dette billede, der først var med til at modne min beslutning om at ville til søs, skal jeg ikke kunne sige. Derimod er jeg ikke i tvivl om, at et vers i min første læsebog, hvori det om et par brødre med samme navne som min tvillingbroder og jeg hed: »Hans skal være sømand i regn og blæst, Jørgen skal være biskop-præst.« helt klart medvirkede til min beslutning om, at jeg i hvert fald ikke skulle være præst, men sømand. Fjorten år gammel blev jeg da også forhyret som messepeter på S/S Saga af Aarhus.

At blive sømand i regn og blæst

Skal jeg derimod inden for familien søge en tilskyndelse til, at jeg lige fra barndommen fik en stærk trang til at give mig i lag med billedfremstilling, så må jeg bevæge mig over det toppede vaskehusgulv og ind i mine bedsteforældres lejlighed. Fra vaskehuset førte en skydedør ind i farmors køkken. Det var ikke ofte, vi børn fik lov at komme længere ind på hendes enemærker, og de ord, jeg husker bedst fra farmors mund, var: »Herrut a lemmen!« Farmor brød sig ikke om at ha' børnebørnene rendende i sine stuer til hverdag.

Kreativ inspiration

I modsætning til mit eget spartanske hjem, hvor der ikke fandtes meget, som kunne siges alene at tjene til pynt eller pryd, så var den gamle vognmands stuer helt anderledes luksuriøst udstyret med blankpolerede møbler i nøddetræ og mahogni. Her var polstrede plydsmøbler, tykke dobbeltgardiner med kniplinger, masser af porcelænsnips og andre prydgenstande. Der var et forgyldt »fransk ur« med figurer under en glaskuppel, en meget fin hængelampe, der om sommeren var dækket med hvidt tyll for at skærme den mod fluesnavs, men ikke mindst var der billeder på væggene!

Især var der nogle billeder i glas og ramme, som i særlig grad vakte min interesse og beundring. De var udført som broderi, med farvede silkegar-

ner, der var blomster og dyremotiver, men der var også landskaber, alt meget minutiøst og pertentligt udført. Disse malerier i silkegarn var udført af min fars ældste søster. Faster Olga, der lige som farmor var ret lille af vækst, kunne trods sit ellers livlige temperament sidde i timevis helt tabt for omverdenen, fordybet i arbejdet med at brodere sine billeder. Et af disse silkegarns-malerier forestillede Vognmandsgården spejlende sig i gadekæret. Dette broderi blev ved farmors død i 1927 skænket til sygeplejersken frk. Anthony, som erkendtlighed for omsorgsfuld pleje af farmor i hendes sidste dage.

Søstrene Søborgs butik i Kirkestræde

Faster Olga fortalte, at hun altid købte sit brodérgarn i søstrene Marie og Nicoline Søborgs lille særprægede butik for enden af »Benbrækkerstrædet«. I det lille stråtækte hus, som den gamle hjulmand havde overdraget sine to ugifte døtre i slutningen af firserne, havde søstrene indrettet en af husets stuer som butik. Butikken var delt i to forskellige afdelinger, én for kolonialvarer som Nicoline bestyrede, medens den anden afdeling, der blev bestyret af Marie, handlede med linned, silkegarn og tråd. »Når jeg kom derind for at købe brodérgarn, og det så var Nicoline, der befandt sig i butikken,« fortalte faster, »så udleverede hun ikke varen til mig, men åbnede døren til opholdsstuen, hvor Marie sad og kniplede: »Marie! Der er en kunde til dig!« Omvendt kunne det ikke falde Marie ind at ekspedere en kunde, der kom for at købe kolonialvarer. Dette princip gennemførte de meget konsekvent, fortalte faster.

Familiens arvestykke

Det er kun få håndgribelige minder, der i dag er bevarede fra Vognmandsgården og familiens fortid der. Det meste af det, som var i mine forældres besiddelse, gik op i luer, da gården brændte. Familiens »arvestykke«, en skøn gammel sekretær med ornamenter indlagt i forskellige ædle træsorter, som mine oldeforældre havde skænket vognmanden og hans hustru i bryllupsgave år 1881, undgik flammerne, fordi faster Olga som den ældste havde arvet møblet. Vi havde som unge megen morskab med at gætte på, hvem der skulle betænkes med klenodiet efter hende. Fasters hensigt på dette punkt skiftede ustandselig, alt efter som hun var

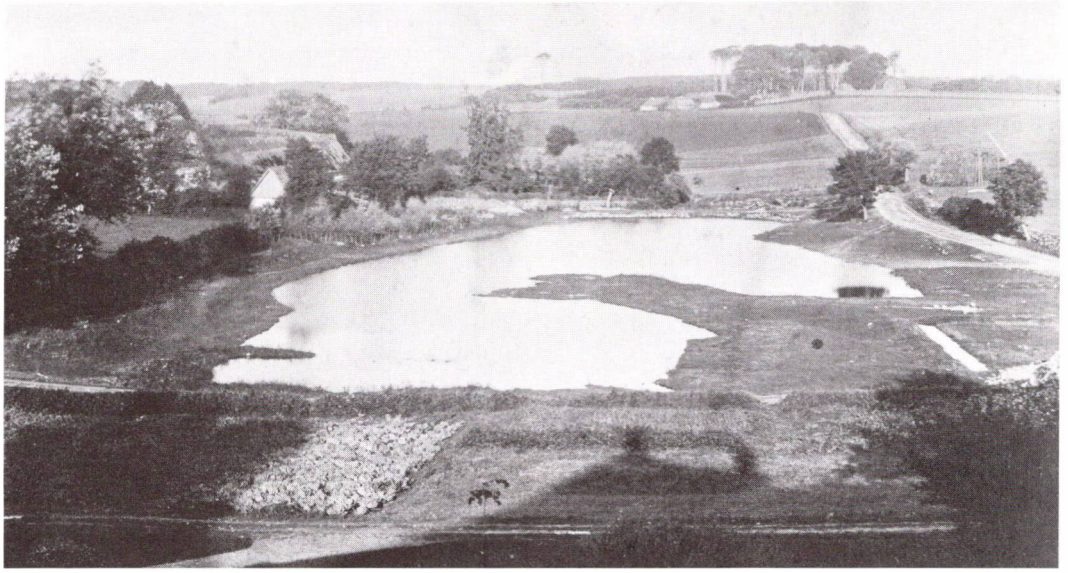

Det ældst kendte fotografi af Nærum Gadekær, taget i 1867 – syv år inden Vognmandsgården, der anes mellem træerne øverst til venstre, kom i Ole Andersens eje. Yderst til højre løber landevejen mod Rundforbi over Lottekærsbakken, der jo senere helt blev fladet ud. Den store elm ved vejen på skråningen imod gadekæret til højre spejler stadig sin aldrende krone i dets vand. Øen i gadekærets midte, som tydeligt er markeret som en ø på kort over Nærum fra 1771, er her mudret helt til, og blev først igen frilagt som ø af Nærumgårds nye ejer D. B. Adler.

tilfreds med sine nevøer og niecer, snart proklamerede hun, at den ene, snart den anden skulle arve sekretæren. Enden på det blev, at min tvillingbror, der som voksen overtog fars murermesterforretning i Nærum, blev ejer af dette smukke minde fra vore olde- og bedsteforældres hjem. Da han lige som jeg selv har bopæl i den ejendom, vor far lod opføre på Vognmandsgårdens brandtomt, så befinder sekretæren sig atter på samme grund, hvor den holdt sit indtog for 99 år siden.

W.K. Wed Nærum Sprøite

Jeg ejer selv et lille minde, der blev fundet i Vognmandsgårdens aske efter branden, det drejer sig om et lille halvmåneformet messingskilt med inskriptionen: »W. K. Wed Nærum Sprøite«. Dette skilt, der var til at anbringe på brystet ved en lædersnor omkring halsen, har tilhørt den gamle Ole Andersen. Inskriptionen refererer til, at han – formodentlig som et borgerligt ombud, – var beskikket som Wandkører ved Nærums legendariske brandkorps. Når den røde hane galede over byen, måtte farfar møde op med sine heste ved det lille sprøjtehus, her blev hestene spændt for vognen med vandbeholderen, og så gik det i fuld fart ned ad bakken til gadekæret, hvor vand blev fyldt på, og så af sted til brandstedet. Far berettede om engang, da et lille stråtækt hus, der tilhørte en maler ved navn Heberg, gik op i luer. Huset var beliggende der, hvor det nu nedrevne mejeri senere blev opført. Ved den lejlighed foregik sluknings-forsøget ved, at man dannede kæde fra gadekæret og til brandsted, så lod man læderbrandspandene gå fra hånd til hånd. Vedrørende ildløs i Nærum erindrer jeg bedst selv en brand på Nærum og omegns Andelsbageri. På det tidspunkt var der kommet kommunalt vandtryk på brandslangerne, og dette benyttede en af byens brandmænd sig af. Han har åbenbart haft et horn i siden på byens politibetjent, for medens denne ordenshåndhæver spankulerede midt på Nærumgade med ryggen til brandstedet og front imod de mange tilskuere, som han har gennet væk fra gaden, er der pludselig en af brandfolkene, der fra bageriets tag rettet sit strålerør imod politimanden – hans navn var Abildgård, og under publikums stormende jubel bliver denne myndighedsperson spulet hen ad gaden ude af stand til at vende sit hoved for at se, hvem den formastelige synder er.

Brandmanden og ordenshåndhæveren i Nærum

Nærums sprøjtehus for henholdsvis herrer og damer

Nærums lille sprøjtehus, der er beliggende på hjørnet af Nærum Hovedgade og Hartmanns Plads, er blevet bevaret som et kuriosum. Den lille røde murstensbygning med det grå skifertag er oven i købet med en helt usædvanlig kommunalhumoristisk sans blevet omdannet til offentligt toilet. Under cementpladen på muren med inskriptionen: »Nærum Sprøjte« ses to døre: »For herrer« og »For damer«.

Gadekæret i Nærum er jo ikke en kunstig anlagt branddam, som dem man finder i andre gamle landsbyer. Her er tale om en naturlig lille sø, som desværre er så alvorligt truet af den intensive dræning og afvanding, der dels er foregået i forbindelse med anlæg af sportspladserne langs Kighanerenden og Rundforbivej, at dens fortsatte eksistens vil være afhængig af periodisk tilførsel af vandværksvand.

Gadekæret før og nu

Ligesom gadekærets omgivelser i dag helt har mistet karakteren af landsby og er blevet forvandlet til villa- og parkbebyggelse, så er der et langt spring fra nutidens regulerede parksø med de stensatte bredder og grusbelagte stier samt velholdte græsskråninger og så til min barndoms gadekær, hvor arbejdsvogne med deres hesteforspand dagligt kørte direkte ud i vandingsstedet neden for mit hjem for at lade de sveddryppende heste slukke tørsten og få bug og koder svalet. Før den katastrofale sænkning af grundvandet satte ind, stod vandet betydeligt højere end i dag. Efter en kraftig regnperiode kunne den lavest liggende del af grusvejen op til Vognmandsgården undertiden være helt oversvømmet, fordi det afløb, der skulle føre overskudsvand under vejen til en grøft, som førte til Kighanerenden, ikke kunne følge med.

Fiskebestand, fuglesang og fritvoksende træer

Gadekæret vrimlede med fisk og liv, aborrer, karusser og suder, ja sågar ål, vrimlede så tæt, at man ikke behøvede at anvende andet fiskegrej end en spand eller en kurv, som blev trukket gennem sivene, så var fangsten hjemme. Mange af byens børn og unge tumlede sig her såvel sommer som vinter. Der blev soppet med buksebenene rullet så højt op ad lårene som muligt. Der blev osse svømmet i det mudrede og andemad-grønne vand, jeg lærte selv mine første svømmetag her, man byggede tømmerflåder, og der blev sejlet i bødkerkar, som mejeribestyreren havde anbragt i vandet for at tætnes.

Et utal af frøers kvækken fyldte luften i parringstiden, og i den tætte sivskov langs bredden ynglede blishøns, rørhøns og vildænder. Fra Børnehjems-skoven og mosen langs Kighanerenden lød gøgenes kukken, og nattergalen slog sine triller, sommerlige lyde, der nu næsten helt er

Gadekæret i Nærum var altid en yndet legeplads for byens børn og unge.

forstummet. Særlig karakteristisk for Nærum gadekær var de mange ældgamle fritvoksende træer, som omkransede dets bredder, selv på den lille ø i søens midte udfoldede et fabelagtigt skønt piletræ sin vældige, levende, sitrende krone. Langs hegnet til Hartmannshus, stod en række dejlige sølvpopler, Vognmandsgårdens store lindetræer langs skellet, havens store frugttræer og syrenbuske og det århundredgamle elmetræ, der endnu i dag befinder sig ved skråningen ved Rundforbivej, udgjorde til sammen en oplevelse af enestående skulpturel skønhed.

Ved vintertide, når kæret var islagt, herskede her et myldrende liv. Der blev kørt på slæde og kælket på skråningerne, skøjterne sang imod isfladen,

Gadekæret ved vintertide

og bragende og knagende lyde fyldte frostluften, når »rødderne« jønkende løb arm ved arm for at mørne isens flade, lige til den bølgede og gyngede under deres fødder og endelig brast, så nogle stykker fik reddet sig en våd sok. På midten af den islagte søs bredeste sted blev en lang pæl hamret gennem isfladen og ned i søbunden, et langt reb blev ved en solid løkke anbragt omkring pælen og til rebets modsatte ende fæstnede man en kælk. Så var iskarrusellen klar, 8-10 par næver fattede om rebet, en af de modigste drenge satte sig på kælken, idet han klamrede sig fast det bedste, han kunne, så satte svingerne sig i bevægelse. I stadig stigende fart gik det rundt om pælen, hurtigere og hurtigere. Undertiden blev kælken og dens rytter hævet op fra isfladen, så den og rytter bogstavelig talt fløj i luften over isen. Med et standser svingerne brat op, og med et pludseligt ryk forsøger de at kaste karruselrytteren af. Det var ingen ufarlig sport. Jeg mindes en dreng, der efter således at være blevet rystet af, rutchede med så stor kraft imod øen, at hans skinneben brækkede. Ufarligt var det heller ikke at løbe på »fregatter«. En række isflager blev med økse hugget fri, så gjaldt det om at løbe fra den ene isflage til den anden og nå den faste bred så tørskoet som muligt. Det var ikke alle, der nøjedes med at få et par våde sokker, ikke så få måtte hver vinter reddes dyngvåde op af det iskolde vand efter at ha' været helt under isen. Såvel mine brødre som jeg selv har prøvet den tur mere end én gang.

Iskarussellen og fregatløbning

Redning fra druknedøden

Lykkeligvis er ingen hidtil omkommet i Nærum gadekær. Jeg er vist selv den, der har været tættest på druknedøden der, da jeg som toårig plumpede i vandet og bevidstløs blev reddet af en hotelkarl, som havde hørt min søster Elses og min mors råb om hjælp.

Min mor, som på det tidspunkt var gravid i ottende måned, havde forgæves forsøgt at nå ud til mig, men da hun ikke længere kunne bunde og aldrig havde lært at svømme, måtte hun give op. Så var hotelkarlen, hvis navn var Karl Nielsen, nået frem, han sprang resolut i vandet og fik mig reddet i land. Ved at vende bunden i vejret på mig og bagefter rulle mig inde på bredden fik man vandet ud af mave og luftveje. Da den tilkaldte

Vognmandsgårdens tvillingebrødre med legekammerater ved kæret. På øen ses det skønne piletræ, t.v. i baggrunden kroen, og bag den farfars første ejendom i Nærum. T.h. Nærumgård Børnehjem.

læge ankom, var jeg allerede kaldt til bevidsthed. Min redningsmand Karl Nielsen, som havde tilnavnet »Spæk-Karl«, en arv efter faderen der kaldtes »Spæk-Mathis«, etablerede sig senere som handelsgartner i Nærum. Ved sin død for få år siden var han vejformand ved Søllerød kommunes vejvæsen.

Nærum Hotel og Københavnere på skovtur

Nærum Hotel og kroen, som også grænsede imod gadekæret, har også sin plads i min barndoms erindringer. Ved påske- og pinsetide, samt om søndagene, var der sommeren igennem livligt ryk-ind af animerede Kø-

benhavnere, der havde gjort hotellet til endemålet for foreningsskovturen. De hesteforspændte vogne, som var smykket med grønt bøgeløv, flag og kulørte balloner, rullede med hurraråbende og syngende passagerer, der svingede med ølflasken i den ene hånd og de gule stråhatte i den anden, gennem Nærumgade fra skoven, så gik det ned ad bakken imod gadekæret, her svingede kuskene ind på hotellets gårdsplads. Hestene blev spændt fra vognene og ført til de store vandtrug for enden af rejsestalden, muleposerne med hakkelsen anbragt, medens de larmende og feststemte gæster fordelte sig omkring de opstillede borde og bænke i den store hotelhave. Hotellets daværende ejer, den omfangsrige Peter Poulsen, overvågede, at tjenere med de hvide jakker var i sving på behørig vis, og vi småpurke tjente os en drikkeskilling, dels ved at hjælpe kuskene, og dels som keglerejsere på hotellets keglebane bagest i haven. Var en gæst så heldig at slå otte og en konge, vankede der en ti øre til den keglerejser, der med kongen i hånden gik op og gjorde sit krav gældende. Jo, sommerens skovtursgæster satte sit særlige præg og liv på byen ved sommertid. Men også vinterdage kunne der være liv og glade dage, når foreninger arrangerede bal i hotellets nye store sal. Så gjaldede tonerne fra danseorkestret under bl.a. Kai Nielsens ledelse, så melodierne kunne høres i Vognmandsgården på gadekærets modsatte side.

Otte og en konge på Hotellets keglebane

Kroen på hjørnet imod Rundforbivej repræsenterede byens urolige hjørne. Ikke mindst fredag aften var her jævnlig larm, druk og slagsmål. Fredsommelige borgere søgte gerne over til hegnet langs Nærumgårds have, når de var nødsaget til at passere forbi kroen de aftener, hvor det gik livligst til. Det var nogle ordentlige kæferter, man kunne opleve blive slæbt hjem derfra, ikke mindst gennem det ujævne Benbrækkerstræde, der kunne vare farlig nok at passere i ædru tilstand. Det kunne være et forstemmende syn, når man den ene fredag aften efter den anden oplevede at se hustruer og døtre stå ved kromuren hævende sig op på tæerne i forsøg på gennem vinduerne at få et glimt af familiens forsørger og måske prøve at danne sig et indtryk om, hvor vidt det kunne være rådeligt at gøre et forsøg

Nærum Kro var byens urolige hjørne

på at få ham selv, eller i hvert fald lidt af ugelønnen eller understøttelsen med hjem.

Mine ældre søstre var heller ikke altid lige trygge ved at skulle gå forbi kroen, når det gik livligst til derinde. Men den omstændighed, at Ole, den ældste af søskendeflokken, der efter at have været i lære hos murermester Sørensen på Nærumgade, og som nu var blevet svend, allerede havde fået ry for at være en gut, man skulle være forsigtig at bide skeer med – selv de værste bisser havde fået respekt –, bevirkede, at det at have Ole som storebror var en forholdsvis god beskyttelse.

At vende den anden kind til, eller lære at slå igen

Medens vor mor i god kristen ånd forsøgte at indprente os den pacifistiske lære at vende den højre kind til, om nogen slog os på den venstre, så havde vor far den stik modsatte indstilling, om end han selv, som allerede nævnt, praktiserede at varme begge vore kinder, når han langede en bagvendt ud. »I må bare lære at slå igen!« var hans kommentar, dersom vi beklagede os til ham over at være blevet banket af andre drenge. Med skam at melde, var vi i dette tilfælde mere lydhøre for fars tankegang end for mors. Selv min søster Else, der var den, der i særlig grad måtte hjælpe mor med pasningen af sine små brødre, betænkte sig ikke på at gå til angreb selv på ældre og langt stærkere drenge, dersom de havde forulempet os. At kunne klare sig i slagsmål hører vel ikke til de dyder, som bør fremhæves, men for os knægte fra Vognmandsgården føltes det som en nødvendighed, om vi ikke barndommen igennem skulle lade os terrorisere. Således måtte vi jo dagligt passere hegnet til Nærumgård Børnehjem på vor vej til skole. Mellem de drenge fra hovedstadens slumkvarterer, der var anbragt der, kom der jævnlig nye, der følte, de skulle befæste deres position som barske fyre ved at indbyde drenge udenfor på øretæver. Gennem huller i hækken var de hurtigt ude og spærrede os vejen, og så måtte man enten lade sig gennembanke eller sætte sig i respekt. Min tvillingbror, som havde et mere iltert temperament end jeg, var den, som bedst formåede at skaffe os fredelig færden på vej og gade med det resultat, at vi både blev accepteret såvel af »Gårderne«, som børnehjemsbørnene kaldtes, som af andre

Nødvendigheden af at sætte sig i respekt

jævnaldrende i byen. Når vi vendte hjem efter en af disse holmgange, der havde efterladt spor, som ikke var til at skjule, så græd mor sine modige tårer, fordi hendes børn ikke var spor bedre end de drenge, som aldrig havde hørt Guds ord i deres hjem. Vor far derimod, der sjældent gav os ros og opmuntring, havde på sin side svært ved at skjule sin tilfredshed, når vi havde stået os godt i bataljerne.

Hvad skal man tage med, og hvor skal man slutte, når det gælder en beretning om barndommen i et specielt og nu helt forsvundet miljø?

Mange af ens erindringer ikke mindst de, der trænger sig stærkest på hos en selv, vil oftest være af en så privat og personlig karakter, at de næppe kan være af lokalhistorisk interesse, om end de kan fortælle noget om tiden, dens mennesker og deres holdninger.

Når jeg tænker tilbage, dukker der et persongalleri op, som omfatter Nærumborgere af vidt forskellige samfundslag, men de, der står stærkest i min erindring fra de tidlige barndomsår, er af gode grunde jævne og anonyme mennesker med tilknytning til mit eget miljø, mennesker jeg gerne i taknemlighed ville ridse en lille minderune. Dette ville dog let kunne blive for privat i denne forbindelse, så jeg skal indskrænke mig til at omtale et par enkelte, der ikke specielt var af betydning for familien i Vognmandsgården, men var almen kendte personligheder i byen.

Sygekasselægen dr. Krarup

En af dem var familiens læge, dr. Krarup, der havde sin bolig og praksis midt på »Smedens bakke«, min barndoms betegnelse for den stigning af Nærum Hovedgade, der begynder ved »Brugsen« og herfra fortsætter i retning mod Svalegabet. Dr. Krarup, der vist var tidligere militærlæge, havde oprindelig haft egen hestevogn og kusk, som han benyttede, når han skulle rundt på sygebesøg. Men i min barndom spadserede han altid, når han skulle besøge sine patienter. Han var en velkendt skikkelse i byen, når han – altid med en stiv bowlerhat over det grå karseklippede hår, – med militærisk rejsning og ditto skridt, marcherede gennem byen, for hvert skridt stødte han sin solide egetræsstok eller paraply taktfast i jorden.

Dr. Krarup yndede en barsk-jovial facon, som da han blev kaldt til Vognmandsgården for at tilse os, de tre yngste der var blevet lagt til sengs med høj feber. Efter at have set os i halsen, følt på kind og kæbe, siger han til mor, men først og fremmest med henblik på vore øren:

En recept på 3 spanskrør

»Ja! Jeg tænkte det sgu' nok, labanderne har fået fåresyge, men nu skriver jeg en recept til Dem, fru Andersen ... på tre spanskrør, som De kan hente hos købmand Aagaard. Så gi'r De knægtene der en forsvarlig endefuld morgen, middag og aften, så ska' de snart blive kureret!«

Da dr. Krarup næste gang blev tilkaldt, lå jeg med et voldsomt opsvulmet skinneben og knæ, stærke smerter og høj feber. Lægen beordrede mig omgående indlagt på amtssygehuset på Nyelandsvej i København.

»De skal regne med mindst at måtte undvære ham i fjorten dage, fru Andersen«, sagde Krarup til mor.

14 mdr.s sygehusophold

Jeg var på det tidspunkt endnu ikke fyldt otte år. Der skulle komme til at forløbe fjorten måneder, inden jeg atter kunne udskrives fra sygehuset, hvor jeg måtte gennemgå en række operationer for den knoglebetændelse, der populært kaldes for »Benedder«. Det var første gang i mit unge liv, jeg blev revet ud at mit miljø, langt fra forældre og søskende. Bortset fra de særlig kritiske dage, hvor mor sad ved min sygeseng, kunne der højst en gang om ugen blive tid til, at hun forlod hjemmet og aflagde mig et besøg. Min far og mine søskende så jeg kun sjældent. Sygehusene var omkring 1925-26 ikke beregnet på at varetage andre af et barns tarv end de rent helbredsmæssige. Størstedelen af tiden lå jeg ene barn mellem lutter voksne patienter, og ingen drømte om at forsøge på at vedligeholde eller videreudvikle de sparsomme skolekundskaber, jeg havde nået at tilegne mig inden det lange sygehusophold.

Mit bedste tidsfordriv og eneste udfoldelsesmulighed bestod i at ligge og tegne dagen lang, og en af sygehusets storartede læger ansporede dette ved at udfordre mig til konkurrence med ham.

Da jeg efter i et år at have ligget i sygehusets højloftede, lyse rum atter

genså mit hjem i Vognmandsgården, gjorde det de første dage et meget voldsomt indtryk på mig, hvor lavt, der var til loftet, hvor småt, mørkt og trangt det hele nu pludselig føltes.

Smedens Bakke

Skråt over for dr. Krarups hus var Nærums grov- og beslagsmedie beliggende, deraf betegnelsen Smedens Bakke. Fra denne smedie klingede dagen lang lyden fra smedemestrene Aastrøms og Jensens slag imod ambolten. Der var flere køreheste, der skulle beslåes end fars. I min skoletid tog jeg af og til tjans som mælkedreng med en af vognene fra mejeriet. Så hændte det, jeg efter endt tur fik lov at ride hestene til skoning hos smeden på bakken.

På nabogrunden til smeden, der hvor H.B. i dag har parkeringsplads, lå ret højt på en skråning en smuk, men efterhånden faldefærdig ejendom, kaldet villa »Bennebo«. Omkring midten af firserne var denne villa beboet af dr. Suenson, der var gift med en adoptivdatter af Johanne Luise Heiberg. Hendes navn var Sarah. Hun stammede fra Vestindien og var sammen med sine to søstre blevet adopteret af Johanne Luise Heiberg, der i sine erindringer fortæller om, hvorledes disse tre adoptivdøtre indordnede sig under de fremmedartede forhold i Danmark.

Villa »Bennebo« og dr. Malte Askgaard

I omtalte ejendom boede den læge, der afløste dr. Krarup som huslæge for min familie. Hans navn var Malte Askgaard. I modsætning til dr. Krarup, der trods sin barsk-joviale facon vist altid opretholdt en klar distance til sine patienter, var dr. Askgaard en helt anden type. Han var i besiddelse af et roligt, medlevende væsen, som fik hans patienter til at åbne sig helt for ham, også hvor det drejede sig om private og helt personlige problemer. Dr. Askgaard blev hurtigt elsket af sine patienter, unge som ældre, såvel de bedrestillede som de ubemidlede.

Jeg har ladet mig fortælle, at han endog for sidstnævnte kategoris vedkommende undertiden selv betalte for de medikamenter, han ordinerede, om han anede, de var i bekneb. Men det var ikke altid apotekervarer, han ordinerede som helbredende medicin. Da min far i slutningen af fyrrerne blev ramt af en kronisk hjertesygdom, der tvang ham til at ophøre

At fhv. vognmand og murermester Hans Chr. Andersen, mere end 50 år efter sin konfirmation, skulle afsløre et helt usædvanligt kunstnerisk talent, havde ingen ventet. Her fotograferet ved staffeliet i 1950.

med sit arbejde, så gik det ham, som det så ofte går for gamle slidere. Far mistede helt livslysten, og den tvungne lediggang fik ham hurtigt til at sygne hen for alvor.

Nitroglycerin og psykologisk forståelse

Der var ingen i hjemmet ved gadekæret, der turde håbe på, at han igen skulle rejse sig fra sin sygeseng, men dr. Askgaard forstod med sin udviklede, psykologiske forståelse, hvordan det var fat, så han nøjedes ikke med at ordinere nitroglycerin.

»De skulle begynde at male billeder, Andersen, ligesom sønnen! – Har De aldrig haft lyst til at forsøge?« Far tilstod, at det havde han vel nok, men han kunne jo hverken tegne eller blande farver!

»Det ved De ikke, før De har forsøgt! Bare prøv! Kast Dem ud i det, Andersen!«

Og ansporet af dr. Askgaard kastede den gamle vognmand og murer sig ud i det. I løbet af otte dage var han oven senge og begyndte at male billeder dagen lang. Der gik kun et halvt år fra hans første forsøg, til han debuterede på »Kunstnernes Efterårsudstilling«, hvor censurkommiteen antog tre af hans billeder.

Fars overraskende debut

Dagbladet Politiken bragte en gengivelse af det ene, og bladets kunstkritiker Walter Schwartz betegnede det som »udstillingens perle«! – Men også den øvrige presse fremhævede fars debutarbejder under anvendelse af helt ekstraordinære superlativer. På denne overraskende måde blev den krise, vi i familien havde frygtet skulle føre til en snarlig død, overvundet. Samtidig indtraf en hel mirakuløs forvandling med far på det rent menneskelige plan, således at han i sine sidste leveår oplevede en glæde og tilfredshed, der gjorde ham til et positivt og lykkeligt menneske, vi aldrig tidligere havde kendt.

Desværre skulle dr. Askgaard selv, kun få år senere i 1950, pludselig dø af en hjertelammelse. Den gamle lægebolig er nu for længst nedrevet, men ligesom der endnu findes mange Nærumboere, der med taknemmelighed mindes dr. Askgaard, vil de også i erindringen endnu kunne se villa »Bennebo« og venteværelset dér med de høje, mørkebrune træpaneler,

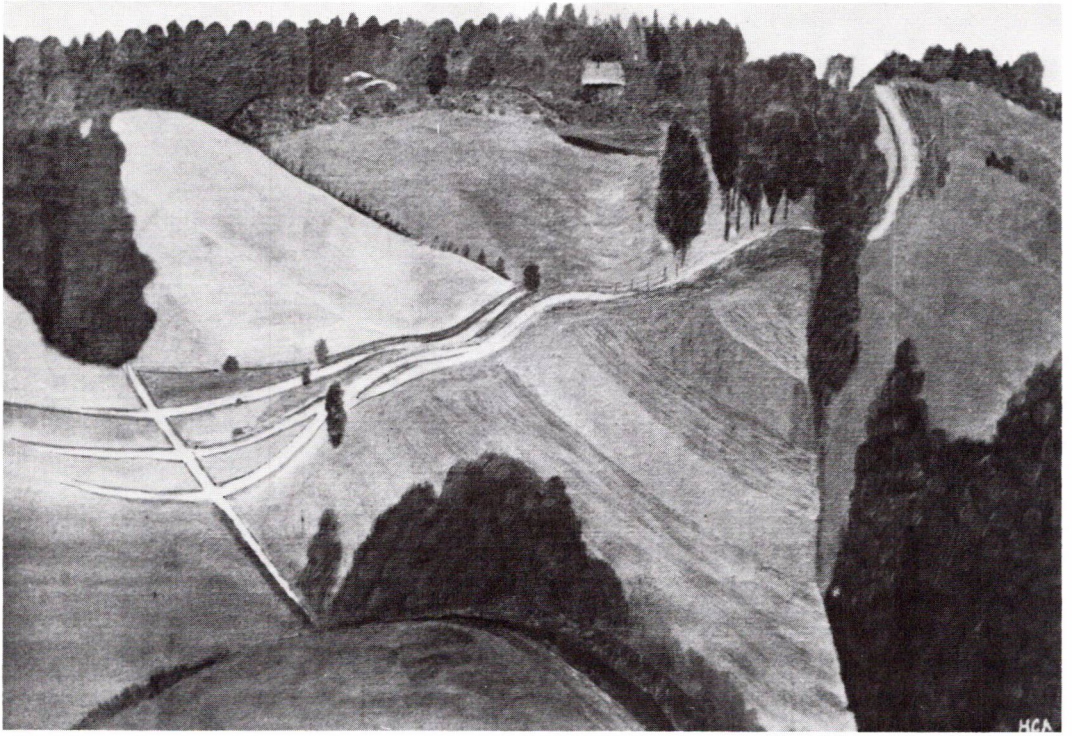

Et af fars debutarbejder var gengivet over Politikens anmeldelse af Kunstnernes Efterårsudstilling 1949.

Af anmeldelserne: Walter Schwartz, Politiken: H. C. Andersen, der har malet et af udstillingens fornemste landskaber, en lille perle i klare, grønne farver og ædel linjerytme.

Bertel Engelstoft, Information: H. C. Andersens to små landskabsbilleder ... rummer mere finhed og sand malerglæde end hovedparten af de udstillede billeder.

Kaj Flor, Berlingske Tidende: På overgangen fra det primitive til det stiliserede, næsten med en anelse florentinsk landskabsopfattelse, og dertil med en kultiveret farvefølelse, møder man debutanten H. C. Andersen, bl.a. med motiv fra de grønne stier ved Sandbjerg.

Ole Sarvig, Information: ... H. C. Andersen møder i år med et lille mesterværk, ja et klimaks i sin følsomme kunst, billedet »Gadekæret i Nærum« ...

den åbne kamin, det skrånende trægulv, samt lægens violoncel, der havde sin plads i værelsets ene hjørne.

Det kunne være fristende, men ville føre for vidt, om jeg fortsatte en erindringsekskursion gennem Nærum by, som mine søskende og jeg oplevede den og mange af dens beboere i vor barndom. Foruden de enkelte personligheder, som kom til at præge min barndom, føler jeg det nærliggende kort at omtale visse miljø- og befolkningsgrupper, som af en eller anden grund står markant i min erindring fra dengang.

Børnehjemsbørnene på Nærumgaard

Således var de mange børn, der var anbragt på Nærumgård Børnehjem – og det var betydeligt flere end i dag – i høj grad med til at præge gadebilledet, dog kun på de bestemte tidspunkter, hvor de i flok og følge var på vej til og fra den gamle kommuneskole. Med deres ensartede påklædning, mørkt, groft matrostøj og huer til drengene, blå forklæder og jernbeslåede træsko, der gav klaprende genlyd i gaderne, når de i flok og følge spænede af sted, skilte de sig afgørende ud fra andre unge.

Uden for skoletiden havde de sjældent samkvem med kammeraterne fra private hjem i byen. Forstander Pærgaard, som jeg siden lærte at kende som et rart og venligt menneske, havde åbenbart ikke set anden udvej end at køre efter et strengt reglement.

Følelsen af isolation i forholdet til omgivelserne

Børnehjemsbørnenes dag var skarpt inddelt i tidsfrister, der skulle overholdes. En udendørs messingklokke med knebel kaldte til måltider, lektielæsning eller skolegang. Der skulle arbejdes i marken mod Kighanerenden, i gartneriet eller med rengøring og køkkentjans. I fritimerne kunne de få lov at virke i de små havelodder, som de interesserede havde fået tildelt ved hegnet ud imod gadekæret. De, som uden tilladelse opholdt sig uden for børnehjemmets hegn, gjorde sig givet skyldige i en overtrædelse af reglementet, hvilket ikke kunne andet end fremkalde en følelse, såvel hos børnene på hjemmet som hos os, der var udenfor, af isolation og internering.

Bagergaarden

Også uden for Børnehjemmet lige på den anden side af dets afgrænsning imod Kirkestræde, fandtes et miljø, der af mange beboere i byen var

mindre anset end andre af Nærums arbejdermiljøer. Her lå »Bagergården« samt nogle mindre, tilgrænsende huse tilhørende Søllerød Kommune, der i en årrække havde henvist socialt dårligt stillede familier til at bo der, heriblandt flere enker og andre enlige med mindreårige børn, som det kunne knibe for dem selv at forsørge. Selv om enkelte af de lidt større børn, der voksede op der, en tid måtte fjernes fra hjemmet og anbringes på opdragelsesanstalt, så var beboerne der på ingen måde af en så ringe støbning, som mange småborgere i byen ville gøre dem til, tværtimod. Men det forhindrede ikke, at især drengene fra »Bagergården« var omgivet af et dårligt ry, og af mange forældre ikke blev anset for passende legekammerater for deres egne børn.

Flere af familierne i »Bagergården« havde fået tilladelse til i skoven at samle nedfaldne grene og kvas, og en eller to gange om ugen kunne man se disse ældre koner komme gennem byen belæsset med kvas på ryggen, medens deres børn rullede af sted med tørre grenbunker, der var læsset på gamle barnevognsstel, således at det vel bragt i hus kunne drøje på det dyre brændsel.

Hattehusene

Forholdsvis mange beboere i Nærum var i min barndom ansatte på Skodsborg Hattefabrik. Fabrikken havde her i byen dels erhvervet, dels selv opført boliger til sine arbejdere. Et af disse »Hattehuse«, som de blev benævnt, var beliggende ved indkørslen til Kirkestræde. Det var en rød, spidsgavlet murstensbygning i tre etager, kaldet »Højdenborg«. Den blev for få år siden nedrevet for at give plads for en ny bebyggelse. Det andet »Hattehus« befinder sig endnu oven for »Smedens Bakke« på Nærum Hovedgade, en stor murstenskarré med husnumrene 11-13. Hattearbejderne i Nærum skilte sig ikke ud fra byens andre arbejdere på anden måde, end at de i kraft af fælles arbejdsplads og delvis fælles boligområde ikke kunne undgå at præge bybilledet, når de i lange rækker cyklede gennem hovedgaden til og fra arbejde i Skodsborg.

Uden på iøjnefaldende måde at sætte præg på bybilledet må en anden gruppe af beboere i Nærum omtales, nemlig Syvendedags adventisterne.

Syvendedags adventisterne

Når denne religiøse menighed var forholdsvis stærkt repræsenteret i kommunen, var årsagen den nære tilknytning til Skodsborg Badesanatorium og dertil knyttede institutioner. Det overvejende antal af menighedens medlemmer var på en eller anden måde knyttet til Sanatoriet som funktionærer eller håndværkere. Udadtil adskilte adventisterne sig især ved helligholdelse af lørdagen, »sabbaten«, den syvende dag som hviledag. Desuden efterlever trossamfundets medlemmer en række gamle, testamentelige leve- og sundhedsregler på lige fod med de ortodokse jøder. Således betragtes svinet som et urent dyr, der ikke må spises, og mange af dets medlemmer går ind for en helt vegetarisk kost. Med dette som baggrund havde adventisterne i byen fået tildelt øgenavnet »spinatæderne« af folkeviddet, en betegnelse, som især byens børn flittigt benyttede, når de råbte efter børn fra adventistfamilier. Adventisterne i Nærum havde dels på Concordiavej, dels på Skodsborg Sanatorium lokaler, hvor deres gudstjenester blev afholdt. Fra fredag aften ved solnedgang samt om lørdagen kunne man møde adventistfamilierne i deres bedste klæder og med bibelen i hånden på vej til gudstjeneste. Og ligesom de voksne familiemedlemmer om søndagen trak i arbejdstøjet og passede deres dont, hvor andre holdt fri, så mødte man adventistbørnene med skoletaske eller rygsæk på vej til deres egen skole, der i min barndom holdt til i nogle beskedne lokaler på Sanatoriet i Skodsborg.

Spinatædere

Religiøst modsætningsforhold

Den omstændighed, at min mor få år efter familiens bosættelse i Vognmandsgården blev grebet af adventisternes lære og siden gennem voksendåb lod sig optage i dette trossamfund, skulle ikke kunne undgå at sætte præg på mine barndomsoplevelser. Jeg kan levende forestille mig, at mors beslutning ikke på nogen måde har huet min far, ligesom hendes helt suveræne holdning og urokkelighed netop på troens område har affødt megen bitterhed hos ham.

Far havde, lige fra han traf sin tilkommende, måttet acceptere hendes religiøsitet, men når hun tilsluttede sig en sekt, hvis trossætninger og leveregler på en markant måde adskilte sig fra de folkekirkelige, at det

vanskeligt kunne undgå at gribe ind i familiens hverdag, så må det uvægerligt have været en slem pille at sluge for ham. Men mor, der altid selv betonede, at hun var et enfoldigt menneske, var i besiddelse af en usædvanlig åndelig smidighed og tolerance parret med en sund realitetssans. Takket være disse egenskaber lykkedes det for hende såvel at leve op til sin egen tro, som at klare sine forpligtelser over for en ægtefælle, der absolut ikke var sindet at følge hende på det religiøse område.

Åndelig smidighed og realitetssans

Alligevel kunne vi søskende ikke undgå at føle det skisma, som mors religion og fars totale afvisning af samme medførte. Det siger sig selv, at mor, som vi elskede og havde et helt anderledes fortroligt forhold til end til far, blev den, der fik størst indflydelse på os, ikke mindst de yngste. Mor søgte helt naturligt at lede os børn ind på troens vej, som hun følte var den rette. Under hendes påvirkning afstod vi fra at spise den føde, der ifølge forskrifterne var uren, samtidig med at vi med stilfærdig gysen oplevede fars ubekymrede overtrædelser af de »guddommelige befalinger«.

Allerede fra vi var i fire-fem års alderen, tog mor de yngste af os med til gudstjenester og »Sabatskole«, hvor trossamfundets indoktrinering forstærkedes. Medens mine ældste søskende havde været elever i kommuneskolen, var det mors store ønske, at i hvert fald de fire yngste af os kunne få vor skolegang i adventisternes lille privatskole i Skodsborg. Dette afviste far bestemt i første omgang. Kommuneskolen havde været god nok til de ældste, så det kunne den også være til os andre. Desuden var Adventistskolen en betalingsskole, og far hævdede, at han ikke havde andre skolepenge at punge ud med end dem, han betalte gennem kommuneskatten. Men hvorom alting er, så endte det med, at mor fik sin vilje igennem, idet adventistmenigheden tilbød at betale vor skolegang.

Mor fik sin vilje

Den lille privatskole kunne godt fortjene et kapitel for sig, men det skal jeg afstå fra at skrive i denne forbindelse. Skolen omfattede dengang ca. 30 elever fordelt på et formiddags- og et eftermiddagshold. Ved vor indskrivning dér fik de yngste medlemmer af søskendeflokken en betydelig længere vej til skole, end vore ældste søskende havde haft. Cykler var der

Adventisternes skole på Skodsborg sanatorium

ikke råd til, så vi måtte året rundt i al slags vejr trave gennem skoven til og fra Skodsborg. Det kunne vinterdage være en både kold og mørk tur, når vi skulle hjem gennem skoven, efter at solen for længst var gået ned.

Den omstændighed, at alle vore andre skolekammerater kom fra hjem, hvor begge forældre var »troende adventister«, forårsagede, at jeg kom til at føle mig som en slags bastard. At de på deres side også opfattede vort hjem som noget mærkeligt med en troende mor og en far, der var »hedning«, kunne heller ikke undgå at have visse psykologiske virkninger på min opvækst, som jeg dog ikke skal komme nærmere ind på her, kun antyde det dilemma, som også dette medførte, og som ikke kunne undgå at influere på vor barndom.

Vognmandsgårdens endeligt

Den gamle Vognmandsgårds endeligt indtraf d. 1. september 1929.

Gårdens beboere var alle gået til ro for natten, da et enligt lyn slog ned i en af længerne, hvor arbejdsmand Jens Jensen, som var medhjælper for graveren på Vedbæk Kirkegård, boede til leje med sin kone og to døtre.

Lynet, der antændte gådens stråtag, slog ned lige mellem de to småpigers senge. Den yngste af døtrene mistede et øjeblik bevidstheden ved lynnedslaget, og Jens Jensen, der omgående styrtede hen til sine børn, var nogle frygtelige sekunder overbevist om, at det barn, han tog i sine arme, var blevet dræbt.

Selv skulle jeg ikke opleve den dramatiske situation, da mit barndomshjem blev lagt i ruiner, men i stedet skulle den måde, hvorpå jeg erfarede om ulykken, blive nok så dramatisk og bibringe mig følelsen af at være ramt af en grusom tragedie.

En dramatisk afledningsmanøvre

Et par uger før branden var jeg, 11 år gammel blevet indlagt på Amtssygehuset i Lyngby med et åbent skinnebensbrud. Overlæge Schreiber var på ferie, da jeg blev indlagt. Da han vendte tilbage, var han ikke tilfreds med den måde, det kvæstede ben var blevet behandlet på, og en røntgenundersøgelse på Gentofte bekræftede hans formodning.

Om morgenen d. 2. september skulle mit kvæstede ben brækkes op pány og sættes bedre sammen. Alt andet end modig lå jeg da afventende det

Samtlige elever og lærere på Adventistskolen, der havde til huse på Skodsborg Badesanatorium. Bageste række t.v. sanglæreren H. Schreiber, foran ham lærerinden Erna Schou, lærerne t.h. er frk. Marie Jensen (senere gift Varmer), samt skolens kapellan A. Wasli. Endvidere i bageste række som nr. 5, 7 og 10 tre af drengene fra Vognmandsgården: Jørgen, Hans og Svend.

øjeblik, hvor portøren ville komme og hente mig til operationsstuen. Mine voksne medpatienter forstod naturligvis min frygt og forsøgte at aflede mine tanker fra det, som forestod.

Så ville tilfældet, at netop som portøren kommer for at hente mig, har avismanden afleveret dagens aviser. Et fotografi og en overskrift fanger deres opmærksomhed, den må også kunne fange og aflede mine tanker?

»Nu skal du bare høre, »Bulder Jørgen«, her står noget for dig i avisen!!!«

»Stor lynbrand i Nærum! Den gamle Vognmandsgård i Nærum nedbrændte til grunden! Otte mennesker indebrændt!!!«Jeg blev naturligvis helt chokeret, portøren har travlt og uden at jeg når at få yderligere oplysninger, bortset fra avisforsider, der vendes imod mig, så jeg når at få glimt af fotografiet af den brændende gård, bliver jeg hastigt kørt ned til operationsstuen. Da overlægen kommer hen til mig og opdager, at tårerne løber ned ad mine kinder, siger han: »Hvad er der dog med dig, »Bulder Jørgen«, du plejer da ikke at tude!« (jeg havde tidligere været hans patient). Hulkende fortalte jeg overlæge Schreiber, hvad jeg havde hørt, der stod i aviserne. »De er brændt alle sammen derhjemme«, tilføjede jeg.

Jeg troede alle var omkommet

Overlægen beordrede omgående morgenaviserne bragt til operationsstuen. Han kunne bekræfte, at Vognmandsgården i Nærum var nedbrændt aftenen før, men samtidigt til min store lettelse fortælle, at ingen mennesker var omkommet! Den grusomme sensation om de otte indebrændte, der ganske vist befandt sig på samme side, vedrørte en brandkatastrofe i udlandet.

Til mine voksne medpatienters undskyldning skal anføres, at de vidste nok mit hjem befandt sig i Nærum, men de var uvidende om, at dette hjem var den Vognmandsgård, aviserne omtalte.

Med mit barndomshjem som en rygende askehob har jeg nået en naturlig afslutning på beretningen om opvækst og barndom under dens mosgroede tag.

Imidlertid vil der til en sådan dramatisk hændelse ofte være knyttet menneskelige reaktioner på godt og ondt, der kan være en omtale værd. Således også i forbindelse med Vognmandsgårdens brand. Da beboerne vågnede ved lynnedslaget og snart forstod, at taget stod i flammer over hovedet på dem, var den første reaktion naturligvis at få alle levende ud af de brændende bygninger.

Foruden mine forældre og tre hjemmeværende søskende, der nu boede i

stuehusets midterste lejlighed, som var overtaget efter at mine bedsteforældre var døde, var de to andre lejligheder udlejede til fremmede. Da man konstaterer, at alle er velbeholdne, er næste reaktion, at man hver for sig ønsker at redde de mest nødvendige og værdifulde ejendele, inden tag og loft skrider sammen, og alt bliver flammernes bytte.

Redningsarbejde og hjælpsomhed

Således reagerede Vognmandsgårdens beboere også umiddelbart, indtil fru Hansen, der boede til leje med sin mand og tre børn i mine forældres tidligere lejlighed, grædende råber til min far og Jens Jensen om at hjælpe dem med at redde deres indbo ud, da de ikke havde tegnet brandforsikring.

De øvrige beboere overlod da omgående deres eget til flammerne og satte alle kræfter ind på at redde, hvad reddes kunne fra familien Hansens lille lejlighed.

At der mellem de mange tilskuere, der strømmede til brandstedet, ikke kun var villige hjælpere, men også enkelte, der ikke undså sig for at gennemrode det fattige indbo og stjæle af det, som ikke blev flammernes bytte, hører bedrøveligvis også med i billedet. Men det kan dog ikke fordunkle den store hjertevarme og hjælpsomhed, der blev udvist imod de nu husvilde familier fra byboernes side.

Vi blev Hartmannshus' sidste beboere

Kort tid efter branden fik min familie en midlertidig lejlighed i »Hartmannshus«. Denne ejendom, der rummede så mange kulturhistoriske minder for byen i kraft af de personligheder, der gennem årene havde boet under dens tag, tilhørte nu Københavns Kommune. Bygningen havde stået tom nogle år og var i forfald, og Magistraten var i færd med at afgøre, hvorvidt den skulle restaureres eller nedrives. Som bekendt valgte man det sidste. Mine forældre og yngste søskende samt jeg selv skulle således ikke alene blive Vognmandsgårdens sidste beboere, men også de sidste, der kom til at leve under det tag, hvor I. P. Hartmann havde tilbragt 28 somre og kastet glans over den lille bondeby Nærum.

Gl. Holtegaard

En bygningshistorisk beskrivelse

Af Charlotte Iversen

Beskrivelsen er en del af en afsluttende eksamensopgave ved Kunstakademiets Arkitektskoles afdeling for Bygningsrestaurering, juni 1979. Hele opgaven blev udstillet på Søllerød Rådhus i august 1979.

Gl. Holtegårds historie går tilbage til begyndelsen af 1600-tallet, hvor man af de store tiende-skatter kan se, at det har været en stor fæstegård, som kaldtes Holtegård.

Fra fæstegård til selveje med bryggemonopol

I 1697 får J. B. Clodi selveje over gården, og han får desuden monopol på bryggevirksomhed, hvilket var af stor økonomisk betydning for gården, idet sognets bønder var tvunget til at købe øl og brændevin her. Kroerne i Nærum og Vedbæk var ligeledes pålagt at gøre deres indkøb på Holtegård, og dette har ofte skabt mange problemer for kroejerne. Monopolet blev givet af kongen for at sikre kronens handel med korn, idet monopolejeren var pligtig at aftage al sognets landgildekorn til højeste pris, hvilket kunne medføre store tab for monopolejeren. For at undgå store tab blev priserne på øl og brændevin ofte hævet, og bønderne og især kroerne oprettede ulovlige hjemmebrænderier. Blev et ulovligt brænderi opdaget, var straffen hård, idet et brud på monopolet var en trussel mod kronens kornhandel.

Herefter skiftede Holtegård ejer flere gange, indtil den i 1742 blev overtaget af den norske hofmaler Jørgen Lassen, som var kommet til landet for at male prospekter på Hirschholm slot af Kong Chr. VI's rejse til Norge. Senere deltog Jørgen Lassen i dekorationsarbejdet på det forrige Christiansborg, som dengang var under opførelse.

Gl. Holtegård fotograferet 1978 af arkitekt Erik Manniche.

Kong Chr. VI's hofbygmestre

I 1754 dør kongens foretrukne hofbygmester Niels Eigtved, som bl.a. stod for planlægningen af Frederikstaden med Amalienborg. Kongens anden bygmester var generalbygmester Lauritz de Thurah, som blandt meget andet havde tegnet Hirschholm slot, Eremitageslottet, det spiralformede tårn på Vor Frelsers kirke og senere pavillionerne til Frederiks hospital – nu Kunstindustrimuseet. Thurah dyrkede hele livet barokarkitekturens enkelhed og symmetri, medens Eigtved var mere »moderne« og blev inspireret af den nye stilart, Rokokoen. Den nye stil tiltalte også kongen, og Thurah gled derfor lidt i baggrunden.

Generalbygmester Lauritz de Thurah

I 1750 besluttede Thurah derfor at flytte til Børglum kloster, som han ombyggede til sig selv og sin nye kone, Maria Kirstine Kiærskiold. Han havde tænkt sig at ende sine dage i Nordjylland – ja, han havde endda ladet

et prægtigt gravmonument opstille i kirken. Men efter Eigtveds død blev der atter brug for Thurahs talent i København. Thurah flyttede ind på Kgs. Nytorv og sikrede sig en byggegrund i Amaliegade, hvor han senere byggede et hus, som han dog aldrig fik råd til at bebo selv. Det eneste, Thurah herefter manglede, var et passende sommersted, og det fandt han, da han under arbejdet med interieurene på Christiansborg slot kom i kontakt med maleren Jørgen Lassen, som gerne ville sælge Holtegård, som efterhånden var blevet meget forfalden. Prisen blev 5500 rigsdaler.

Ny hovedbygning

Da Laurtiz de Thurah købte Holtegård i 1755 startede en helt ny periode for gården, idet Thurah lod det gamle hovedhus rive ned og byggede en ny hovedbygning til dels på de gamle fundamenter. Hovedbygningen består af et hovedhus og to lidt lavere sidepavillioner, som er bygget til lidt senere, idet skillevæggene mellem hovedhus og pavillion har karakter af ydermur. Denne tilbygning har nok fundet sted umiddelbart efter hovedhusets opførelse, og Thurah har ment, at bygningen »manglede« noget for at opnå en smuk helhed.

Hvordan Thurah indrettede Holtegård vides ikke, idet der ikke findes tegninger over gården fra Thurahs tid. Det ældste materiale er 3 prospekter tegnet af maleren J. J. Bruun i 1757 – altså 2 år efter Thurahs overtagelse af gården. På disse prospekter ses det, at facaden mod øst (havesiden) er lidt anderledes, end vi kender den i dag. Her bemærker man vel først og fremmest det lille, fine tårn. Dernæst kan nævnes, at havedøren havde et halvrundt overvindue, midterpartierne på pavillionerne var trukket lidt frem, havetrappen var bred, og hovedhuset havde kun 2 skorstene, hvor der i dag er 4. Disse detaljer hører med til helheden og viser, hvor bevidst Thurah arbejdede med effekterne.

På prospekterne ses endvidere en sirligt anlagt barokhave i moderne fransk stil med højen i den østre del af haven, som oprindelig hed Uglebakke, men Thurah opkaldte den Mariehøj efter sin kone. Dette navn bærer højen den dag i dag.

Thurah har selv beskrevet stedet i manuskriptet »Sjælland«, hvor han

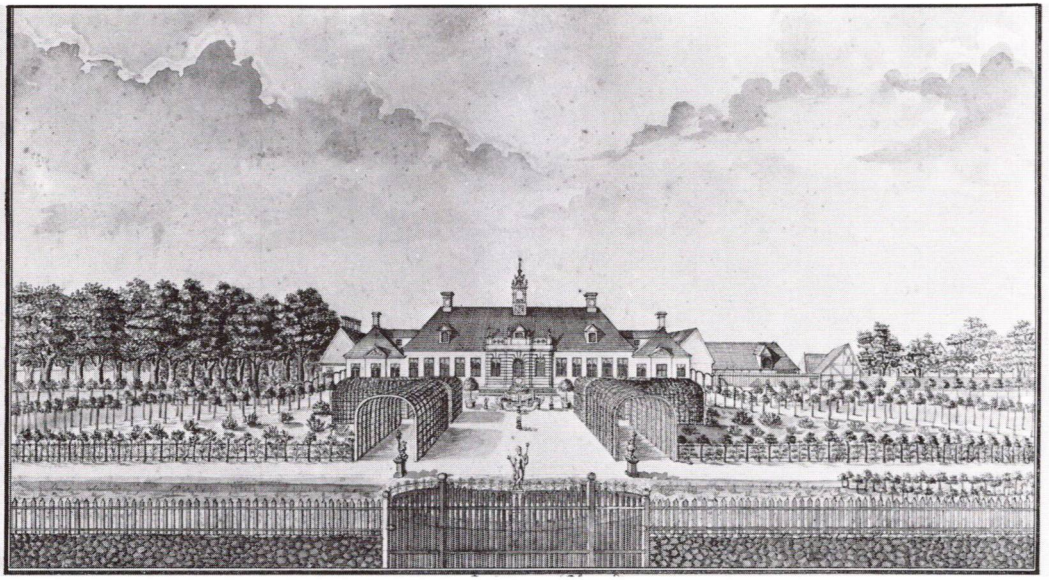

Gårdens østfacade og nyanlagte barokhave. Prospekt af J. J. Bruun 1757.

nævner den »meget lystige og angeneme beliggenhed« ved sundet med udsigt til Hven, Skåne og i klart vejr til Eremitageslottet mod syd.

Økonomiske problemer

Thurahs glæde skyldtes ikke blot det smukke landskab, men også den økonomiske gevinst, stedet kunne give, idet der til gården hørte skove, et »ypperligt« fiskeri og vigtigst af alt bryggemonopolet, som sikrede ham et økonomisk grundlag. Økonomien havde Thurah nemlig ikke orden på på dette tidspunkt, idet han »lånte« materialer fra byggepladsen ved Frederiks hospital for at kunne opføre sig eget hus i Amaliegade. Kongen opdagede imidlertid materialesvindet og krævede Thurah for erstatning, men han var ikke i stand til at betale og måtte bede om henstand. Kort tid

Udsigt fra hovedbygningen mod øst over have, Mariehøj og Øresund.

efter i 1759 døde Thurah stærkt forgældet, og han begravedes uden nogen form for pragt i Trinitatis kirke.

Vi kan i dag glæde os over, at Thurah levede så stærkt efter sine ideer og ønsker om at skabe smukke bygninger. Han skrev adskillige bøger, bl.a. Den Danske Vitruvius om tidens mest kendte bygninger, og han havde planer om adskillige andre. Samtidig ønskede han at bygge og se ideerne blive til virkelighed, og manglede han midler, blev de fremskaffet på den ene eller anden mere eller mindre heldige måde.

Thurah nåede lige inden sin død at forvandle Holtegård til en smuk,

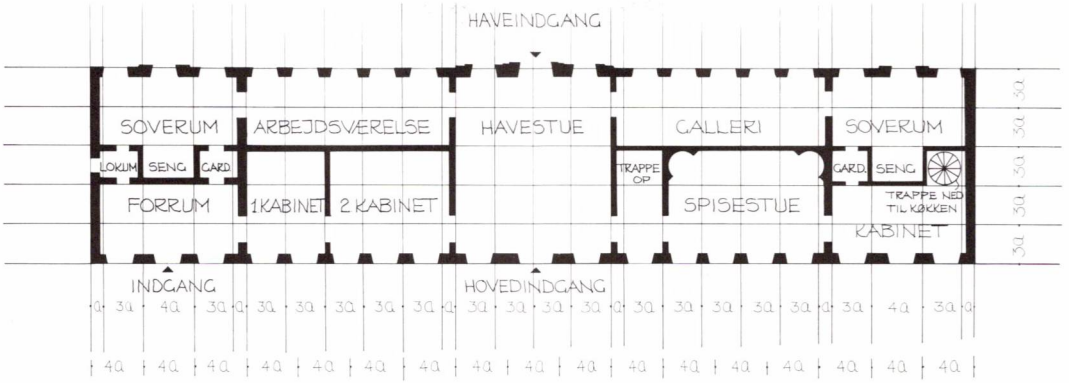

Rekonstruktionsforsøg. Bygningen kan inddeles i moduler på 3 alen eller 4 alen. En arbejdsmetode man benyttede i 1700-tallet. Indretningen er foretaget dels efter fundne spor i bygningen, dels efter den tids forbilleder for franske slotte.

attraktiv ejendom. Den blev i 1760 solgt på auktion for 13.000 rds., hvilket vidner om anlæggets fine stand i forhold til, da Thurah købte det 5 år før.

Arbejdsmetode

Som tidligere omtalt findes der desværre ingen plantegninger over gården fra Thurahs tid, så en egentlig rekonstruktion er vanskelig, men forsøg udfra tidens arbejdsmetode og spor iagttaget på bygningen kan hjælpe lidt på vej. Man arbejdede dengang som nu med et modulsystem, enheden er blot ændret lidt, idet man på Thurahs tid benyttede moduler på 63 cm – svarende til 1 alen. Disse alen kunne samles til en fagdeling på f.eks. 3 eller 4 alen efter behov, og en overskydende alen kunne indgå som en installationszone, hvor man placerede skorstene. Nu arbejdede man jo ikke med elementer dengang, så modulet blev nærmest brugt ved skitseringen og kunne senere fraviges og tillempes efter forholdene. Et sådant modulnet passer også til Gl. Holtegård, men enkelte vinduespiller falder lidt uden for systemet og vidner om, at bygningen kun er tillempet. Udfra dette system og den symmetriske planopbygning omkring et centralrum, her havesalen, kan man danne sig en forestilling om, hvorledes Thurah indrettede sig.

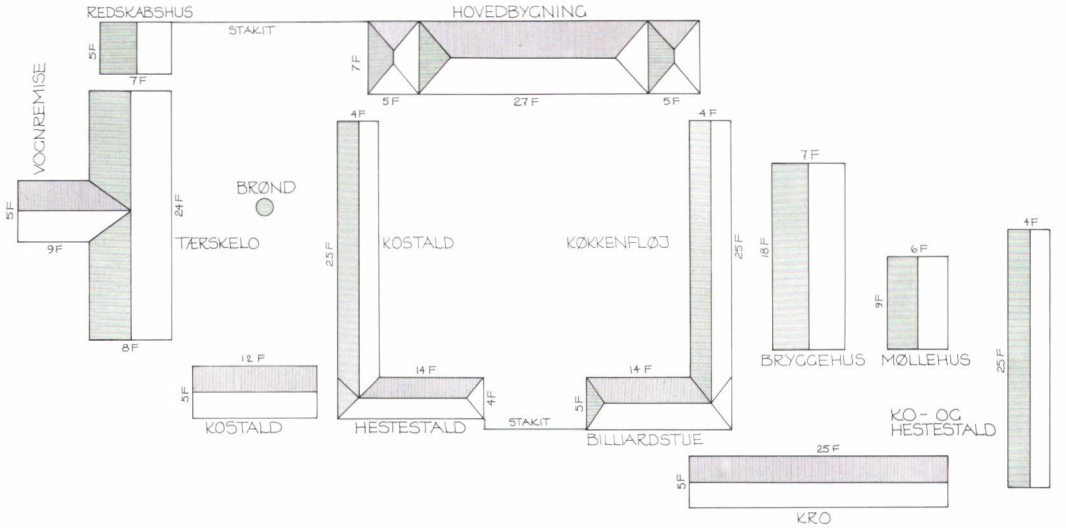

Brandtaksation år 1780. Tegningen er konstrueret udfra det skriftlige materiale, hvor de enkelte bygninger er anført med fagstørrelser, antal rum, fast inventar og materialer.

Jacob Schnell

Gården blev på auktionen i 1760 solgt til greve Chr. Ditlev Reventlow, som dog samme år overlader stedet til sin sekretær Johan Eilitz, som står som ejer frem til 1776, hvor den norske jernværksejer Jakob Schnell flytter ind. Schnell benyttede gården til helårsbeboelse og var derfor nødsaget til at foretage en ombygning.

En brandtaksation fra 1780 beretter om opsætning af nye paneler og stuklofter, samt en ændring af skillevæggene. Det nævnes endvidere, at køkkenfaciliteterne er placeret i den søndre fløj i gården, som dengang var firelænget – altså i en fløj, der forbandt det lille gartnerhus, hvor der dengang var billardstue, med hovedbygningen.

Gården var delt i 3 afsnit: Hovedbygning med sidefløje og indkørselsfløje, avlsgård mod nord og kroen med tilhørende brændevinsbrænderi og

bryggeri mod syd. Kroen var dog ikke helt, hvad den havde været, idet den nye »Kongevej« var blevet anlagt, og rejsende kom derfor ikke gennem byen mere. Schnell besluttede derfor at flytte kroen ned til Røjels bom i det nuværende Holte. At den lille by, som opstod her, blev kaldt Holte, skabte nogen forvirring, idet alle stednavne skulle rettes. Det oprindelige Holte skulle hedde Gl. Holte, og Holtegård skiftede derfor navn til Gl. Holtegård.

Kroen flyttes

I Gl. Holte findes der dog stadig en gård med navnet Holtegård, den ligger på den nordre side af Øverødvej over for Brugsen og kaldes ofte »røde Holtegård«. Den blev bygget i 1882 af Gl. Holtegårds daværende ejer, brygger Kogsbølle, som ny avlsgård.

Da Kogsbølle senere besluttede at flytte til sit ølbryggeri nede i »Krogholm Enge« ved Trørød, solgte han Gl. Holtegård i 2 dele. Avlsgården – nu Holtegård – blev udstykket for sig og Gl. Holtegård solgt med et mindre jordtilliggende. Gl. Holtegård blev købt af etatsråd H. N. Andersen i år 1900.

Etatsråd H. N. Andersen

Årene omkring 1905 bliver lige så skelsættende for gården, som 1755 havde været det, blot på en helt anden måde. Thurahs bygninger havde måttet tilpasses de mange skiftende ejere, og dette havde sat sine spor. Vinduer var blevet blændet, skillevægge flyttet, og hoveddøren befandt sig i faget ved siden af den nuværende midt for.

Storstilet istandsættelse

Der skulle derfor foretages en drastisk istandsættelse, og H. N. Andersen ansatte arkitekt Vilh. Holck til at forestå arbejdet. Holck har i interieuret forsøgt en tilbageføring til Thurahs bygning. Han har nok haft kendskab til J. J. Bruuns prospekter, men de viser kun østfacaden, så for vestfacadens vedkommende har han selv skullet genskabe harmonien, bl.a. ved opsætning af en trekantfronton over hovedindgangen. Det lille tårn blev også udskiftet, men klokkerne er oprindelige, idet de bærer Thurah og hans kones initialer og årstallene 1756 på den lille og 1757 på den store.

I interieuret blev ligeledes en stor del udskiftet med efterligninger f.eks.

Staldlængen set fra gadekæret i nord. I baggrunden ses det nye tårn. Bygningen har endnu ikke fået tilført kamtakker i gavlene. Foto 1905.

døre, vinduer, paneler, gipsgesimser og en trappe. Under arbejdet med at tyde oprindelige paneler fra efterligninger har håndværkertraditionen med at datere eller gemme dagens avis bag udført arbejde været til stor hjælp. Bag et panel var f.eks. »Avertissements Tidende« fra år 1900 klæbet fast, og over en rosét i loftet lå »The Times« fra 1905. Staldbygningerne blev enten revet ned eller istandsat i denne periode. Den eneste tilbageblevne staldbygning, vi ser i dag, fik f.eks. tilført kamtakker på gavle og kviste. Et fotografi fra 1905 viser bygningen uden disse elementer. Denne bygning har forøvrigt ændret sig en hel del med tiden, fra at være en indgangsfløj med helvalmet tegltag til senere at blive bygget sammen med en eksisterende staldbygning, som dog havde en mindre husdybde. Det blev derfor nemmest at tække taget med strå, da taghældningen varierer fra gavl til gavl.

Anneksbygningen eller gartnerboligen er også ændret med tiden, selv om denne bygning i dag ser så fuldendt og oprindelig ud, men bygningen var jo oprindelig sammenbygget med den søndre fløj, køkkenfløjen. Hvordan det lille hus har set ud, er umuligt at sige noget om, da det overalt er ombygget.

Gl. Holte ændrer karakter

Selve bybilledet blev også ændret af H. N. Andersen. Han købte matr. nr. 3a – Christoffersengården, som lå lige uden for indkørslen og generede med en lugtende mødding. Gården blev revet ned, og Kommunen blev tilbudt gratis jord og økonomisk støtte til en flytning af Attemosevej mod vest. Herved fik Gl. Holtegård en mere præsentabel indkørsel.

De samme tilskud blev givet til en udvidelse af Øverødvej ind mod parken, og vejen mod Rundforbi blev på H. N. Andersens opfordring ført syd om smedjen – matr. nr. 3c, idet det skulle være ubehageligt at køre i bil på den oprindelige vej nord om. Gården på matr. nr. 6a blev ligeledes købt og revet ned, da den lå lidt tæt op ad parken. Da familien i huset overfor – nu brugsforeningen – ville lave en altan, så man kunne nyde udsigten over Sundet og uheldigvis også over Gl. Holtegårds park, truede H. N. Andersen med at sælge. Altanen blev dog sat op alligevel, og H. N. Andersen solgte Gl. Holtegård, men om det var altanen, der fik ham til at sælge, er vist tvivlsomt.

Da H. N. Andersen forlod Gl. Holte i 1911, var der virkelig sket markante ændringer overalt. Byen havde tabt pusten i kampen mod den dominerende rige ejer på Gl. Holtegård. Selv gadekæret var forsvundet, da man ændrede Attemosevejs forløb.

Søllerød kommune

Efter skiftende ejere overtog Søllerød kommune i 1976 gården. Umiddelbart efter blev den nordlige del af staldlængen istandsat til værksted for Nationalmuseets konservering af gravene fra Bøgebakken, Vedbæk. I 1978 påbegyndtes restaureringen af hovedbygningens tag. Det blev en meget gennemgribende istandsættelse, idet hele tagkonstruktionen nu er fornyet. Tårnet er ligeledes fornyet, men udført som en kopi af det gamle.

Gl. Holtegård har trods mange ombygninger og ændringer af detaljer bevaret barokarkitekturens enkelhed. Parken, som jo oprindelig var en sirlig barokhave, fremtræder i dag smukt med fritstående træer i græs og omkranset af høje lindetræer.

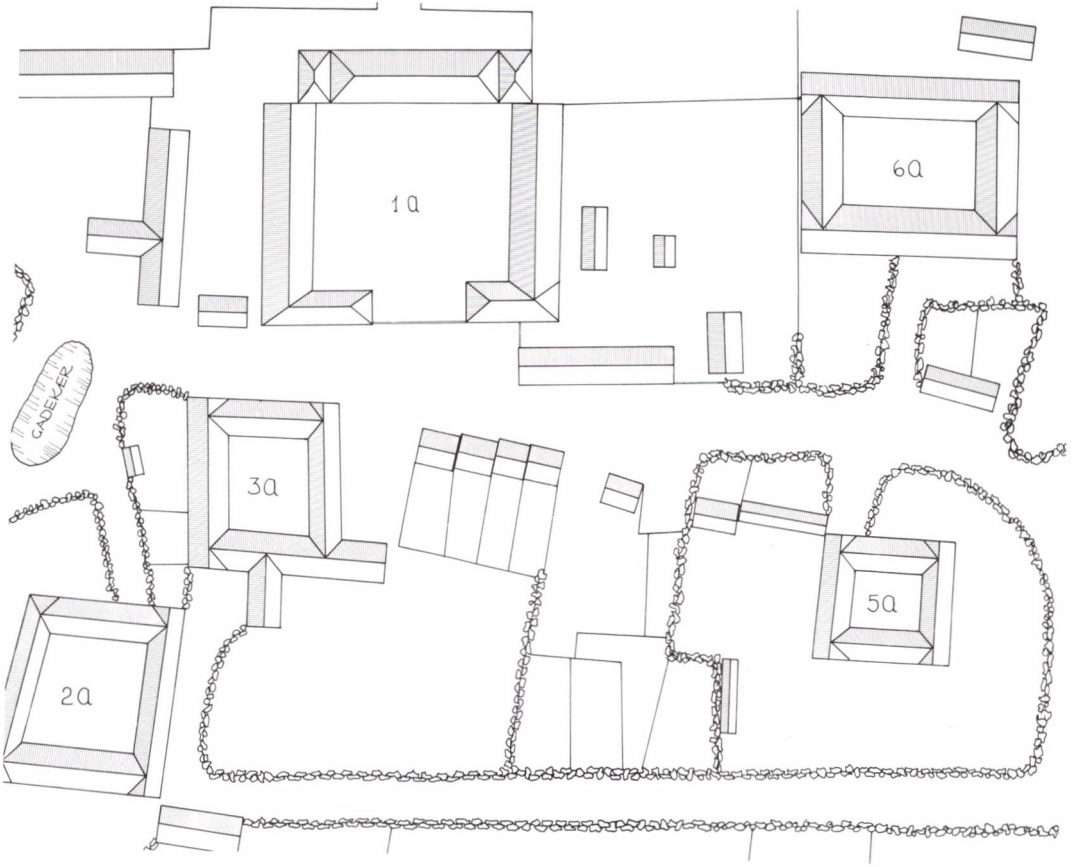

Matrikelkort 1855. Attemosevej gik dengang tæt forbi Gl. Holtegårds hovedindkørsel. Matr. nr. 1a: Gl. Holtegård, matr. nr. 2a: Den oprindelige Langkærgård, matr. nr. 3a: Christoffersengården, matr. nr. 5a: Larsengården, matr. nr. 6a: Hans Jensens gård. Se i øvrigt kortene i Søllerødbogen 1977 s. 55.

EJERE AF GL. HOLTEGÅRD

1697	Første selv-ejer J. B. Clodi, tillige brygge- og brændemonopol.
1719-1724	Brodersøn W. B. Clodi.
1724-1735	Højesteretsassessor Rasmus Rasmussen.
1735-1742	Karen Soelgaard.
1742-1755	Hofmaler Jørgen Lassen.
1755-1760	Generalbygmester Lauritz de Thurah.
1760	Greve Chr. Ditlev Reventlow.
1760-1776	Sekretær Johan Eilitz.
1776-1794	Jernværksejer Jakob Schnell, udflytter kro og bryggeri til Røjels bom.
1794-1799	Kammerråd Adam Gottlob Wiihm.
1799-1807	Kammerjunker Knud Frederik Juel.
1807-1808	Johannes Mehldahl.
1808-1816	Mægler J. C. Cardie.
1816-1830	Ritmester Ernst David Recke.
1830-1841	Johannes Jung.
1841-1845	Louise Augusta Jung.
1845-1855	Brændevinsbrænder Carl Philip Holm.
1855-1866	Kaptajn Frantz Peter Hagen.
1866-1872	Greve Frederik Gottschalck Knuth.
1872-1882	Justitsråd Lars Trolle.
1882-1900	Brygger Erhardt Kogsbølle.
1900-1911	Etatsråd H. N. Andersen, omfattende istandsættelse i 1905.
1911-1943	Grosserer Axel S. Dahl.
1943-1947	Grosserer Holger Schrøder.
1947-1950	Grosserer Asger Schmitt.
1950-1973	Handelsgartner N. J. H. Suhr.
1973-1976	Søllerød Golfklub.
1976-	Søllerød kommune.

LITTERATURLISTE:

Fr. Weilbach: Architekten Lauritz Thurah 1924. Fr. Weilbach: Dansk Bygningskunst i det 18. årh. 1930. Danske Slotte og Herregårde, bind 1. 1963. Trap Danmark: Storkøbenhavn, bind III 1960. Eiler Nystrøm: Fra Nordsjællands Øresundskyst 1938. Gunnar Sandfeld: Søllerød – som det var engang, bind 3, 1975. Jacques-Francois Blondel: De la distribution des maisons de plaisance, Paris 1737. Curt von Jessen m.fl.: Landhuset 1975.

»Fra Oldemor's Gemmer«

Af Kirsten Rode

Et lille stykke lokal kulturhistorie

En ny og meget charmerende form for lokal kulturhistorie blev skabt med udstillingen »Fra Oldemor's Gemmer« på Søllerød Rådhus i november måned 1977.

Her udstillede Søllerøds beboere deres egne smukke gamle håndarbejder, som de havde fundet frem fra gemmerne rundt omkring i hjemmene. Og håndarbejdsudstillingen, der nærmest begyndte som et eksperiment, blev så stor en succes og vakte så megen interesse, ikke blot lokalt, at ideen blev taget op og efterlignet andre steder i landet.

Kvantitet, kvalitet og god smag

Det var den kreds af damer i Søllerød, som siden er blevet kendt under navnet »Oldemødrene«, der tog initiativet til udstillingen. Det lykkedes dem, skønt amatører på området, at gennemføre den på en sådan måde, at fagfolk har betegnet udstillingen som enestående både med hensyn til håndarbejdernes overdådige mængde, deres alder og kvalitet, og på grund af den fine smag og inspiration, hvormed alt var arrangeret.

Opfordringen og idéen

Det var først og fremmest gennem den lokale presse, at »Oldemødrene« henvendte sig til offentligheden med en direkte opfordring til at deltage i udstillingen. »Gå på jagt i skuffer og skabe«, hed det »og find de fine, gamle håndarbejder frem og få dem ud i lyset igen, så vi her i dag kan glæde os over de små kunstværker, som mange af dem i virkeligheden er«! Og man understregede endvidere: »den kulturværdi, der ligger gemt i de små antikviteter, som tidligere generationers kvinder har arbejdet på i et timetal, der får det til at svimle for travle piger med job i dag«.

Denne opfordring fik en overvældende tilslutning fra de private hjem i Søllerød. Det viste sig, at utrolig mange havde lyst til at finde deres gamle håndarbejder frem for at udstille dem, så interesserede medborgere også

Et udsnit af afdelingen: Klædedragten.

Midt i forgrunden den spændende gamle – ubrugte! – ligskjorte, syet i hjemmevævet, tykt hørlærred, der aldrig har været vasket.

Til højre i billedet ses lidt af underbeklædningen med livstykker og nogle af de herlige gamle mamelukker. Endvidere ses bl.a. nogle af udstillingens gamle dåbskjoler og -kyser samt lidt af det fine dukketøj.

Ca. 1000 gamle håndarbejder

kunne glæde sig over dem. Et stort antal Søllerød-boere mødte op med ialt omkring 1000 skønne, gamle håndarbejder, som blev afleveret til »Oldemødrene« på Søllerød Museum på Mothsgården, hvor man havde fået lokaler til rådighed til formålet. På museet blev hver eneste genstand katalogiseret og forsynet med navn og registreringsnummer, og alt blev omhyggeligt pakket ind i syrefrit silkepapir og lagt i æsker, for siden at blive transporteret til Søllerød Rådhus, hvor »Oldemødrene« herefter arrangerede håndarbejderne på en sådan måde, at gæsterne ved åbningen oplevede udstillingen som en smuk og levende helhed. Det store, lyse udstillingslokale opdeltes i forskellige afdelinger ved hjælp af store plancher betrukket med stof i 4 blå nuancer, der dannede en fin baggrund for de hvide tekstiler.

Klædedragten

En af de største afdelinger hed »Klædedragten«. Her fandtes smukke skørter og broderede kjoleliv og bluser, her var fine kraver og sjaler i et utal af variationer, for slet ikke at tale om al den fine underbeklædning med broderede livstykker og chemiser. Også de herligste gamle festonprydede mamelukker var der adskillige eksemplarer af. De allerældste var karakteristiske ved at være ganske åbne bagtil, sømmen var simpelthen slet ikke syet sammen bagpå. Det fandt man praktisk dengang, og rent varmemæssigt har det ikke haft nogen større betydning, idet kvinderne ofte bar 4-6 skørter igen oven på mamelukkerne. I sektionen med klædedragten fandt man også fine, gamle brudeskjorter syet i solidt, hjemmevævet hørlærred og rigt broderet på krave og ved håndled. Blandt disse overdådige og flotte skjorter var der én specielt, der udskilte sig fra alle de andre. Det var en enkel, hvid skjorte uden nogen form for broderi eller anden pynt. Den var ubrugt og havde således aldrig været vasket. Det var en gammel ligskjorte, som i følge sagens natur aldrig havde været i brug! Et enestående stykke håndarbejde, der på sin vis var af stor kulturhistorisk interesse, idet man kun sjældent ser gammelt, håndvævet hørlærred, vel at mærke hørlærred, der aldrig nogen sinde har været vasket. Materialet var ganske særligt blankt at se på, og tykt og køligt at føle på, og rundt omkring i stoffet sad

En gammel ligskjorte

Dåbskjole fra 1882 med indsatte kniplinger og broderet med fladsyning og hulsyning i blomstermotiv.
Tilhører slægten Obelitz.

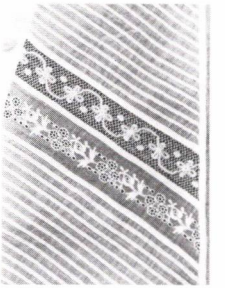

Detail-foto af dåbskjolen. Smukt og nøjagtigt er hvert eneste sting i broderiet udført på det tynde stof.

der endnu små taver fra hørplanten tilbage. Hvorfor den gamle ligskjorte aldrig var blevet brugt – det får man nok aldrig opklaret. Men mange af udstillingens gæster spekulerede over spørgsmålet, og nogle udviste en helt utrolig fantasifuldhed i deres forsøg på at løse gåden.

14 gamle dåbskjoler

Fra »Klædedragten« gik man gradvis over i børnetøj og dukketøj. Her var de fleste af udstillingens 14 gamle slægts-dåbskjoler sat op. Mange af disse smukke, lange dåbskjoler blev udstillet på antikke dukker og tiltrak sig naturligvis stor interesse hos publikum. De fleste af dåbskjolerne stammede fra omkring 1870-1900, alle rigt broderet og ofte med indsat knipling. Nogle havde adskillige generationers børnenavne broderet på

skørt eller bæltebånd, og alle havde de en tilsvarende lille, fin dåbskyse. En variant af dåbskjolen, en fin og let præsentérkjole fandtes også. Præsentérkjolen var den kjole, det nyfødte barn havde på, første gang det blev præsenteret for den samlede familie.

En præsentérkjole

»Spisestuen« hed næste store afdeling af Oldemor's gemmer. Her udstilledes en mængde fint, gammelt dækketøj. Man måtte beundre de skiftende tiders forskellige former for syning af monogrammer på duge og servietter, ofte udført som et kunstbroderi så smukt, at sikkert meget få er i stand til at gøre det tilsvarende i dag. En gammel dug havde tilhørende servietter så store, at de efter tidens skik kunne bindes rundt om halsen (80×80 cm). Her var der på både dug og servietter foruden navnetrækket også broderet tallet 18, hvilket tilkendegiver, at dette dækketøj var beregnet til 18 personer. En stor dug med Gavnø Slot indvævet i den fine damask vakte stor interesse. Også en gammel dug med årstallet 1763 broderet under navnetrækket I.J. som stadig bruges i samme slægt her i Søllerød, blev beundret.

Dækketøj

Dug fra 1763

I »Dagligstuen« havde man bl.a. samlet smukke, broderede lyseduge. De blev faktisk, som navnet siger, brugt til at lyse op, idet det sparsomme lys fra petroleumslampen blev kastet tilbage og forstærket af den hvide lysedug, så lyseffekten virkelig blev forøget betydeligt. Her var der rig lejlighed for interesserede til at studere de forskellige syteknikker, som f.eks. den smukke hedebo-syning, der stammer fra Roskilde-Køge-egnen, endvidere prægtige eksempler på venetiansk broderi, fransk broderi, kniplingssyning og pointssyning. Et studium for sig var de mange broderede billeder. Man skulle tæt på for at se, at det ikke var fine, små malerier. I en gammel guldramme kunne man således se en yndig buket blomster i brune og gyldne nuancer, broderet med spindelvævstynd tråd på elfenbensfarvet silke. Ved nærmere eftersyn opdagede man, at buketten ikke var broderet med silkegarn, men med fint, naturligt menneskehår.

Dagligstuen

Broderede billeder

»Sengens udstyr« væltede frem af en herlig gammel brudekiste, der var anbragt midt i lokalet ligesom et symbol på udstillingens emne, Fra

Brudekisten

Den store, hvide festdug på bordet er 3,30 m lang og 2 m bred. Den er overdådigt broderet med hedebosyning, kniplingsbroderi og forskellige former for udtrækssyning. Broderet af viceadmiralinde Elisabeth Uldall, som ses på maleriet i baggrunden, malt af H. Olrik i 1873.

På bagvæggen ses endvidere et lille udsnit af udstillingens mange broderede lyseduge. Disse var ikke kun smukke pynteduge, men de havde også, som navnet tilkendegiver, det praktiske formål at lyse op, idet den kridhvide dug forstærkede og tilbagekastede petroleumslampens lys i betydelig grad.

I forgrunden yderst til højre er den lille præsentérkjole anbragt på et pudevår, der er besat med brede kniplinger og prydet med navnetræk og den 5-takkede adelskrone i kunstbroderi.

Bagest enkelte af de antikke dukker, iklædt gamle dåbskjoler og -kyser.

Oldemor's Gemmer. Kisten var i den dejlige almue-grønne farve, bemalet med blomsterkranse og navnetrækket KSD, samt årstallet 1845 på forsiden. Den rummede hele brudeudstyret med alt, hvad dertil hørte af hjemmevævede lagner og pude- og dynevår med indsat mellemværk i hulsøm, hvidsøm og forskellig anden udtrækssyning. Af noget ældre dato var de gamle stolpestykker, eller sengeomhæng, som man pyntede alkoven med, når der skulle være fest, fine, gamle stolpestykker broderet med navnetræk og årstal. Man bemærkede fire ældre stykker, der var særlig sjældne p.g.a. deres rige udsmykning i rød og blå korsstingssyning i gamle mønstre og motiver.

Stolpestykker

Kniple-piger

Som et festligt og levende indslag i udstillingen havde man etableret et lille arbejdende værksted i afdelingen med de gamle kniplinger. Her var to af »oldemødrene«, selv dygtige kniplersker, i uafbrudt aktivitet med at vise gæsterne, hvordan man udførte det gamle kunsthåndværk. De sad med hver sit røde og grønne kniplebræt og arbejdede mellem alle de gamle tønderkniplinger. Især vakte de gamle korsklæder beundring, de brede kniplinger, der sammen med guld- eller sølvnakkerne udgør hovedbeklædningen til de gamle danske folkedragter.

Guld- og sølvnakker

Af gamle nakker var der adskillige. De opbevaredes forsvarligt i glasmontre, som de eftertragtede samlerobjekter, de efterhånden er blevet.

Navneklude

I gallerigangen uden for det egentlige udstillingslokale blev bl.a. de mange fine navneklude fremvist. En imponerende samling gamle arbejder, ofte broderet med symbolske figurer (f.eks. livets træ) og gamle navne med årstal som f.eks. Maren Niels Datter år 1865. Til sammen udgjorde de et lille stykke dansk kultur inden for deres specielle område. Her i gangen fandt man nogle af udstillingens allerfineste håndarbejder. Det var de mange skønne, gamle brudelommetørklæder, man havde modtaget. De blev sat op bag glas og ramme, for at de skrøbelige materialer ikke skulle lide overlast. På disse lommetørklæder var det gennemsigtige, fine hørlærred som regel kantet med knipling eller tylls-broderi. De var broderet med malerisk slyngede navnetræk, nogle også med blomstermotiver eller med

Brude-lommetørklæder

Lærekludene viste pigernes færdigheder i de mange former for syning. Ill. s. 109.

adelige våbenskjold, ofte med kronen over. Henholdsvis den 5-, 7- eller 9-takkede krone, alt efter om det var adels-, baron- eller grevekronen, der var tale om. Hvert sting var udført så fint og let, og så utrolig nøjagtigt, at man næsten fik ondt af den stakkels brud, der havde måttet igennem et sådant arbejde inden brylluppet, og man kan ikke lade være med at undre sig over, at der trods alt kun er 3 generationer imellem disse unge, sirligt broderende piger, og vore dages unge pige, der på vej til sit job snupper en pakke 100 stks. papirlommetørklæder fra disken i supermarkedet og betaler med egne penge.

Hvordan de unge piger i sin tid blev så dygtige til håndarbejde, blev til en vis grad anskueliggjort på udstillingen gennem den lange række af læreklude, som var anbragt fra gulv til loft langs hele den ene væg i gallerigangen. Lærekludene var sat sammen af mange små sektioner, som pigerne syede lidt af hvert eneste år, lige fra de var ganske små. På denne måde kunne de vise, at de beherskede alle de mange former for syning, både den rent praktiske til husholdningsbrug, og den mere luksusbetonede pynte-syning. På en enkelt læreklud, der var omkring 5 m lang, var der således eksempler på den fineste linned-syning og reparationssyning med perfekt stopning og lapning. Her var også vist mange prøver på navnetræks-syning, her var kunstfærdige borter og mellemværk, og her var, ikke mindst, smukke eksempler på kunstbroderi.

For at skabe ekstra kolorit på udstillingen havde man pyntet op med små håndarbejds-antikviteter. Rundt omkring var der således anbragt gamle, smukke syskrin og sy-etuier, fingerbøl, sy-skruer og morsomme stoppeæg o.m.a. Heller ikke gamle manglebrætter og messingstrygejern samt en fin og velholdt spinderok manglede.

Til yderligere oplysning for udstillingens gæster havde Søllerød Kommunebiblioteker arrangeret en udstilling af bøger om gamle tekstiler og håndarbejder. Der var fremlagt litteraturlister, som interesserede kunne tage med hjem, og i et sidelokale kørte en non-stop lysbilled-serie om emnet, med indtalt tekst, lånt af Håndarbejdernes Højskole.

En anden værdifuld lille ting var, at »Oldemødrene« fra Danmarks Folkelige Broderier havde modtaget skriftlige råd om vask og opbevaring af gamle håndarbejder. De blev mangfoldiggjort i en folder og uddelt til udstillingens gæster, men da mange andre måske også kunne have glæde af disse råd, bringes de hermed nedenfor.

Biblioteksbøger og lysbilleder

Vask af gamle håndarbejder: »Til vask af gamle tekstiler skal helst bruges blødt vand og sæbespåner – ikke sulfo. Undgå strygning. Læg i stedet for det våde, nyvaskede stof fladt ud på voksdug, håndklæder eller lignende og lad det tørre der.

Hør må ikke vaskes ved højere temperatur end 70°, og det skal koldrulles, ellers bliver det slattent og mister sin glans. Brug aldrig stivelse til gamle stoffer, da der så kan gå svamp i stoffet. Det viser sig ved brune, rustlignende pletter, der ikke kan fjernes.«

Opbevaring af gamle håndarbejder: »Undgå knappenåle, da de kan ruste og under alle omstændigheder vil efterlade mærker eller huller.

Udfyld huer med syrefrit silkepapir.

Hvis dragter og dragtdele ikke kan ligge helt udbredt, bør der lægges sammenkrøllet, syrefrit silkepapir i folderne. Udfyld også ærmerne med silkepapiret.

Silketørklæder bør rulles om papir eller paprør. Ligger de sammenfoldet, vil stoffet knække i folderne.

Alle stolpestykker, håndklæder, duge etc. bør også rulles om papir eller paprør.

Undgå plastic, fordi det er for tæt.

Tekstiler bør ikke udsættes for sollys eller stærkt lys i det hele taget. Stoffet mørner, og farverne falmer«.

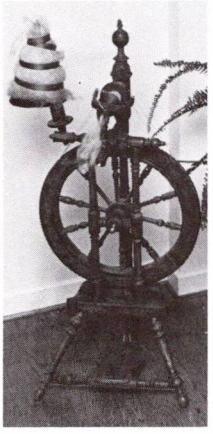

En smuk gammel spinderok, der stadig er i brug i Søllerød, var med til at gøre udstillingen levende.

Udstillingen »Fra Oldemor's Gemmer« på Søllerød Rådhus blev yderst populær. Den besøgtes af over 1.600 gæster i de 3 dage, den varede og har utvivlsomt bidraget til at øge interessen for og kendskabet til gamle danske håndarbejder.

Drengespejderne i Søllerød kommune 1910-1950

Af Leif Paltorp

Først lidt historie

I 1903 vendte generalløjtnant Robert Baden-Powell hjem til England efter at have skaffet sig stor berømmelse under Boerkrigen i Sydafrika. Han blev stærkt bekymret over at se de mange drenge og unge mennesker, der fordrev tiden på gadehjørnerne uden tilsyneladende at have noget fornuftigt at tage sig til. Ganske vist var der allerede på det tidspunkt en række børne- og ungdomsforeninger, men de havde åbenbart ikke tilstrækkeligt tag i ungdommen.

Baden-Powell

Baden-Powell var en meget initiativrig person, som i sin karriere havde erhvervet sig megen menneskekundskab og erfaring i, hvad drenge egentlig kunne udrette under givne forhold og ledet af bestemte ideer. Han besluttede sig derfor til at gøre noget ved det. Han udarbejdede et system, der i sine grundlæggende principper og arbejdsmetoder måtte tiltale en drengs fantasi og virkelyst. Det var så tanken, at de bestående foreninger skulle anvende det som arbejdsgrundlag. For at gennemprøve sine teorier i praksis inviterede han i 1907 20 drenge fra vidt forskellige samfundslag til en forsøgslejr på den lille ø Brownsea Island i Den engelske Kanal. Da var Baden-Powell 50 år, men stadig opfyldt af de tanker, der skulle vise sig bæredygtige. Forsøgslejren blev en succes. Den bekræftede hans ideer. Spejderbevægelsen var fra det år en realitet.

I 1908 udkom hans instruktionsbog »Scouting for Boys«. Den blev en bestseller. Spejdere dukkede op overalt. Her var en ide, der kunne tiltrække drenge (og piger) og som gennem årene stadig har vist sig levende og kunnet tiltale drenge og piger i alle nationer og fra alle samfundslag.

Også her i Danmark havde man hørt om disse revolutionerende tanker.

En Hellerup-patrulje parat til udrykning under en terrænøvelse på »Wesselsminde«s arealer. Rektor Hartvig-Møller instruerer tropsføreren. 1911.

Hans Hartvig-Møller

En lærd pædagog, dr. Oscar Hansen havde fået fat i den omtalte spejderbog, og han tilbød sin gode ven og kollega, den nyudnævnte skolebestyrer på Gl. Hellerup Gymnasium, Hans Hartvig-Møller at holde et foredrag om »Spejdersport«. Skønt lettere skeptisk gik Hartvig-Møller med til »forsøget« og den 11. november 1909 blev foredraget holdt. Det blev en stor succes. Drengene flokkedes om Oscar Hansen og ville høre mere, og nogle dage efter dannede nogle drenge fra IIIa en spejderpatrulje – faktisk den første spæde start på spejderbevægelsen herhjemme.

Starten i Danmark

Ideen bredte sig hurtigt. Der dukkede patruljer op alle vegne, stærkt forskellige og absolut uorganiserede, og det blev besluttet at samle det hele i en mere fast organisation. Den 16. december 1910 stiftedes da officielt »Det Danske Spejderkorps«.

Det Danske Spejderkorps

»Ambulance-øvelse« på Wesselsminde-området ca. 1911. Fra venstre: Kai Larsen, Poul Sørensen, Kaj Chorbrøgger, Alfred Nørgaard.

Nærum Kostskole

I dag er der ikke langt fra Hellerup til Nærum Kostskole, men det var der i 1909. Kommunikationsmidlerne var anderledes primitive – det var i høj grad »Mund-til-mund«-metoden, der befordrede nyhederne. Sådan gik det også i Nærum. At det netop blev her var ingen tilfældighed. Det var ikke alle elever, der var »kostgængere«, d.v.s. som boede på skolen. Adskillige kom fra omegnen eller helt inde fra Hellerup, Gentofte og København. Her hørte de fra kammeraterne om det ny og spændende, der var begyndt på Gl. Hellerup Gymnasium, tog hjem på skolen og fortalte med opladt sind og store øjne. Sådan noget måtte man også have! Det resulterede i, at drengene selv i august 1910 oprettede Nærum Spejdertrop – eller »Spejderkorps«, som man kaldte sig – med en af eleverne som leder.

August 1910

Det gik nu knapt så godt. Drengene havde ingen respekt for en af deres

Der hentes brænde til lejrbålet.

egne. De anede egentlig ikke, hvad de var begyndt på og var ved at tabe modet. Så trådte en af de to skolebestyrere, Alexander Krogh til og tilbød at være tropsfører. Man anskaffede »Spejderbogen«, som premierløjtnant Lembcke netop havde oversat fra den engelske udgave, og nu kom der fart i sagerne.

I elevbladet »Aaret Rundt« oktober 1911 læses f.eks. »I over et Aar har vi nu »spejdet« paa Nærum Kostskole, og dog staar vi i mange Henseender tilbage for andre Troppe her i Landet. Dette skyldes en stor Del det, at vi slet ikke havde nogen Erfaring at se tilbage paa. Alt dette var saa Nyt, at ingen af os havde anet noget om, at der i England og mange andre Lande, ja selv i vort Naboland Sverrig, eksisterede en Bevægelse, som kaldtes »Spejderbevægelsen«.

Hellerup Division

I mellemtiden var den enlige patrulje på Gl. Hellerup Gymnasium vokset til adskillige, så mange, at man kunne tale om en division, der er den næste større enhed med flere patruljer formeret i troppe. I marts 1910 blev man så enige om at dele op i to troppe: 1. trop med premierløjtnant Lembcke som fører og 2. trop med Hartvig-Møller. Troppene fik af konsul Nørgaard anvist lejr- og øvelsesplads på »Wesselsminde« i Nærum.

Som nævnt oprettedes Det Danske Spejderkorps den 16. december 1910 og Hellerup-troppene, der kaldte sig en division, indtræder straks.

Lyngby Division

Men udviklingen fortsattes og den 15. september 1911 oprettes »Lyngby Division«, der fik et udstrakt arbejdsområde. Det hører vi mere om senere.

Det er bemærkelsesværdigt, at de ledende personer herhjemme, som greb Baden-Powells idé og førte den ud i praksis, fortrinsvis var pædagoger og officerer. Man kan nok undre sig over, at disse sikkert radikale og formentlig konservative kunne gå sammen om sådanne tanker, men det har nok været ud fra vidt forskellige forudsætninger. Nogle er blevet tiltalt af det pædagogiske, andre af disciplinens principper. Men den sidstnævnte gruppe har dog haft overtaget på dette tidlige tidspunkt. Det vidner de mange øvelser om – både i grundlag og afvikling.

»Novemberkrigen 1911«

Hør bare her, hvordan det gik til. Man må huske, at krigen mellem Tyrkiet og Italien var brudt ud, og det måtte naturligvis give rigeligt med muligheder for den tids »Spejderarbejde«. I dag kan man blive forarget eller trække på smilebåndet – alt efter temperament – man skal blot erindre sig forholdene i 1911.

Under overskriften »Spejdernes Novemberkrig« refereres i Nærum Kostskoles blad »Aaret Rundt« den 11. november 1911:

»Kl. 3¾ skulde alle have indtaget deres Pladser. Kongevejen var Middelhavets Kyst. Vest derfor rullede Middelhavets blaanende Bølger. Vi befandt os i Tripolis. Italienerne rykkede frem, og Tyrkerne havde trukket sig tilbage til en Oase ved Ravnholm. Vore Spejdere var en Araberstamme, der var kommet Syd fra fra Saharas Sandhav og nu trætte og varme

havde rejst deres Telt lige Syd for Mosen, hvormed man sikrede sig en god Dækning i Ryggen.«

Herefter sker der en hel masse voldsomt og referatet fortsætter:

»Italienerne havde Hovedkvarter ved Kirkeskoven. Her er Chefen selv med en Del af sine Tropper, blandt hvilke er Prinserne Frederik og Knud, der faar deres første Undervisning i Tegn og Spejderlov.

Grundlaget for Øvelsen var følgende: »Tyrkerne« havde trukket sig tilbage til Springforbi, og »Italienerne« havde besat en gammel Fæstning paa Kirkestien lige over for Attemosegaarden. »Tyrkerne« skulde forlade deres Stilling ved Springforbi, forsøge at finde »Fæstningen« og storme denne.

Pludselig kom Fjenden, og Angrebet begyndte og Kartoflerne susede En om Ørerne, da den »Italienske« Anfører lod blæse »Hold inde«, hvorpaa »Italienerne« i udmærket Orden trak sig tilbage til Søllerød, hvor de indtog en Stilling langs en Vej, medens 2 Patrouiller (Nærum Trop) laa skjulte paa en Bivej, som førte op til Vandtaarnet.«

Og sådan fortsættes der vildt og voldsomt. Det berettes til slut, at Nærum-spejderne kun »mistede« een mand, som »i Træfningen ved Egevang var blevet ramt i Munden af en Kartoffel«.

Allerede næste weekend gik det løs igen. Ledelsen var ikke tilfreds med »Krigens« udfald og »Den 2den Tyrkisk-Italienske Krig« blev udkæmpet. Og sådan kunne vi blive ved. Den 12. maj 1912 udbrød en ny »krig«.

Skolens mening

Alt dette krigeriske generede åbenbart ikke skolens ledere synderligt. I hvert fald læser man i Nærum Kostskoles Årsskrift 1911-12 følgende, skrevet af en af skolebestyrerne:

»Som Led i Fritidsanvendelsen er mange af Eleverne i Løbet af de sidste Aar indtraadt i Boy-Scout-Bevægelsen, som her blev indført paa Initiativ af Eleverne selv, og som nu, med den ene af Bestyrerne, Hr. Krogh, som Tropsfører, optager Eleverne, fordelte paa 2 Patrouiller, Onsdag Eftermiddag og hveranden Søndag. Bevægelsen er, beskaaret og tilpasset efter danske og efter lokale Forhold, et brillant Middel til at lære Børnene at

bruge deres Øjne og Omtanke og til at opøve dem i kort og præcis at gengive deres Oplevelser og Iagttagelser.«

Nu, lang tid efter, kan man jo nok undre sig lidt over, hvorvidt disse ret så krigeriske »terrænlege« var tilpasset og beskåret tilstrækkeligt efter danske og lokale forhold.

Der tages til genmæle

Det var heller ikke alle, der syntes, det var bare sjov altsammen. En af spejderne – en af de ældre elever, der fungerede som tropsassistent, Helge Jürgensen, skriver i »Aaret Rundt« den 10. maj 1913 efter en netop overstået større kamp:

»Hvad skal disse evige Slagsmaal dog til for. Er det Meningen, at man skal drage ud Søndag Morgen for saa at ligge og slaas som vanvittige hele Formiddagen. Hvis saa endda disse Slagsmaal var lidt mindre raa. Men de Herrer slaar løs, som gjaldt det Livet. Og det er Synd for de mindre Spejdere. Disse smaa Fyre bliver allerede slaaet i Jorden og deres Bind taget fra dem, og saa færdige med dem. Og disse smaa, de taber Interessen. Og naar alt kommer til alt, er det alligevel dem, som senere skal være Støtterne i Spejderkorpset. Men bliver disse Støtter straks slaaet i Stykker, saa kommer siden Efterslettet ... og man kan godt blive en rask og fin Fyr, uden at man skal strammes op ved »Tæv« og »Høvl«.«

Ak ja, han så nu meget klart, den gode Helge, men mon det hjalp stort dengang? Næppe ... der skulle komme mange blå øjne siden, før man indså, at det slet ikke var nødvendigt at anvende vold.

Spejdernes frivillige Redningskorps

Det var urolige tider. Krig og ufred adskillige steder i verden. Spejderkorpsets ledelse fik den gode ide, at spejderne måtte kunne bruges til noget fornuftigt i den situation. Man oprettede »Spejdernes frivillige Redningskorps«. Den 15. juni 1912 læses dette i elevbladet:

»Spejderne skal hos Direktør Falck gennemgaa et Kursus bestaaende af 10 Øvelser. Disse lærer Spejderne de almindeligste Ting, som han har at foretage ved en Ulykke.

Var det ikke noget, de forskellige Kostskolers Ledelser burde tage under Overvejelse? I Tilfælde af Brand staar vi kun med det lokale Brandvæsen,

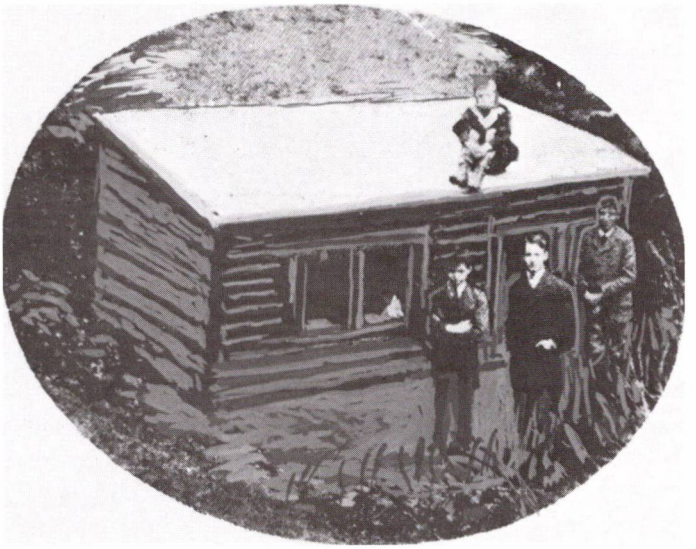

Spejderhuset »DU«. Foran står Helge Jürgensen, Axel Juul og Geert Jürgensen. På taget sidder Knud Sidenius.

der langtfra er godt. Skolens Spejdere vilde her være til megen Nytte, hvis de da havde nogle af de Apparater, som Direktør Falck forhandler, og som Spejderne gennem Kursuset er lært til at haandtere. Paa dette Punkt vil Spejderne rimeligvis komme til at blive uundværlige – Spejderkorpsets Existens, der til Tider ser lidt mørk ud, vil dermed være sikret.«

Om skolen fik nogle af de omtalte apparater, vides ikke, men spejderkorpset eksisterer da endnu!

Spejderhuset »DU«

I juni 1912 skete en stor begivenhed i 1. Nærum trops historie. Læg mærke til, at man nu kalder sig »1. Nærum Trop«. Man indviede Spejderhuset »DU«. Grosserer Christensen, der ejede Nærumgaard, havde overladt troppen en gammel grusgrav, der lå midt inde i en lille skov ca. 10 minutters gang fra skolen. Først måtte hele graven ryddes for et krat af nælder og skarntyder, der skulle planeres, o.s.v. og adskillige anså det for

en hel umulig opgave for drengene. Men de gik på med krum hals og fik et hyggeligt sted ud af det. »Aaret Rundt« den 22. juni 1912 har denne beskrivelse:

»Op ad Gravens Sider ligger Huset, bygget af stærke Bjælker, der brunede af Tjære, staar udmærket til Grusets Farve. Gaar man ind ad den svære Dør, finder man et Værelse, paa hvis Vægge der hænger smukke Billeder. Man lægger Mærke til et ret stort Billede af Napoleon. Højt oppe under Loftet findes en Tallerkenrække, hvori der findes Tallerkener til hver Spejder. I et Hjørne er der en Luge i Cementgulvet. Det er et Oplagsrum, hvori adskillige rare Ting bliver opbevarede,«

Man kan jo godt spørge sig selv, hvad Napoleon egentlig havde at gøre der, men billedet har måske været pænt og af passende størrelse.

Brandudrykning

Allerede i december 1912 fik Nærum-spejderne brug for deres lærdom hos Falck. Der var nemlig udbrudt brand i en villa ved Smutgærdet. Desværre blev spejderne alarmeret så sent, at der ikke var meget at redde, men noget fik de da udrettet. Herom fortælles i »Aaret Rundt« blandt andet:

»Nogle af os blev sat til Pumperne, mens andre var Straalemestre, atter andre søgte at rive de farlige Bjælker og Gavle ned med Brandhagerne. Der blev gravet Hul i en nærliggende Grøft, hvorfra Vandet blev hentet. Der blev ogsaa hentet Vand fra Søllerød, men der var saa længe imellem, at Vognene kom, saa det var kun til liden Nytte. Da vi kom, var der mange af de Tilstedeværende, som saa meget skeptisk paa os. Men da vi saa var kommet i Gang, var der mange, som begyndte at se anderledes paa Sagen«.

Lyngby Division

Som andetsteds nævnt oprettedes Lyngby Division den 15. september 1911. Den kom til at bestå af Poul Asmussens trop i Lyngby, Gentofte trop, Charlottenlund trop og Nærum trop.

1. Brede Trop

En stor begivenhed var »Forårsturneringen« den 7. april 1912 ved Wesselsminde. Ikke mindre end 21 troppe deltog. Blandt de mange nye troppe ved den lejlighed var også 1. Brede trop, der blev startet den

24. marts 1911, og gennem flere år havde Nærum trop et udmærket samarbejde med denne trop, skønt Nærum-spejderne ved adskillige lejligheder udtalte sig temmelig nedsættende om »de små rollinger fra Brede«. Det var fabrikant Daverkosen, der var den drivende kraft i Brede trop i dens forholdsvis korte levetid.

Selv om man nu var organiseret i division og korps, kunne det ikke helt skjules, at man mange steder, f.eks. på Nærum Kostskole, stadig betragtede sig selv og sin trop som noget ganske særligt. Man lavede sine egne love, som i sin gribende enkelthed lød sådan:

LOVE

for 1ste og 2den Patrouille Nærum Trop

§ 1 Hvis en Spejder under Øvelsen bander eller bruger Ukvemsord, betales en Bøde paa 5 Øre.

§ 2 Hvis en Spejder, som ikke i Forvejen har sendt Afbud, møder for sent til Øvelsen, betales en Bøde, hvis Størrelse retter sig efter Forsinkelsens Varighed – Grænse 15 Øre.

§ 3 Enhver Spejder i Patrouillen betaler hver Uge 5 Øre til Patrouillekassen.

§ 4 Hvis en Spejder under Øvelsen viser sig ulydig, nedsættes en Domstol, bestaaende af Korporalen (Formand) og 2 menige Spejdere. Disse dømmer ham da ifølge Spejderlovens § 1 – eller en Bøde – Grænse 1 Krone.

§ 5 Hvis en Spejder er forhindret i at komme, sendes skriftlig Besked mindst 12 Timer før.

Troppen får en fane

Mandag den 8. september 1913 var en stor dag for Nærum trop. Kostskolen forærede den en fane, og det blev højtideligholdt efter alle kunstens regler. De traditionelle 3 søm blev slået i af skolens ene bestyrer, A. L. Thornberg, hans frue og den anden bestyrer, A. Krogh, som jo også var tropsfører. Men ikke ret længe. På en stormende »Generalforsamling« den 22. september, valgte troppen en af lærerne, hr. Elm. Han var sportslærer og åbenbart mere vital end Krogh. Det resulterede iøvrigt i, at flere udmeldte sig i protest.

I »Aaret Rundt« den 1. november 1913 gives denne oplysning om troppens medlemmer:

Tropsfører:	Hr. sportslærer Elm
Tropsadjudant:	Knud Wulff
Tropsordonnans:	Povl Jespersen
Fanebærer:	Kaj Rønne Lotz
Fanevagt:	Knud Wulff

2. Patrouille:	
Patrouilleführer	Geert Jürgensen
Korporal	Kaj Schmidt
Menige	Allan Sc. Chr.
	Henning Asmussen
	Alfred Vollender
	Hans H. J.
	Haavard

1. Patrouille:	
Patrouilleführer	Knud Wulff
Korporal	C. Saunte
Menige	Pr. Petersen
	Len. M.v.H.
	Top Vater
	J. Bang

3. Patrouille:	
Patrouilleführer	Ove Nielsen
Korporal	Gunnar W. Madsen
Menige	Kaj Rønne Lotz
	Ove Petersen
	Arne Jacobsen
	Mogens With
	James van Hauen

»DU« forfalder

Man skulle tro, at med så mange spejdere, ville det være nemt at holde spejderhuset »DU«, der havde kostet så megen slid, i orden, men nej, det forfalder. Ganske vist beretter »Aaret Rundt« i november 1913 om »de beskidte Nærum-Ungers Hærværk«, men det var nok ikke deres skyld altsammen. Følgende malende beretning står at læse:

»Ruderne var knaldet, vore 16 kostbare emaillerede Bliktallerkener og hele Indboet var spredt ud over hele Skoven. Mage til Ødelæggelse har jeg endnu ikke set. Det er mig ubegribeligt, nogle Mennesker kan have saadan en Lyst til at ødelægge og hærge.«

Om det så var det sindrige elektriske system, som en af spejderne, Peter Bang, havde lavet, var det ødelagt. Peter Bang var iøvrigt den ene af de to grundlæggere af den store radio- og TV-fabrik Bang & Olufsen i Struer.

Ikke desto mindre begyndte man møjsommeligt forfra på at opbygge

»Huset«, der jo egentlig blot var gravet ud i skrænten i grusgraven i det lille stykke skov neden for »Svinehuset«. Hvordan det gik, melder historien intet om.

Her vil vi nu forlade Nærum-spejderne et stykke tid og se på, hvad der skete andre steder.

KFUM-Spejderne

Der var flere steder, hvor det nye begreb, spejdersport, blev diskuteret. Inde i København var 4 mennesker ivrige for at prøve denne spændende ide i praksis. Det skete i KFUM, hvor Jens Grane (der senere blev korpsets chef), Jens Engberg, Henrik Galle og Orla Skovbye blev enige om at danne et spejderkorps med de samme principper og metoder som i Baden-Powells spejderbog, men på et udpræget kristent grundlag.

Den 28. september 1910 er KFUM-Spejderne i Danmarks officielle stiftelsesdag. Man begyndte med 28 drenge, der dannede 4 patruljer. Det varede dog ikke længe, før også dette korps kunne mønstre adskillige »grønne« spejdere. Man valgte nemlig en grøn uniform til forskel fra de »gule« spejderes khaki.

Men ellers var der ikke den store forskel. Også i »KFUMs Spejderkorps«, som det hed dengang, kendte man til store og undertiden voldsomme »terrænøvelser«.

I efteråret 1911 fandt den første store natøvelse sted. Den foregik i terrænet omkring Høje Sandbjerg. Korpset var delt i 3 styrker, og det gjaldt simpelt hen om at komme først op til toppen og sende en raket til vejrs.

Optagelse i Det Danske Spejderkorps

Det var lidt upraktisk med to spejderkorps, især da de ikke var større, så det blev besluttet at søge optagelse i Det Danske Spejderkorps som en særlig division. Dette blev en realitet i august 1912, hvor »Spejderkorpsets KFUM-Division« med 2 troppe indtrådte i Det Danske Spejderkorps.

Natøvelse ved Gl. Holte

Og øvelserne fortsatte. I 1913 blev den traditionelle nat-terrænøvelse afholdt i egnen omkring Gl. Holte. Det havde en særlig grund, idet her boede nemlig Jens Granes svigerforældre, karetmager Jens Andersen og hustru i det stråtækte hus på Øverødvej ved hjørnet af Gl. Holtegade, hvor

nu fabrikken »Felix« har til huse. Var man så heldig at være posteret der i nærheden, blev man inviteret indenfor på nogle efter sigende fortrinlige æbleskiver.

Pinselejr ved Smidstrupgaard

Man var begyndt at ligge i lejr. I 1914 lå 120 KFUM-spejdere fra København i pinselejr ved Smidstrupgaard ved Vedbæk. Jens Grane, der på det tidspunkt var divisionschef, fortæller i »25 Grønne Spejderaar« blandt andet om denne tur:

»Blandt de mange Minder derfra har særlig een bidt sig fast i Erindringen: Den var typisk for vor dengang meget impulsive Maade at handle paa. Arm i Arm gik hele Divisionen Aftentur ad Strandvejen. Uden for Telefondirektør Johannsens Villa satte man sig i en stor Rundkreds paa Vejen og sang »Tjing tjang gulli gulli vassa«, hvorefter Æbler og Appelsiner blev kastet i Grams. Derefter blev Spejderne opfordret til at storme den 2 Meter høje Mur – og det skete bedre end nogen Filmsinstruktør kunde iscenesætte!«

Der var ganske givet ikke nær den trafik på Strandvejen, som der er i dag!

Telefondirektør Fr. Johannsen, som om sommeren var en populær beboer af Villa »Rosenhøj« på Strandvejen lige over for Vedbæk havn – let kendelig på sine mange balkoner, var en stærkt spejderinteresseret mand. Han ofrede både tid, arbejdskraft og penge for bevægelsen og blev senere æresmedlem – iøvrigt af begge spejderkorps.

Igen selvstændigt korps

Efterhånden voksede »KFUM-Divisionen« så meget, at man følte sig »voksen« nok til at stå på egne ben og tilhørsforholdet til Det Danske Spejderkorps ophørte 30. januar 1916 – divisionen blev nu til »KFUM-Spejderne i Danmark« med 2250 medlemmer.

Tidligere nævnte Jens Engberg, der på dette tidspunkt var tropsfører for en af de københavnske troppe, beskriver en pinselejr 1917 således:

Pinselejr ved Aggershvile

»Vi laa paa en Strandgrund ved Øresund ud for »Aggershvile«, nær ved Skodsborg. Denne Lejr var for hele Københavns-Divisionen, og der var, saa vidt jeg husker, over 100 Deltagere, hvilket var langt den største

Styrke, vi indtil da havde mønstret i Lejr. En Eftermiddag var vi indbudt til Besøg paa »Aggershvile«, i hvis store Have vi afholdt Idrætsstævne og blev trakteret med Sodavand og Kager.«

Det var krigstider. Spejderne blev sat på opgaver. I 1917 kan et sted læses:

Nældehøsten

»Grundet paa den ved den udvidede Undervandsbaadskrig opstaaede Mangel paa Raastoffer, søger man med Held at benytte Nælder i Tøjfabrikation.«

Og spejderne samlede nælder – i tonsvis. Der indhøstedes faktisk det år ialt 11.494 kg tørrede nælder. Det har sikkert ikke været behageligt arbejde, og hvor meget det egentlig har gavnet er vel et spørgsmål. Men det var en samfundstjeneste, som vakte respekt i vide kredse.

I det hele taget var årene 1917 og 1918 travle år for spejderkorpsene. På grund af krigen opstod der mangel på mangt og meget, og ernæringssituationen gjorde det nødvendigt at mobilisere alle kræfter. Allerede i 1914 havde man som tidligere nævnt oprettet et »Redningskorps«, som nu fik det mere relevante navn »Hjælpekorps«, som gjorde tjeneste på mangfoldige måder for myndighederne.

F.eks. hjælp til indkaldte soldater og for de mange organisationer, der skulle løse særlige opgaver, såfremt krigen kom til Danmark. Nu fulgte flere opgaver som kartoffeldyrkning for »Ernæringsraadet«, tøjindsamling (der efter krigen fortsattes til fordel for Balkanlandene), brødindsamling, fremstilling af avisbriketter, som nævnt nældeindsamlingen og endelig

Den spanske Syge

»Den Spanske Syge«.

Her påtog spejderne sig daglig udbringning af mad til hjem, hvor faderen og moderen, ja ofte hele familien lå syge uden at kunne blive indlagt på de overfyldte hospitaler. Denne hjælpeopgave er vist den største og mest betydningsfulde, spejderne nogensinde har løst.

Lyngby division, som vi tidligere periferisk har nævnt, tog 1918 navneforandring til »Københavns Amts Division«. Her finder vi blandt andre

Poul Asmussens trop

»Poul Asmussens Trop«. Når denne nævnes specielt, skyldes det, at netop

den trop vil vise sig at få stor betydning for spejderne i Søllerød kommune – især i Holte.

Den hed oprindelig 1. Lyngby Trop, startet i 1911, men Lyngby var den gang kun en lille by i forhold til det Lyngby, vi kender i dag. Til gengæld var der et stort opland, og troppen optog spejdere fra Brede, Bagsværd og Holte.

Poul Asmussen.

Den spejder, der var den drivende og altdominerende kraft i troppen var Poul Asmussen. Han blev i en meget ung alder fører af troppen. Ganske vist ikke officielt – det var han alt for ung til ifølge korpsets love – så det var fædre og andre interesserede, der lagde navn til. Poul Asmussen var en ganske særlig personlighed, den helt ideelle spejder. Det var en sorgens dag, da han 19 år gammel døde af den frygtede sygdom den 1. januar 1919.

Når vi har beskæftiget os så meget med Poul Asmussen, skyldes det den omstændighed, at der gennem mange år havde været 2 patruljer spejdere fra Holte i troppen. De fik en førsteklasses »spejderuddannelse« og kunne på dette grundlag senere danne en trop på deres eget område – det hører vi mere til om lidt.

Vi bliver lidt endnu i Lyngby, går et stykke tilbage i tiden, til september 1917, hvor man i »Spejdersport«, der samtidig fungerede som korpsets årsberetning 1916-17, står følgende at læse om 1. Lyngby trop:

»Good-Turns«

»Troppens Spejdere havde i December Maaned dels ved personligt Arbejde og dels ved Hjælp af Meddelelser i Aviserne og Bekendtgørelser paa de forskellige Skoler samlet 150 Stkr. Legetøj, deraf 80 Stkr. i Holte og 70 Stkr. i Lyngby. Juleaftens Formiddag stillede en Patrulje i Holte under Patruljefører Iversen og en Patrulje i Lyngby under Patruljefører Hjortkjær for at uddele Gaverne til fattige Børn efter Lister, der i Forvejen velvilligst var udfærdiget til os af Overlærer Møller, Holte og Inspektør Fraas, Lyngby. Uddelingen, der varede et Par Timer, vakte overalt, hvor Spejderne kom, stor Glæde hos Børnene og deres Forældre«.

Men det var ikke de eneste »Good-Turns« troppen var delagtig i. Videre læses:

»Troppen har som saadan iværksat 5 Good-Turns-Ekspeditioner udover Julegaveindsamlingen. Vi har assisteret ved Kælkning, Indsamling af Brænde, Snekastning, Brændehugning og Assistance ved en Ildebrand.«

Vi ved ikke hvor mange Holte-drenge, der i årenes løb har været medlemmer af Poul Asmussens trop, men vi kender navnene på de drenge, der i 1919 udgjorde de 2 Holte-patruljer. Der var en »blå patrulje« og en »sort patrulje«. Fører for blå var Axel Steger og de øvrige var Edgar Kjær, Carl Schepler, Svend Kjær, Müller og en dreng, vi kun kender som Jensen. I sort patrulje var Walther Kjær fører og hans drenge hed Poul Eigil Mortensen, Kaj Rasmussen, igen en Müller, Børge Rasmussen, Poul Selbo, Cyrit Jarvis og Drescher.

»Calle«

I 1922 skete der imidlertid noget. En ung mand ved navn Carl Bernhard Jacobsen, søn af skibsfører Jacobsen i ØK, flyttede fra Vennemindevej på Østerbro i København til Ryvej i Holte (Senere kom Ryvej til at ligge i Virum). Denne Carl var ikke helt almindelig, hvad vi senere skal erfare. Han søgte straks kontakt med Poul Asmussens trop, hvor han blev patruljefører. Den senere købmand Steger var stadig fører for den anden patrulje.

I foråret 1923 skulle der afholdes en turnering, som de to Holte-patruljer absolut ikke syntes var god nok, og de besluttede at foretage sig noget radikalt. C. B. Jacobsen, som vi lige så godt med det samme kan kalde Calle, for han kom aldrig til at hedde andet, opsøgte bestyreren for Holte højere Almenskole, L. M. Hunø, og forhørte, om der dog ikke blandt lærerne var en spejderinteresseret, der kunne starte en trop i Holte.

Der var allerede spejderinteresserede drenge på skolen foruden de, der var medlemmer af Poul Asmussens trop. I 1922 var den meget sportsinteresserede gymnastiklærer Viggo Theisen inspektør ved skolen. Han lod sine drenge spille fodbold og deltage i anden idræt mod hold fra Birkerød og Lyngby statsskoler og fik derigennem føling med spejderbevægelsen. Det gik skam så vidt, at nogle drenge i 1922 fik deres forældres tilladelse til at deltage i en rigtig teltlejr – ganske vist kun en weekend og så langt væk

som ved Fortunen – sammen med en Nørrebro-trop. Men der var stadig ingen »rigtige« spejdere i Holte. Calles anstrengelser skulle hurtigt give resultat. Der var nemlig på skolen en ung lærer med en ganske særlig vitalitet og evne til at begejstre. Han var oven i købet fører for en trop inde på Frederiksberg, men kunne da godt tænke sig at starte en trop i Holte. Hans navn var Anton Kirkeskov – kaldet »Tonne«. Der blev sammenkaldt til et møde for interesserede drenge og forældre i skolens frokoststue i kælderen, og en af deltagerne, senere spejder og en tid tropsfører, Olaf

Tropsfører Anton Kirkeskov, kaldet »Tonne«, 1925.

1. Holte trop fotograferet i skovhjørnet Holte Stationsvej og Kongevejen 1924. Lige midt i billedet tropsfører Anton Kirkeskov. Yderst til venstre i midterste række ses tropsassistent, postekspedient O. V. Mouritzen.

Børgesen, fortæller i »1. Holtes Jubilæumsbog 1923-63« om dette skelsættende møde blandt andet:

»Anton Kirkeskov og Calle fortalte løs om, hvad spejderarbejde egentlig var for noget. Vist nok foresvævede der på det tidspunkt mange forældre tanker om, at spejdere var en slags halv-militært foretagende – vel sagtens måske, fordi man havde set billeder, hvor der dyrkedes eksercits-lignende øvelser med såkaldte »Spejderstave«. Dette var naturligvis ikke tilfældet, men erindres må det, at ret mange år var der ikke forløbet, siden den første verdenskrig var sluttet og en vis antipati mod militarismens spøgelse var velsagtens derfor naturlig. Det lange af det korte var imidlertid det, at flere af de tilstedeværende fædre gik ind for tanken, og flere af disse fædre dannede senere, hvad der blev kaldt tropsrådsmedlemmerne.«

1. Holte trop en realitet

Dette historiske møde fandt sted den 11. maj 1923, og det første tropsråd kom til at bestå af fabrikant Riis, formand, samt grosserer Vald. Børgesen, grosserer Sven Dethmer, skoleleder L. M. Hunø og læge Otto Møller.

Så gik det stærkt. Tilgangen til 1. Holte trop var stor, og allerede i juli måned – husk troppen var først lige startet i maj – drog man på sommerlejr til Højstrup syd for Stevns. Herom fortæller Olaf Børgesen igen:

»Vi blev kørt på to små åbne lastvogne med langskibsløbende træbænke, der stod løst, så at vi ved alle vejens sving trimlede rundt indbyrdes blandt alt vort grej af uformelige tæppebehængte rygsække, gryder, pander og telte.

Vore underlag i teltene var madrasvår, d.v.s. en stor pose af hessianstof, som blev fyldt med halm eller hø.

I Højstrup-lejren deltog i hvert fald to patruljer, rød og blå. Andreas Dahl var fører for blå, hvor der desuden var Svend Kjær, Børge Rønning (der iøvrigt i denne lejr erhvervede sit tilnavn »Stink«, idet hans far, der var apoteker i Holte, havde forsynet ham med en salve til udvortes brug, hvilket ved sengetid gjorde den i forvejen ramme teltodeur endnu mere udtalt). Videre var der Hjalmar Kjær, Jens Bojesen Møller, Olaf Børgesen, John og Ole Riis, Børge Petersen, m.fl.«

Der var jo også det »daglige« spejderarbejde hjemme i trop og patruljer. Blå patrulje holdt sit ugentlige møde i et lille bjælkehus ved indgangen til familien Kjærs ejendom på Vejlesøvej. Tropsmøder blev holdt i en gartnerbolig på Dronninggårdsalle. Der var en vældig aktivitet. Man startede et tropsblad »Bavnen«, man holdt fester – som regel forfattet, instrueret og til dels også spillet af Calle med spejderne om sig. I det hele taget var det en trop i rivende udvikling. Det kommer vi om lidt tilbage til.

Vi er igen nødt til at springe lidt tilbage i tiden, for også østpå i sognet skete der noget. I »Avisen« den 3. aug. 1918 læses flg.:

Vedbæk KFUM-Trop

»Ny Spejdertrop i Vedbæk. Den 28. f.M. er der i Vedbæk dannet en Spejdertrop under »Kristelig Forening for unge Mænd«. Det er glædeligt, at Spejdersagen dermed ogsaa har slaaet Rod i Kommunens østlige Del, og Sagen kan trygt anbefales alle de Forældre, der ønsker deres Drenge en sund Fritidsbeskæftigelse og en god Karakteropdragelse. Indmeldelse kan ske hos Prokurist I. Bærentzen, Marievej, Vedbæk.«

Den omtalte Bærentzen havde i flere år været tilsynsførende ved »KFUMs Camp«, som var åbnet 5. juni 1910 på engen nord for Trørød hegn. I 1918 flyttede man »Lejrpladsen« til Sandbjergvej 71, Nyvang. Her havde han åbenbart set lejrliv og friluftsudfoldelse, så han fik lyst til at danne en spejdertrop.

Han havde stor »spejderteknisk« hjælp af Daniel Hoffmeister, søn af overportør Johs. Hoffmeister ved Vedbæk station, men alligevel gik det ikke. Kort tid efter trak han sig tilbage.

Så trådte en mand ved navn Josef Høhling til. Han var katolik, søn af direktør Høhling på Fredensvej. I en håndevending var den »grønne« KFUM-trop omdannet til en »gul« trop og optaget i den katolske division, »Hertug Knuds Division« under Det Danske Spejderkorps. Skønt den egentlig burde høre til under »Lyngby Division« som kommunens øvrige afdelinger, kom den til at sortere under »Helsingør Kolonne«, der var en del af Frederiksborg Amts Division.

Katolsk Vedbæktrop

Der var naturligvis ikke katolikker nok i Vedbæk til at formere en hel

trop, så man tog gerne protestanter med. De var selvfølgelig fritaget for at deltage i messerne, både hjemme i familien Høhlings huskapel på Fredensvej og ved det »Feltalter«, man medbragte på lejrture.

Det var en ret stor trop, skønt en stor del af spejderne ikke var fastboende, men sønner af landliggere. Vilhelm Henriksen, nu Vinkelvej i Vedbæk, var spejder i den trop og fortæller bl.a.:

»Vi havde en skøn sommerlejr ved St. Hedinge og deltog i datidens drabelige turneringer. Sct. Hans aften – 1919 – arrangerede troppen et vældigt Sct. Hans bål på stranden ved siden af Miramare. Vi kørte rundt i hele Vedbæk og omegn og hentede kvas på trækvogne. Det var en stor begivenhed – hele Vedbæk var på benene den aften for at se spejdernes bål.

Og hvem var der så? Jeg husker f.eks. Store og lille Boas, Børge Vallø, Erik Zoega Christensen, Otto Schacke, Carl Axel Wiinblad, Kai Kirsing, Christian Budde, store og lille Bianca, der faktisk hed Nielsen, men hellere ville kaldes dette flotte navn efter deres hus, Hans og Jørgen Palsbo og Helge Hansen-Larsen, der aldrig hed andet end »Nigger«, fordi han havde et tæt, sort, krøllet hår. Men desværre – det gik heller ikke. Høhling fratrådte, og det begyndte at smuldre, skønt der stadig var en hel del interesserede drenge, hvad så med dem?

Mogens Funch

Så optrådte en ung mand ved navn Mogens Funch på arenaen. Han var egentlig spejder på sin skole i Rungsted, men spejdersport havde den daværende rektor ingen forståelse for, og skoletroppen sygnede hen. Den ihærdige Mogens ville imidlertid meget gerne med på den landslejr, som korpset afholdt det år, og ledte efter et sted, hvor han kunne »smutte med«.

Divisionschefen for Frederiksborg Amts Division, som Rungsted hørte under, sagde da til den unge tropsassistent, at han kunne jo tage ned og overtage Vedbæk trop, der sejlede af sted uden kommando. Som sagt så gjort, og Vedbæk trop blev nu en »almindelig« gul trop igen. En temmelig omskiftelig affære inden for ganske kort tid. Først KFUM-trop, så katolsk og nu DDS-trop. Mon drengene kunne følge med, og hvad med unifor-

Vedbæk trop, DDS

merne? Men den var stadig under Frederiksborg Amts Division og kom aldrig til at høre under sin egen kommune.

Det var ikke nogen helt almindelig trop. Som nævnt var adskillige af spejderne kun sommergæster, sønner af landliggerne fra de store villaer langs Strandvejen. Enkelte undtagelser var der dog som navnene også angiver. De fleste var elever fra Østre Borgerdyds skole i København, men de, der ikke hørte til »gæsterne«, måtte pænt cykle hele vejen hertil for at deltage i møder og ture. Blandt disse var »Calle«, der troligt tog turen på cykel ad Strandvejen fra Vennemindevej på Østerbro. Troppen havde på et vist tidspunkt meget god forbindelse med en trop i Landskrona til gensidig glæde. Man var jo spredt over et stort stykke vej og besluttede derfor at opdele troppen i 3 »distrikter«: 1) Fra skibsreder Erlandsen og syd på: 2. og 3. patrulje. 2) Aggershvile til Smidstrupgaard: 1. patrulje. 3) Selve Rungsted: 4. patrulje. Der må jo have været en hel del på det tidspunkt.

I september 1920 flyttede Mogens Funch, der senere blev boghandler i Holte, imidlertid til København for at studere og tre af patruljeførerne forsøgte et stykke tid at føre troppen videre. Men med dens særlige karakter af »sommertrop« var dette på forhånd dømt til at mislykkes, hvad det også gjorde. Sidst i 1921 forsvinder også denne Vedbæk-trop ud af sagaen.

1. Nærum trop igen

I Nærum lever kostskolens trop – sognets ældste og største – fortsat i bedste velgående. Troppen er stadig toneangivende i divisionen, der her i 1922 hedder »Københavns Amts Division«. Man har netop startet et tropsblad, »Spejdertørn«. Tropsføreren er nu en anden lærer, Folmer Dippel, og medlemmerne er mere talrige end før.

Det er ganske interessant at se, hvem der var spejdere i 1. Nærum trop i 1922. »Spejdertørn« for maj måned det år bringer denne liste:

1. Patrulje:
Peer Gundmann, Poul Otto Eidorf, Kaj Aage Seehusen, Holger Salomon, Philip Stürup og Erik Falkenberg.

2. Patrulje:
Børge Petersen, Ole Jürgensen, G. E. Castenschiold, Gunnar Karlsson, Jürgen Olsen, Jørgen T. Lichtenberg, Frede Weiss Petersen og Steffen Hilligsøe.
3. Patrulje:
Henning Raackmann, Sven Thornberg, Joachim Ulrich, Svend Arne Christensen, Arne Møller, Aage Frydendahl, H. Chr. Engelhardt og Leif v. Hauen.
4. Patrulje:
Knud Volmer, Harald Bay-Schmidt, C. H. Steensen-Leth, Fritz Rasmussen, Edvin Nedahl, Gunnar Jacobsen, Frantz Schubart og Kai Øllegaard-Petersen.
5. Patrulje:
Svend Ingversen, Kay Holstein, Hans H. Klingenberg, Knud Johnsen, Svend Seehusen, Richard Holm, Asger Mogensen og Svend Erik Tranberg.

Der må virkelig have været mulighed for at dyrke spejdersport og at hævde sig i konkurrencer. Man deltog da også med hæder i divisionsturneringer og »venskabelige« øvelser med de øvrige troppe i divisionen.

Verdensjamboreen på Ermelundsletten

I 1924 indtraf en virkelig verdensbegivenhed i Danmark. Den 2. Verdens-Spejder-Jamboree blev afholdt her. Den første, der fandt sted i 1920, var snarere en slags spejderstævne, hvor spejdere fra en række lande »lå i lejr« på trægulvet i den store udstillingsbygning »Olympia« i London. Man sømmede simpelthen teltene fast til gulvet.

Det gjorde man ikke på Ermelundsletten. Det var verdens første virkelige internationale spejderlejr – et umådeligt arrangement efter datidens forhold. 4731 spejdere, deraf 3006 udlændinge fra 34 forskellige nationer lå på græs, lavede selv deres mad over bål og tilbragte en uge som rigtige spejdere i en dejlig natur. Det vakte kolossal opsigt.

Som dansker kan vi nok være en smule stolte af, at alle senere verdensjamboreer er blevet opbygget over det mønster, der blev angivet i Ermelunden. Her deltog naturligvis også både 1. Nærum trop og 1. Holte trop. Sidstnævnte var dog så uheldig at blive placeret på et relativt lavt terræn, og da det regnede temmeligt meget under lejren, var det ret så våde spejdere fra Holte, der fik fornøjelsen af at deltage i denne historiske lejr. Men de havde dog glæde af lejren på en hel anden måde. De var nemlig

blevet vældig gode venner med spejderne fra det japanske hold, og den japanske spejderchef ønskede at aflægge Holte et personligt besøg. Herom beskrives malende i en reportage i Søllerød Tidende fra august 1924:

Japansk besøg i Holte

»Holte-Troppen under Kommando af Tropsassistent Steger stillede til Parade ved Jernbanestationen i to lange Rækker af ca. firsindstyve bare Knæ. I Rækkerne saa man Patruljeførerne Strøyer, Hunø og Dethmers energiske og kraftige Skikkelser. En stram Honnør for Mr. Harabavashi, hvis ranke og smidige Skikkelse kommer til syne ved Stationsbygningen, attacheret af Tropsfører Kirkeskov og Prokurist Dethmer.

Hr. Harabavashi overrækker Holte-Troppen en japansk Klædning, og Troppen afmarcherer under Tropsførerens Kommando til Kongevejen, hvor den tager Opstilling paa en meget uheldig valgt Plads, da Støjen fra Vogne og Automobiler bestandig afbryder og overdøver saavel Hr. Kirkeskovs ulastelige engelske Velkomsthilsen som Mr. Harabavashis efterfølgende Hyldest til Spejderne.

Spejderdirektøren gav et Par japanske Ungdomssange til bedste og høstede stort Bifald. Holte-Troppens øredøvende Spejderraab gjaldede gennem Geelsskov til Afsked.«

Nærum trop udvides stadig. Skolebladet »Gongongen« meddeler i december 1925, at man nu er oppe på 41 spejdere og »har set sig nødsaget til at danne en 5' Patrulje, i hvilken Jørgen Fussing er blevet udnævnt til Patruljefører«.

Gunnar Jørgensen

Midt i tyverne skete der yderligere noget skelsættende på Nærum Kostskole. Den uhyre populære drengebogsforfatter Gunnar Jørgensen – ham med »Flemming-bøgerne« – blev ansat som lærer på skolen. Drengene flokkedes om ham, han var et idol for dem. Skolebestyrer Thornberg, som hidtil havde været den person, man samledes om, var nu betydeligt reduceret – hans faderlige skikkelse kunne ikke hamle op med den unge friske lærer, der oven i købet var spejder. Han havde blandt andet i flere perioder været redaktør af »Spejdernes Magasin«, som alle spejdere absolut måtte være abonnent på!

Nu skete der store ting på Nærum Kostskole. Nye ideer, nye metoder. En af Gunnar Jørgensens kongstanker var, at spejderne skulle gøre noget for andre, hjælpe hvor det var muligt, være samfundsorienterede. Det kan man kalde fremsyn.

»Københavnerdrengenes Sommerlejr«

En af de ting, der blev prøvet og gennemført var »Københavnerdrengenes Sommerlejr«. Det gik ud på, at man skulle invitere »fattige Københavnerdrenge« i lejr i 8 dage, så disse »blege Stenbrobørn« kunne komme ud og opleve solen, lyset og luften.

Her er nogle udpluk af referatet fra lejren, taget fra »Spejdernes Magasin« august 1926 – naturligvis skrevet af Gunnar Jørgensen:

»Onsdag den 30. Juni rejste Kostskolens Elever hjem og allerede to Timer efter var Forberedelserne i fuld Gang. En halv Snes Spejdere fra 1. Nærum Trop glemte, at Sommerferien var begyndt. Sammen med Lejrens Leder, Tropsfører Gunnar Christensen, sled de i det med at ordne alt det meget, som skulde være i Stand, inden Drengene kom.

Torben Brix

Torsdag Eftermiddag ankom Lejrens Køkkenmester, Lærer ved Gl. Hellerup Gymnasium, Torben Brix – og faa Minutter efter jog han rundt paa sin Cykel i Nærum By og Omegn for at tale med Bager og Slagter, Mælkemand og Brugsforening. Alt skulde være i Orden inden Lørdag.

Det er ikke saa lidt Brænde, man skal bruge for at holde fire Køkkenbaal vedlige Dagen igennem – men Skovrider Holten, Holte, skænkede Lejren to store Kvasbunker, og Fredag Morgen tøffede en Fordvogn op foran Skovridergaarden og hentede hele Herligheden hjem.

Fredag Aften samledes Lejrlederne med Drengene til et forberedende Møde i Grundtvigs Hus. Fra alle Kanter af Byen kom de – fra Vognmagergade og Kattesundet, fra Ryesgade og Prinsessegade ... rigtige Københavnerdrenge med Hovedet fuldt af Gavtyvestreger og Sindet struttende af godt Humør.

Lørdag blev en travl Dag. Ved Enden af Sportspladsen havde Torben Brix rejst sit praktiske Lejrkøkken og var saa smaat i Færd med Aftenklemmerne, og Kl. 12 præcis svingede Bryggeriejer Valløs store Lastbil ind

Det var en vældig forandring at komme ud i en teltlejr mellem høje, grønne træer.

gennem Skoleporten belæsset med Telte, Madrasser, Tæpper og Kogegrejer. Teltrejsningen kunde begynde.

Et Par af Lederne tog ind til Byen og hentede de halvthundrede forventningsfulde Drenge.

Saa naaede de deres Maal. Under Sang vandrede Flokken ind paa Lejrpladsen.

Mandagen gik med Tur til Landbrugs-Museet i Lyngby, og Tirsdag Eftermiddag havde Lejren Besøg af Holte-Spejderne og deres københavnske Gæster. Skuespiller Texière fortalte H. C. Andersens Eventyr for hele Flokken.

Texière læser eventyr

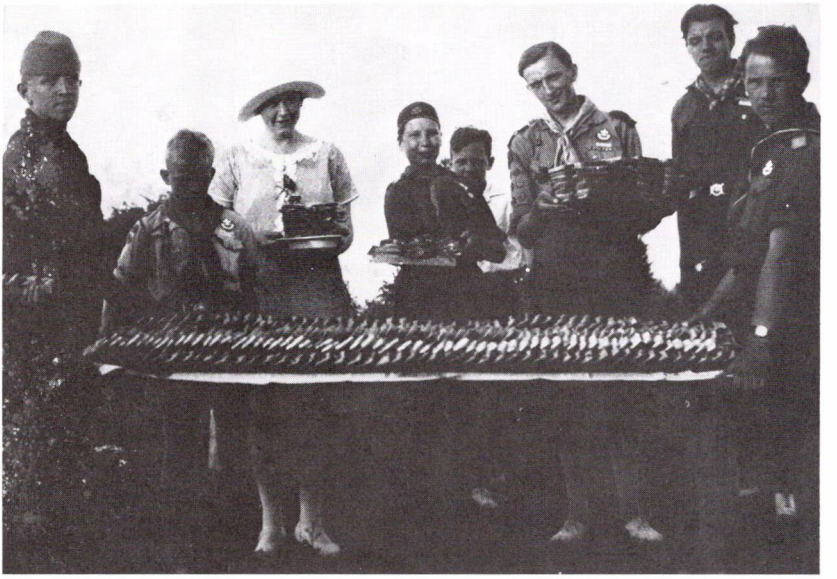

Besøgsdag i Nærums »Københavnerdrengelejr«. Gunnar Jørgensen og Torben Brix viser, hvor mange – og hvor store – madder, der skal sættes til livs.

Onsdag Eftermiddag rullede Bryggeriejer Valløs store, rummelige Lastbil atter ind paa Pladsen og stuvedes fuld af Drenge. En herlig Rundtur i Nordsjælland – med Sodavand undervejs!

Besøg hos jægermester Tvermoes

Torsdag var Lejren paa Besøg hos Jægermester Tvermoes, Søllerød Slot. I gloende Hede besteg vi det ejendommelige »Bjerg«.

Fredag Eftermiddag rumlede hele Styrken – fordelt paa tre Høstvogne – gennem Dyrehaven, forbi Friluftsteatret, over Eremitagesletten. Ved Slottet havde vi Lejlighed til at hilse paa Direktør Adam Poulsen, hvem Drengene hyldede med et dundrende Leve.

Fire Gange om Dagen samledes vi ved de lange Borde mellem Graner-

Jacob Texière læser H. C. Andersens eventyr for drengene.

nes skyggende Stammer. Det var ikke faa Skuder Havregrød, der gled ned, og ikke faa Lammestege og Frikadeller, der blev sat til Livs.

Resultatet af Køkkenchefens Anstrengelser udeblev ikke. Ved Vejningen, der foretoges umiddelbart før Afrejsen, viste det sig, at Drengene gennemsnitlig havde taget 3 Pund paa – en enkelt Deltager hele 8 Pund!

Lørdag var Lejren slut. Ved 4-Tiden drog Drengene bort – solbrændte og sunde.

Søndagen gik med Opbrud.

»Københavnerdrengenes Teltlejr« blev en Sukces. Takket være Skolebestyrer Thornberg, der saa beredvilligt stillede sin smukke Skolegrund til

Disposition, og de enkelte Førere og Spejdere, der tog et Tag med, førtes Tanken ud i Livet.«

1. Holte's »Københavnerlejr«

Vi hørte et sted, at Holte-spejderne med deres københavnske gæster havde været på besøg i Nærum. 1. Holte trop havde nemlig en lignende lejr – formentlig har Gunnar Jørgensen også givet inspiration til den.

I samme »Spejdernes Magasin« læses bl.a. følgende om 1. Holtes »Københavnerlejr«:

»Det er udenfor Hovedbanegaardens Afgangshal. Tre brunede Spejderførere staar midt i en Klynge Drenge og krydser Navne af paa en stor Liste. Drengene er i Alderen 9-14 Aar, de er i Søndagstøjet, nyfriserede og forventningsfulde. Af og til skotter de fra de store, sommermærkede Spejdere hen til Far eller Mor, der smiler til dem og endnu en Gang ønsker dem god Tur. De bliver fotograferede, og saa gaar det ned paa Perronen, hvor Toget holder parat. Snart gaar det mod Nord, ud mod det forjættede Paradis i Holte.

»Rhodesia«

»Rhodesia« viste sig at være en vidunderlig Plet lige udenfor Rude Skov. De syv Telte laa smukt symmetrisk paa en mod Syd svagt skraanende Græsmark.«

Torben Brix holder en velfortjent rygepause mellem måltiderne.

Vi kan her indskyde, at »Rhodesia« var en ret stor grund for enden af Paradisvej op mod Rude skov. Det var Holte-spejdernes faste tilholdssted, stillet til rådighed af to meget spejderinteresserede og aktive mennesker, Valdemar og Louise Mouritzen.

Men tilbage til lejren. Nu følger der i bladet et fyldigt referat af alle de aktiviteter, der foregik. Bortset fra den megen badning i søen, ligner de 8 dage i store træk Nærums »Københavnerlejr«. Der er dog visse undtagelser. Holte havde besøg af nogle islandske spejdere, og de var naturligvis lidt af en sensation.

I omtalen af 1. Nærum trops lejr nævntes et par gange Torben Brix, der jo var køkkenchef. At denne senere ret så omflakkende person heller ikke på det tidspunkt har været uden temperament, vidner en notits i Nærum Kostskoles elevblad »Gongongen« fra december 1926:

»I skulde have set ham som Køkkenchef i »Københavnerlejren«! »Hvor er Fadene! Sovsen! Sovsen! Hoplibovsky ...« – altid i Arbejde!«

Der skete mere i 1926. 1. Nærum Trop havde en stor øvelse med 1. Holte. Den foregik i Ørholm og endte med en overvældende sejr til Nærum.

KFUM-spejderne holder »moderne« natøvelse

Det var også i 1926, KFUM-Spejderne holdt deres store, traditionelle

En spejderfar, Martin Dahl, havde tilbragt en del år i Argentina og lært en masse om spidstegning. Den viden benyttede man sig af ved en fest hos et af rådsmedlemmerne på Vejlesøvej en aften i 1925. Fra venstre ses – eller skimtes – Olaf Børgesen, senere fører for gul patrulje, bagved »oksen« tropsfører O. V. Mouritzen, derefter Svend Aage Biilgaard, Bent Hunø, der blev fører for blå patrulje, men nu fungerede som tropsassistent, så kommer føreren for rød patrulje Kaj Strøyer og i kittel samt bowler Walther Kjær og lidt af benene på Axel Steger. De to sidste er »forklædt« som slagtere.

natøvelse i Holte-terrænet. Den var meget »moderne« arrangeret med deltagelse af biler og motorcykler under »spionagen«, men rekorden for teknikkens anvendelse havde dog troppen »Pawnee-Pahli Stammen«, der havde hyret en flyvemaskine! Hvad de brugte den til, melder historien intet om.

Man hørte stadig til Københavns Amts Division, hvis chef nu var kontorchef Rud. Nielsen.

Søspejdere

Divisionen afholdt i 1927 en stor turnering ved Havarthigården og søspejderne, der nu dukker op mange steder, gav i juli 1927 en stor opvisning i kaproning, kæntringsløb, landingsløb og madlavning ud for Jægerhuset. Der deltog søspejdere fra 5 nationer – jo, der var skam livlig spejderaktivitet i vort område i de tider!

Der var dog også delte meninger om al denne aktivitet, eller rettere måden, den foregik på. I bladet »Væbneren«, KFUM-Spejdernes blad, interviewes Gunnar Jørgensen af Kjeld Helweg-Larsen, og efter at have talt en del om »Flemming-Bøgerne« spørges der:

»– Vil De ikke fortælle lidt om den danske Dreng?

– Lad mig hellere sige et Par Ord om Farerne ved Drengeforeningerne. Der er den Fare ved dem, synes jeg, at Drengen ikke altid bliver selvstændig nok, han er mere FDF'er eller Spejder, end han er Dreng, og der er den Fare, at han modtager færdigsyede Meninger i Stedet for at tænke Spørgsmålene igennem selv. Drenge *leger* ikke som i gamle Dage, der er for megen Øvelse og for lidt Drengeleg. De Voksne har vist blandet sig for meget i deres Leg. Da vi var drenge, behøvede vi ikke en Forsamling af voksne Førere, der skulde lægge Hovedet i Blød og arrangere vore Lege ... vi legede selv ...«

Disse kloge ord sagt i 1927 kunne måske give en og anden stof til eftertanke i dag!

1. Holte trop igen

Vi forlod 1. Holte trop i 1926 under deres »Københavnerdrengelejr«, men forinden havde der været en voldsom udvikling. »Holte Avis« den 5. oktober 1924 (Jamboree-året) kan berette, at troppen nu tæller 54

Spejderliv er friluftsliv. Her er en glad 1. Holtespejder med troppens karakteristiske tørklæde.

spejdere. Der har været sommerlejr i 1924 (foruden deltagelse i Jamboreen) ved Tirsbæk strand ved Vejle fjord. Under lejren deltog troppen i en stor procession gennem Fredericia ud til Landsoldaten og krigergravene. For sikkert første gang i en spejderlejr var der installeret radio i lejren og elektrisk lys i alle teltene! Troppen udgiver stadig tropsbladet »Bavnen«, der er til salg for 10 øre pr. stk. hos boghandler Olesen i Holte.

Og der blev festet i 1. Holte trop. Man benyttede tilsyneladende enhver anledning. »Avisen« den 23. august 1925:

»Vore Spejdere vil i Dag – Søndag den 27. August – give os en morsom Eftermiddag for 1 Kr. – skriver een Krone. Gæster De Kl. 3½ Vester Paradisvej, vil De blive Tilskuer til et Drama, som vi formoder vil blive fuld af Gru og Spænding, da dets Titel i al Beskedenhed er »Junglerovet i Rhodesia« – og hvis De stryger Eftermiddagskaffen, vil De faa Lejlighed til ogsaa at overvære en »Ocean-Pantomime«, hvor det er garanteret, at Bølgerne vil gaa højt. Man har bedt os offentliggøre dette, og vi har ment det bedst for vort Velfærd at gøre det, efter at have set en Parade af den Skare Indfødte, som skal røve likvide Midler (i Rhodesia) til Holte-Spejderne.«

Det skal have været både morsomt og fornøjeligt. Ifølge et senere referat, kom der 3-400 mennesker til stede og gav deres bidrag til troppen, som på dette tidspunkt blev ledet af postekspedient O. V. Mouritzen.

»Landeværnet«

I 1927 oprettedes »Landeværnet«, en sønderjysk økonomisk organisation som modtræk mod tyske gårdopkøb. Spejderne gik aktivt ind for sagen. Fra den 1. til 7. marts skulle der foretages en landsindsamling af bidrag. I »Søllerød Tidende« februar 1927 læses bl.a. dette:

»Dette Arbejde udføres her i Holte af Spejderne fra 1. Holte trop, der i ovennævnte Tidsrum vil tillade sig at besøge Hjemmene i deres Fritid i en saa stor Udstrækning som muligt, idet de høfligt forespørger om man ønsker at støtte »Landeværnet« med et Bidrag, der ikke er tænkt som en Gave, men som Andele mod Sikkerhed i Ejendomme. Hver Andels Størrelse er paa 10 Kr., der enten kan betales straks ved Tegningen tillige

Holte ulveflok den 28. maj 1927. Til højre med spejderhat »Calle« og yderst til venstre assistenten »Bøh«, Børge Petersen, der senere blev fungerende tropsfører.

med Stemplet, Porto, etc. 40 Øre eller i 4 Rater á Kr. 2,60, der da senere opkræves af Spejderne. Naar Andelene saaledes er fuldt indbetalte, udstedes senere et Andelsbevis, der giver Indehaveren de sædvanlige Rettigheder ifølge Landeværnets Statutter. Støt derfor Spejderne i deres Bestræbelser for at faa saa mange som muligt til at tegne disse Andele.«

Holte Ulveflok

1927 var også skelsættende for Holte på anden måde. Den 22. januar 1927 stiftedes nemlig Holte Ulveflok. Ulveunger var noget man havde kendt i Det Danske Spejderkorps siden 1919. Allerede i 1921 var der registreret ca. 30 ulveflokke. Man erkendte nemlig, at selv små drenge havde et behov for oplevelser – ikke så meget gennem øvelser og eksercits, som gennem leg og naturoplevelser. Det var herfra, man skulle hente

Holte-ulvene ved starten til sommerlejren ved Vemmetofte strand 1928. Man var temmelig avanceret – kørte i bil – ikke med toget.

troppens spejdere, når de små var blevet store nok. Vor tidligere omtalte legendariske »Calle« startede da en flok, som hurtigt blev en overvældende succes. Hans frodige fantasi og fremragende evne til at begejstre og beskæftige drenge bevirkede, at flokken i de næste år måtte udvides med den ene »bande« efter den anden. I ulveterminologien taler man om »bander« i modsætning til spejdernes patruljer. Arbejdsgrundlaget er for en stor del baseret på Kiplings »Junglebogen«, hvorfra alskens spændende stof kan hentes og anvendes både som underholdning og pædagogik.

Vi vil ikke opholde os ved Holte Ulveflok, men nøjes med at konstatere, at den så langt altid har været korpsets største. Vi kan her indskyde, at den ved 40-års jubilæet i 1967 talte 4 afdelinger med hver sin voksne leder, at

der i de forløbne år havde været over 700 drenge i flokken, og at Calle i alle 40 år havde været den ansvarlige leder.

Avnholts Vedbæk trop

Vi skriver dog stadig kun 1927 her i vor historie, og vi skal endnu en gang østpå – over til Vedbæk, hvor der igen er ved at ske noget. Her læses i »Søllerød Tidende« den 13. august 1927:

»Ny Spejdertrop i Vedbæk

Vedbæk vil nu ogsaa faa sin Spejdertrop. En lille Flok paa en halv Snes store Drenge og ganske unge Mennesker har gjort Tilløb til at faa dannet en Spejdertrop for Vedbæk og Omegn. Den unge Gartner og Arkæolog Avnholt staar i Spidsen for Bevægelsen og har sikkert baade Energi og Evner til at gøre et Stykke Arbejde for Sagen. Landmandsbanken har overladt dem et Stykke af det Areal, hvor Lejeren i sin Tid havde Dyrepark. De unge Mennesker mangler naturligvis Midler til Anskaffelse af en Del nødvendigt Materiel. Skulde der være nogen, som har Sympati for Sagen og kunde have Lyst til at støtte den, da vilde det sikkert vække Glæde og fremme Sagen.«

Gartner Alfr. Avnholt var dengang ansat som »privat gartner« hos kaffegrosserer J. Schacke på den store ejendom »Egebakken«. Han var et helt usædvanligt menneske, der foruden sin daglige gerning beskæftigede sig med arkæologi, oven i købet i en sådan grad, at han nød almindelig anerkendelse blandt fagfolk. Tillige var han ivrig samler af lokalhistoriske fotografier, og der foreligger i dag en lang række uvurderlige billeder, takket være denne interesse. Nu skulle han altså også være spejderfører. I et langt senere brev fortæller han selv:

»Det begyndte med, at Chr. Eiberg og nogle andre Drenge henvendte sig til mig, fordi de gerne vilde have startet en Spejdertrop. Jeg var ikke særlig begejstret, for jeg kendte ikke noget til Spejderbevægelsen, men til sidst gav jeg efter. Christian skaffede mig noget Spejderlitteratur, og jeg fik forbindelse med en Tropsfører, vist nok fra Holte, og jeg besluttede at prøve.

Vi begyndte straks at hverve Proselytter, og det varede heller ikke

C. B. Jacobsen, »Calle«, i 1925. Han var et universalgeni: Tropsassistent, tropsfører, flokfører, luthspiller, sanger, visedigter, skuespiller, forfatter, instruktør, fotograf og meget mere.

længe, før vi havde 12 Drenge – senere 15. Vi indkaldte til et stiftende Møde, men der var visse Vanskeligheder. Nogle af Drengene vidste ikke, om de kunde faa Lov af deres Forældre, og andre var kun kommet for at faa lidt Sjov.

Da det var smaat med Drenge, kunde vi ikke tillade os at sortere, saa vi kunde vælge de bedste. Lokale kunde vi heller ikke faa, og Midler havde vi ingen af. Vi holdt Møderne i fri Luft eller paa Christians Værelse.

Der dannes et tropsråd

Vi fik dog dannet et Tropsraad, der bestod af Tømrermester Aug. Andersen, Snedker P. Nielsen, Vedbækhus, og Dr. Philipsen. Men Drengene mødte meget uregelmæssigt, og paa Turene maatte vi somme Tider tage nogle med, som slet ikke var i Troppen. Især hvis der kun var mødt een Mand. Jeg fulgte dog omhyggeligt Førermøderne paa Gentofte Hotel, hvor jeg var med til at vedtage og forbedre Lovene, bl.a. husker jeg, at det blev vedtaget, at alle Tropsførere, der gik af, om de saa kun havde været Fører eet Aar, skulde have Spejderkorpsets Medalje. Men da jeg efter tre Aars Arbejde med Troppen maatte lukke den grundet manglende Tilslutning, fik jeg den ikke.

Avnholt bliver snydt

Jeg husker ikke alle Drengene, men skal her forsøge at fortælle lidt om dem: Chr. Eiberg, senere Slagtermester i Vedbæk, Georg Hansen fra Nyvang, Karl Ludwig Hansen, Søn af Snedkermester Martin Hansen, Vedbæk, Erik Brandstrup, senere Snedker, Brødrene Emil og Villy Brasgaard, Sønner af Overpolitibetjent Brasgaard i Holte, Ole Philipsen Søn af Læge Philipsen, Vedbæk, senere Depotbestyrer i Hellerup, Karl Frank Petersen, Søn af Murermester Karl Petersen, Vedbæk, Mogens Sørensen, Jens Thomsen, senere Trafikassistent, Søn af Gartner Thomsen, Vedbæk, Erling Larsen, senere Gartner paa Rønhave ved Smidstrup, Algoth Christensen, senere Glarmester. Hans Nielsen, Søn af Portør Nielsen, Vedbæk Station, Børge Christensen, Søn af Købmanden, Rosenhuset, Vedbæk, Poul Merløe, senere Boghandler, Søn af Gartner Merløe, Vedbæk, Poul Møller, senere Elektromekaniker i Hellerup, Preben Møller, senere Ingeniør.«

Det var jo en lidt trist historie at læse. Mon ikke Avnholt blev svigtet lidt af sine førerkammerater. Han var nok ikke den »type«, der blandede sig. Han har sikkert været for meget gartner og videnskabsmand og for lidt sportsmand for de mere robuste »solbrunede og sunde« spejderførere på den tid. Synd for ham!

Landmandsbankens Dyrepark

Det areal, Landmandsbanken ifølge avisnotitsen stillede til rådighed for Avnholt og hans spejdere, må formodes at være et område på »Bakkehuset«s grund. Det ejedes af vekselerer Johan Levin, der var stærkt involveret i Landmandsbanken.

Som fødselsdagsgave til fruen, fik den velhavende Levin da på een nat etableret en »Dyrepark« bestående af et foderhus af ret anselig størrelse og nogle få stykker vildt, altsammen i en indhegning i parken. Dette kunne fru Levin så om morgenen beundre fra sit vindue. »Dyreparken« bestod dog ikke ret længe, Levin måtte fraflytte, men foderhuset blev istandsat og indrettet til bolig under navnet »Hjortehuset« og senere beboet af boghandler Poul Merløe, som Avnholt omtaler i rækken af sine spejdere. Men her var altså plads nok på de vidtstrakte arealer under »Bakkehuset«, men en ting er plads, en anden erfaring, opbakning, materiel, midler – og ikke mindst drenge!

Collerup-Jørgensen

I 1928 hændte der noget, der skulle få stor betydning for spejderne – også i vort område. En af Det Danske Spejderkorps' ledelse helt ukendt mand, sagfører, direktør, Niels Jacob Collerup-Jørgensen døde, og det viste sig, at han i sit testamente oprettet i 1919, havde testamenteret hele sin formue, kr. 64.312 til »de københavnske spejdere til køb af et areal til øvelsesplads eller lignende«. Dette var naturligvis en enestående mulighed for at erhverve et område, der med tiden kunne danne ramme om lejre, kurser, o.s.v.

Her kan allerede på dette tidspunkt røbes, at man den 17. april 1939 købte matrikel nr. 12c af Øverød, Søllerød, Høje Sandbjergvej 11c, et areal på 46.897 kv.m af sekretær Gert Gulmann. Prisen var kr. 14.000 pr. td land. »Collerup-Jørgensens Mindelegat«, som stod for købet, lod

senere opføre den smukke ejendom »Colleruphus«, men det er helt fremme i 1957, så det må vente til en anden gang.

Konstateres skal det blot, at der nu kom endnu flere spejdere hertil end blot de »fastboende«.

Der var andre steder i kommunen, »udenbys« spejdere slog sig ned og nød vort naturskønne område.

»Ærkesædet«

Sidst i tyverne ejede en præst ved Frederiksberg kirke, Christian Rasmussen, et areal i det østlige skovbryn af Kirkeskoven i Søllerød. Han overlod de københavnske KFUM-Spejdere stedet til lejrplads, og der blev ret hurtigt opført en bjælkehytte og lidt senere et lille kapel, en »skovkirke«. Man kaldte det »Ærkesædet« – måske på grund af ejerens stilling. Det blev en meget benyttet lejrplads, ikke mindst fordi det var nemt at komme til på cykel – og så lå det meget smukt.

Men hytten og kapellet forfaldt, nu vidner kun en lille rest af fundamentet om den tid, glade spejdere nød friluftslivet her. I dag hører arealet under »Søllerød Naturpark«.

Gjentofte Kommunes Division

Efter i mange år at have heddet »Københavns Amts Division« skifter man i 1929 – uvist af hvilken grund – navn og kalder sig »Gjentofte Kommunes Division«. Herom skriver lærer E. Adstofte fra Nærum Kostskole, som nu er blevet divisionsassistent, følgende i »Lyngby Divisions Historie 1911-1946«:

»Vi startede med Nærum Trop, Gjentofte Trop, der delte sig i 1ste og 2den Gjentofte samt lod deres Patrulje paa Ordrup Gymnasium starte Ordrup Trop. Charlottenlund Trop, Sct. Jørgens Trop fra 15. Oktober 1918 til 1933. Poul Asmussens Trop, der deltes i 1ste og 2den Lyngby samt en Patrulje (der var nu to!), der startede Holte Trop, i mange Aar støttet og baaret af »Dynastiet Børgesen«, og med den kendte Flok under »Calles« Ledelse, Vedbæk og Tranegaard Trop.

Fra 1930 sluttede Ordrup Trop og Gjøngerne sig til Divisionen, hvilket Samarbejde ophørte i 1932, da Ordrup, Gjøngerne og Charlottenlund startede Bernstorff-Divisionen.«

Vi kan da godt her fortælle, at man i 1935 gik tilbage til sit oprindelige navn »Lyngby Division«, selv om det så lidt sløjt ud netop på det tidspunkt. Der var faktisk kun 2 troppe og 2 flokke, nemlig dem i Lyngby og i Holte. Det kunne måske være interessant at se, hvem der egentlig havde været chefer i divisionen indtil dette tidspunkt. Stifteren var oberst Wenck, dernæst fulgte kammerjunker C. H. Wildenradt, overlærer R. Rasmussen, grosserer Banner-Jansen, rektor A. Thornberg og fabrikant Erik Dahl. En række initiativrige mennesker, der gjorde et fint stykke arbejde for spejderbevægelsen.

Nu kommer vi vist for langt frem i tiden – vi må lidt tilbage igen – til Nærum i 1930:

Nærum trop får nyt tropshus

Vi har hørt om den sørgelige skæbne, der overgik spejderhuset »DU«. Man havde simpelt hen ikke et regulært tropslokale i mange år, men nu i 1930, skulle troppen endelig have sit eget hus. Herom berettes i »Søllerød Tidende« den 4. oktober 1930 bl.a.:

»Fredag den 26. September var en stor Dag for Nærum Kostskoles Spejdere. Troppens længe nærede Ønske: at faa sit eget Hus, skulde gaa i Opfyldelse. Tropsraadsformanden, Rektor Thornberg bød Divisionschef Banner-Jansen Velkommen, man overrakte »Guldnøglen«, Flaget gik til Tops, og man udbragte et Leve for 1. Nærum Trop. Lærer Adstofte takkede paa Troppens Vegne og udtalte Haabet om, at Troppen vilde vise sig saadant et Hus værdig.«

1. Nærum trop 20 år

I 1931 kunne 1. Nærum trop fejre sin 20-års fødselsdag. Det gik naturligvis ikke stille af. Man holdt en gevaldig fest på Nyholte Hotel, hvor den daværende tropsfører, lærer E. Adstofte først og fremmest hyldede den mand, der gennem alle 20 år havde stået som øverste chef for Kostskolens spejdere gennem tykt og tyndt, skolebestyrer A. Thornberg. Man opregnede ved den lejlighed, at der gennem årene havde været over 500 medlemmer af 1. Nærum trop – et betragteligt antal.

Nærum Kostskole lukker

Det »Leve for 1. Nærum Trop«, der blev udbragt ved indvielsen af huset kort forinden, havde ingen synderlig virkning. Der var mørke skyer

forude. Det kneb betydeligt med økonomien. Det var blevet andre tider. Tilskud var ikke så lette at få mere. Alting blev stramt. Man måtte se sandheden i øjnene – skolen måtte ophøre! Men hvad så med troppen? Dette var en virkelig katastrofe!

»Søllerød Tidende« den 5. marts 1932 bringer denne meddelelse:

»Spejderne i 1. Nærum Trop

der altid har staaet som en decideret Kostskoletrop, vil ved Nærum Kostskoles Nedlæggelse nu til Sommer komme til at svæve rodløst i Luften. Tropsledelsen har derfor ment, for at bevare denne gamle Trop, der allerede i Februar 1931 fejrede sit 20-Års Jubilæum og har et godt Navn indenfor Spejderne, at den simpelt hen gaar over til at være en almindelig Spejdertrop, hvorved den vil være i Stand til at optage alle som Spejdere, og da særligt i den østlige Del af Sognet, hvor der jo hidtil egentlig har manglet en Spejdertrop.

I den Anledning paatænker Tropsledelsen snarest at sammenkalde til Møde for Spejderforældre i den østlige Del af Kommunen for at drøfte Situationen, etablere Troppen og vælge Tropsraad.

I næste Nummer vil Mødested og Tid blive meddelt.«

Næste nummer giver da også tid og sted, nemlig »Ebenezer«, Strandvejen, Vedbæk, mandag den 14. marts kl. 20.

Her er det så slut med oplysninger. Der foreligger intet om dette møde – om det i det hele taget blev afholdt. Der er intet referat at opspore – 1. Nærum trop forsvinder sporløst på dette tidspunkt.

1. Nærum trop ophører

Man må nøjes med at konstatere – omend med vemod – at troppens glorværdige historie slutter i marts måned 1932.

Ganske vist opstår der mange år senere en ny Nærum trop, men det er en hel anden historie, som vi måske senere kan komme tilbage til.

De fleste af eleverne blev overført til Holte Gymnasium, som Holte højere Almenskole jo nu hed, og det må vel formodes, at de, der stadig var spejderinteresserede, er gået ind i den særdeles aktive 1. Holte trop.

Året før, nærmere betegnet den 11. oktober 1931 havde 1. Holte indviet

1. Holte tropshus

deres tropshus. Det var naturligvis en stor begivenhed, som indgående er beskrevet i »Avisen« den 17. oktober 1931. Her oplyses bl.a., at huset er placeret på en grund, kommunen velvilligst har stillet til rådighed på Søvej vest for Søllerød sø.

Ja, der skete noget i 1. Holte, både på Søvej, i troppen og i flokken.

Divisionshus i Trørød

Da Nærum Kostskole blev nedlagt i 1932, var det også slemt for divisionen. Man havde jo i de mange år været forvænt med at her på skolens store areal, havde man plads til øvelser, kurser og lejre. Nu var man uden et fast samlingssted.

Det blev da besluttet at købe en grund i Trørød, nuværende hjørnet af Skelstedet og Langhaven. Der blev også bygget en divisionshytte, som blev indviet under megen højtidelighed af divisionschefen som nu var vor gode bekendt, tidligere skolebestyrer, Thornberg. Nu kunne man igen samles. Men da divisionen nogle år senere blev delt, opgav spejderne grunden og solgte den til de to villagrunde, der findes på stedet i dag.

Uniformsforbudet

Der foregik mange sære ting i verden i de år. Blandt andet var det blevet moderne at uniformere sig. Der dukkede optog op i gaderne af forskellige uniformerede politiske anskuelser. Resultatet blev, at politikerne den 12. april 1933 vedtog en lov om uniformsforbud. Den kom også til at gælde spejderkorpsene, dog undtaget børn under 12 år og førere. Det blev en mærkelig tid. Det var svært at se, hvem der var hvad, når en trop drog af sted. Heldigvis indså myndighederne snart, at der vist var noget forkert i den lov, og den blev ophævet for spejdernes vedkommende den 22. november 1934, men de, der oplevede den tid, husker den med blandede følelser.

1. Holte trop og flok alene i kommunen

Med nedlæggelsen af Nærum trop er Holte-spejderne og ulvene nu alene om at repræsentere spejderbevægelsen i Søllerød. Det mærkes tydeligt. Tilgangen er stor i disse år. Især flokken vokser og vokser. Samtidig stiger kvaliteten. Det er virkelig dygtige spejdere og ulve. Læs f.eks. her et udpluk af en artikel i »Avisen« 18/5 1934:

»Det var en frisk og fornøjelig Oplevelse at se alle Divisionens Spejdere

og Ulve arbejde med de mange morsomme og interessante Øvelser i Kappestrid om, hvem der kunde erobre 1. Pladsen i den store Turnering, der fandt Sted Torsdag den 10. Maj for Ulvene og Søndag den 13. Maj for Spejderne.

Øvelserne fandt Sted paa og ved en Divisionen tilhørende Grund i Trørød.

At »vore egne« ikke staar tilbage i Spejdersporten, viste de – haardt trængt af de andre Troppe – ved at blive Nr. 1 i saavel Ulve- som Spejderturneringen. Lyngby Trop maatte derfor ved den afsluttende Parade overlade Divisionens Faner og Standere til Holte-Troppen.«

KFUM-Spejdernes Korpslejr i Hjortekær

I juli 1935 afholdt »de grønne spejdere« – KFUM-Spejderne i Danmark deres hidtil største korpslejr. Den fandt ganske vist sted lige uden for vor kommunegrænse, men den aktivitet, dette arrangement medførte og den opmærksomhed, denne store lejr vakte, mærkedes langt ind i vor kommune.

Den fandt sted på korpsets lejrplads »Godset«, der faktisk ikke var stort andet end en skrænt ned mod den nuværende Dybendalsvej. Denne meget smukt beliggende lejrplads havde man fået foræret allerede i 1915 af godsejer Johannes Hage, der ejede Nivågaard. Nu lejede man nogle tilstødende marker, og en uge i juli befolkedes området af ca. 3000 spejdere, heraf adskillige udlændinge. Det var forresten første gang – og vistnok også eneste – at man så tyske spejdere i lejr med hagekorsflaget vajende over teltene. Det varede ikke længe før spejderbevægelsen blev forbudt i Tyskland og erstattet af »Hitler Jugend«, der næppe tåler sammenligning med spejderbevægelsen.

Holtes traditioner

Vi må tilbage til Holte igen. En gammel trop som 1. Holte måtte nødvendigvis have nogle traditioner, noget at holde i hævd, noget at værne om. En af disse var – og er – »Ærestørklædet«, et rød/hvidt tørklæde med broderet løv, der omkranser tropsmærket, 1-tallet i et stort H. Det skulle der meget til for at få. Fra 1925 til 1934 var der kun tildelt 19 tørklæder af denne karat. I starten blev de syet af fru Mouritzen, gift med postekspedi-

ent O. V. Mouritzen, der først var tropsassistent, men senere blev en dynamisk tropsfører. Gennem en lang årrække blev de dog bestilt i broderiforretningen nær viadukten ved Holte station. Senere blev en ny tradition skabt: Den fungerende tropsførers kone skulle stå for produktionen, men efter alt at dømme, er hun ikke blevet overanstrengt af dette job.

Gennem mange år havde de gamle »etablerede« afdelinger domineret Lyngby-Søllerød området. Nu tog udviklingen pludselig fart. I marts 1936 dannedes Fostbrødrene flok på Bagsværd Kostskole. Der var i forvejen en meget gammel trop af samme navn, ledet af den senere divisionschef for Lyngby division, rektor Sven Haderup.

Fostbrødrene flok

Furesø trop og flok

Også i Holtes område skete der noget. Den 1/10 1938 startedes Furesø trop og året efter, den 17/5 så Furesø flok dagens lys. Troppen blev dog ikke anerkendt lige med det samme. Herom kan læses i »Avisen« den 16. marts 1939:

»Udviklingen i den sydlige Del af Holte har medført, at der er dannet en ny Spejdertrop, Furesø Trop. Som Navnet angiver, er den naturligt knyttet til Egnen ved Furesøen, og hertil kommer som naturligt Opland det nye Kvarter omkring Virum Station.

I Søndags blev Furesø Trop ved en Parade, hvori Holte, Poul Asmussens og Bagsværd Troppe deltog, anerkendt som optaget i »Det Danske Spejderkorps«. Anerkendelsesdokumentet og Korpsmærker blev overrakt Troppen af Divisionschefen, Rektor Thornberg. Tropsfører er Konstruktør Jørn Forchhammer, Furesøvej 81, Holte.«

Samme Jørn Forchhammer var en overgang fungerende tropsfører for 1. Holte trop og blev senere divisionschef for Søllerød division.

Sorgenfri trop og flok

Og det fortsatte. Den 1/11 1941 startedes Sorgenfri trop og året efter, den 1/3 1942 kom der en flok til.

Men der var stadig kun Holte trop i kommunen, endnu da ...

Vedbæk ville dog ikke give op endnu. Man forsøgte sig igen. Det var en spejderfar, M. J. Sørensen, der på det tidspunkt var ansat i billetkontoret på Vedbæk station, der syntes, der burde gøres noget. Hans søn Kaj var

spejder i 1. Holte, men der var krig og ufred, samfærdselmulighederne var ikke særlige gunstige – det var en usikker tid. Man burde prøve at samle de drenge, der boede i Vedbæk og omegn i en lokal trop. Som sagt så gjort.

Man fik kontakt med daværende dekoratør Mogens Bertram, der havde været spejder i 1. Holte – hvem havde ikke været det – og fik indkaldt til et stiftende møde. Medlemmer af det første tropsråd var bl.a. overpolitibetjent Jørgensen, malermester Frode Arentoft og så vidt vides også købmand Peter Andersen. Om starten på denne nye Vedbæk trop kan læses i »Søllerød Kommuneblad« 2/1 1943:

Vedbæk trop igen

»I disse Dage er der dannet en Spejdertrop i Vedbæk under Det Danske Spejderkorps. Alle raske Drenge vil sikkert være med blandt de gule Spejdere, og da Udgiften herved er minimal, vil Troppen utvivlsomt faa stor Tilslutning. Tropsfører er Mogens Bertram, Kohavevej 41, Telefon Trørød 88, og ved Henvendelse til ham kan interesserede faa alle Oplysninger«.

Er det ikke, som om man har hørt det samme et par gange før? Men denne gang holdt det. Troppen holdt stor »Agitationsfest« på Vedbæk Hotel i februar. Der var stuvende fuldt hus, og publikum morede sig fortrinligt, bl.a. over 1. Holte's opførelse af »Snehvide« – naturligvis i Calle's opsætning og instruktion. Rart at bemærke, at Holte kunne give en hjælpende hånd. Hvorfor så ikke også prøve at starte en ulveflok? Man fandt en dame, der var villig til at forsøge, og i april 1943 arrangerede den nye flokfører, frk. Else Merete Rasmussen, Frydenlundsvej 81, en ny festaften på Vedbæk Hotel, også denne gang under kraftig medvirken af Holte, men nu var det Holte ulve, dog stadig med Calle som dirigent. Også dette møde blev en succes. Vedbæk flok var en realitet. Flokken voksede og skiftede ret snart fører. Den uhyre afholdte og meget energiske, frk. J. Secher, kaldet Raksha, blev flokfører. Det var vel Vedbæk floks storhedstid.

Vedbæk flok

Med troppen var det så som så. Ligemeget hvor energisk den gode rådsformand, M. J. Sørensen end var, så smuldrede det igen. Der var jo en

god del uro i landet netop i de dage, mange førere fik pludseligt »andet arbejde« eller »tog på ferie«, og mange troppe havde det svært med alle de restriktioner, udgangsforbud, mørklægning, o.s.v. Kaj Sørensen fortæller, at det, han husker bedst fra de år, var, at man en gang om måneden »nuldrede« aviser til brug for madrasfremstilling for Danske Kvinders Beredskab.

Helt døde troppen dog ikke. Tropsassistenten, Henning Jørgensen, fungerede et stykke tid, men så var der faktisk kun en patrulje tilbage, og den bestod af 16-18 årige. Flokken kunne åbenbart ikke »føde« troppen med spejdere.

Poul Selbo's Vedbæk trop

Men den ville ikke dø. En kommunelærer på Gl. Holte skole, Poul Selbo – der naturligvis også var gammel Holte-spejder – kunne godt tænke sig at deltage i et såkaldt »Gilwellkursus«. Det er et avanceret lederkursus, som bl.a. indebærer, at man opstiller et halvårsprogram for en trop og gennemfører det. Men Selbo havde ingen trop. Nogle drenge på skolen foreslog at »genoplive« Vedbæk trop, og Poul Selbo blev anerkendt som fører for troppen i oktober 1944. Altså forfra igen!

Der kom atter drenge i troppen, man deltog i 1946 i den store lejr i Ermelunden, og i 1947 var man på sommerlejr på Møn.

Dog ... for det må tilføjes, man var tæt ved vandet, hvilket skal forstås derhen, at adskillige af drengene hellere ville være søspejdere, og igen begyndte det at gå op i limningen i Vedbæk, men herom lidt senere.

Søllerød trop og flok

Vi må igen et lille hop tilbage i tiden, nemlig til november 1942. Der dukker en ny trop op – Søllerød trop. Den opstod egentlig som en aflægger af 1. Holte flok, der som tidligere omtalt voksede over alle bredder. Der var mange »store« ulve, der var i stand til at danne grundstammen i en trop, og det blev de. Året efter, den 23/11 1943 bringer »Avisen« denne artikel:

»Vi møder den lille, tætbyggede Tropsfører for Spejderne i Søllerød, som blandt de gule Spejdere herude gaar under Navnet »Tarzan« – og beder ham fortælle lidt om Søllerød Spejdertrop og Festen paa Lørdag den 27. November.

Jo, ser De, paa Lørdag er det et Aar siden Søllerød Trop og Flok blev startet, og vi griber denne Lejlighed til at hilse paa Drengenes Forældre og andre Interesserede og saa for at skaffe lidt Penge til forskelligt Materiale og Udstyr. Vort store og altoverskyggende Ønske er at faa Raad til – i første Omgang – blot at anskaffe et Lokale, hvor vi kan tumle os. Foreløbig benytter vi Gymnastiksalens Omklædningsrum paa Øverød Skole, men der kan vi jo ikke dekorere Væggene med vore Standere, o.s.v. Nu haaber vi, Festen paa Lørdag vil give os et godt Overskud.«

Om de fik det ønskede lokale, ved vi ikke. I det hele taget er det forbløffende så lidt, der har kunnet oplyses om denne trop. Der findes intet arkivmateriale.

Carl Johan Andersen, der på et tidspunkt var tropsassistent i Søllerød trop, kan dog oplyse, at »Tarzan« var identisk med taxachauffør Erik Sørensen, der boede på Frederiksdalsvej 12. Det har tilsyneladende konstant knebet med lokale, for helt fremme i 1946 – altså efter krigen, fik C. J. Andersen kommunens tilladelse til at benytte den bunker, der var placeret inde i skovhjørnet Vangebovej/Søllerødvej, til tropslokale. Han fortæller, at det blev indrettet som en lappekaate. Det har nok været nødvendiggjort af rummets cirkelrunde form. Der blev opsat et »højsæde«, hvor tropsføreren tronede ved visse lejligheder.

Vi kan se af divisionsopgørelsen for 1946, at Søllerød trop og flok figurerer med 41 medlemmer. Herefter er resten den store tavshed. Søllerød trop/flok er sporløst forsvundet.

2. Holte trop og flok

Igen må vi gøre et hop i tiden. Denne gang tilbage til 1942. Her sker der igen en knopskydning fra 1. Holte trop og flok. Nu bliver 2. Holte trop startet den 14/11 1942 med fuldmægtig J. Helweg-Møller som tropsfører og P. E. Rosenørn som rådsformand. Det går tilsyneladende godt, så godt at man året efter, den 19/2 1943 kan erklære 2. Holte flok for en realitet. Den blev ledet af fru Ebba Hermann.

I 1947 holdt man en 5-års fødselsdagsfest i Holte menighedshus og opførte en revy, hvor man bemærker, at teksterne er af Holger Drach-

mann, Gunnar Jørgensen og den uopslidelige Calle. Det er også tidstypisk, at der som gevinster i et amerikansk lotteri figurerer 1 cykeldæk, 1 pakke te og 20 engelske cigaretter. Sidste punkt i programmet er også bemærkelsesværdigt. Det hedder Fællessang: God save the King og Kong Christian. På dette tidspunkt er fuldmægtig P. E. Rosenørn stadig rådsformand, men tropsfører er nu løjtnant Mogens Rosenørn og flokfører stud. art. Vibeke Palle-Hansen.

Man var i korpset klar over, at der på et tidspunkt i en drengs liv opstår en trang til lidt mere vild og voldsom livsudfoldelse. Det forsøgte man at imødekomme ved at oprette såkaldte »Skovmandspatruljer« for drenge mellem 16 og 18 år. De blev sat på mere avancerede og yderst primitive opgaver, som kunne tiltale drengens fantasi og tilfredsstille hans trang til mere krævende oplevelser. Man sagde populært, at »Skovmænd skal have bjørnekød«. Sådan en patrulje oprettedes naturligvis også i 1. Holte. Men de blev jo hurtigt større og rykkede derved op i næste led, de blev »rovere«, et navn, man lånte fra de engelske spejdere. De dyrkede mere samfundsvendte interesser sammen med endnu mere avanceret spejdersport og friluftsliv. 1. Holtes roverklan blev officielt startet 1/11 1943. Man er senere gået over til at benævne både skovmænd og rovere seniorspejdere.

1. Holte roverklan

Der dukker stadig nye afdelinger op. I juni 1944 startes Nybro trop under Lyngby division. Hvad der egentlig videre skete, er ikke godt at vide. Den har åbenbart haft en uendelig kort levetid.

Nybro trop

Men der kommer flere. Den 16/9 1945 skyder 1. Holte flok nye skud ud. Denne gang startes Geels Ulve med tilnavnet 3. Holte flok. På dette tidspunkt var 4 stopfulde flokke mere, end selv Calle kunne klare. Rådsformand blev ingeniør F. Wulff-Andersen, Skovridergårdsvej 17, Holte – altid kaldet »Overwuf«. Han var iøvrigt samtidig divisionsrådsformand. Flokfører var sønnen, daværende stud. polyt. Erik Wulff-Andersen. Man havde et flokhus på Malmmosevej og levede trygt og godt under virkelig gode føreres ledelse.

Geels Ulve – 3. Holte flok

Det var også i 1945 Bernstorff division slog sig ned i Søllerød kommune,

»Vidnæsdam«

idet man erhvervede en 32.450 kv.m stor skøn naturgrund, betegnet som matr. 2æ af Holte, beliggende Gl. Holtevej 91 og 105. Efter overtagelsen opstilledes 2 barakker. Et hovedhus (fra Kløvermarken) og en sovehytte (fra Bispebjerg Hospital). Senere opførtes en ganske dejlig hytte på stedet, som fik navnet »Vidnæsdam«. Endnu flere spejdere til at nyde vor skønne natur.

Mohawkerne trop og flok

Mohawkerne trop dukkede op i Lyngby division 25/9 1946 – der skete en masse lige efter krigen. Knapt to år senere, den 1/1 1948 blev en flok dannet, behovet for sammenhold i grupper blev åbenbart fortsat i de år.

Det ny »Ærkesædet«

Vi omtalte tidligere KFUM-Spejdernes lejrplads og hytte i Kirkeskoven i Søllerød, som forfaldt totalt. Nu så et nyt »Ærkesædet« dagens lys. I 1947 erhvervede KFUM-Spejdernes Ansgar division en grund for enden af Paradisvænget, direkte ind til Rude skov. Her opførtes 2 »tyskerbarakker«, der dog senere er udbygget og forbedret. Det vrimler efterhånden med spejdere i Søllerød kommune.

Vedbæk trop bliver maritim

Og vi fortalte lidt kryptisk for lidt siden, at Vedbæk trop jo var placeret ret nær ved vand, og hvad deraf kunne følge. Lad os se lidt på, hvad der egentlig skete. I 1945 var Poul Selbo faktisk leder af en delt trop. Der var adskillige, der hellere ville være søspejdere. Han tog konsekvensen og købte af havnefogeden en stor og aldeles uhåndterlig 12-årers robåd, der havde kendt bedre dage som redningsbåd på en stor passagerdamper. Men nu havde man da noget at sejle i, skønt det var drøjt, især for små hænder, at ro den tunge båd op til Espergærde, hvad man undertiden gjorde. Man havde tropshus i et lille træskur, som kommunen havde overladt troppen, da boldklubben ikke ville bruge det mere og byggede et mere tidssvarende. Der var intet vand, så al vask, m.m. foregik i grøften langs jernbanen. Den ret fjerne beliggenhed og den kendsgerning, at man efter hver sejltur med robåden skulle slæbe alle tolv tunge årer op i huset, bevirkede, at interessen for at ro kølnedes mærkbart. Det kan iøvrigt tilføjes, at omtalte primitive træhus senere blev flyttet til Frydenlundsvej og er i dag en del af Trørød Tennisklubs klubhus.

5 gæve søspejdere fotograferet 1947 i tropsfører Selbo's have i Trørød. Fra venstre Hugo Jørgensen, kaldet Hugo Smed efter sin fars profession, Preben Madsen, hvis far var fisker, Per Mayer, der boede i Høje Skodsborg, endnu en dreng fra Skodsborg, men vi ved kun, at han hed Christiansen og at hans far var ansat ved DSB og endelig Hugo John.

Der var mange lystsejlere i Vedbæk, landliggere havde både, deres sønner havde både, og Vedbæk-spejderne blev klar over, at det var vandet, man skulle vælge. Robåden, som hed »Proppen«, blev opgivet.

Poul Selbo fik rigeligt med sit skolearbejde, og en ny fører blev udnævnt. Han hed Erik Bidstrup og var netop flyttet fra Helsingør, hvor

han havde været tropsfører for søspejdertroppen »Piraterne«. Nu boede han i Lyngby. Han var manden, man satte sin lid til. Han medbragte en såkaldt »Helsingør-jolle« ved navn »Dorthe«, som omgående blev førerbåd.

Der var heldigvis for troppen nogle virkelig initiativrige folk med tilknytning til både sø og spejderi. De fik gang i sagerne og 11/9 1947 er »Vikingerne«, Vedbæk Søspejdertrops officielle fødselsdag.

»Vikingerne« – Vedbæk Søspejdertrop

Det var folk som rådsformand, direktør Glæsel, direktør Kolte-Olsen, direktør Bigum, men først og fremmest den meget ungdomsinteresserede direktør Johs. Nielsen, aldrig kaldet andet end »Salat-Nielsen«, da han var indehaver af Københavns Salatfabrik.

Der blev hurtigt startet 2 patruljer, Delfinerne og Blåhvalerne. Den sidste gled ud igen, men til kom i stedet Hajerne og Tunerne.

Både fik man også. Salat-Nielsen skaffede penge her og der og allevegne, og man fik efterhånden anskaffet 3 »Aalborg-joller«, en model, korpset gik ind for på det tidspunkt.

De blev bygget på »Vedbæk Baadebyggeri«, der havde til huse på »Lindevangen«, den store gård, der senere blev nedrevet for at give plads til Trørød Butikscenter. De fik navne som Tunen, Hajen, Delfinen. Desuden rådede man over Salat-Nielsens søns Skelskør-jolle ... jo, nu var man godt sejlende. I pinsen 1947 deltog man i »Øresundsturneringen«, hvori en række søspejdertroppe langs hele kysten fra Amager til Helsingør deltog. Resultatet kendes desværre ikke.

»Vikingerne« – Vedbæk Søspejdertrop's fornemme bomærke.

Man fik også lavet et flot bomærke, tegnet af datidens populære tegner, Axel Mathiesen, der sikkert vil være de lidt ældre læsere bekendt fra utallige tegninger til drengebøger og -blade.

Men man måtte have noget andet at bo i, og i 1949 tog man til Aalborg og købte 2 »Tyskerbarakker«, byggede om og fik den smukt indrettet til den søspejderstation ved Vedbæk Havn, vi kender i dag.

Havnefesterne på Vedbæk Havn startede søspejderne i 1948, Sct. Hans aften. Den første vakte umådelig opsigt og gav et pænt overskud. Man

fortsatte successen de følgende år, indtil man enedes med Vedbæk Boldklub om at dele pænt – hvad man har gjort siden.

Selv om troppen gik godt, er der dog nogle, der mener, at den fik sin helt store fremgang, da daværende stud. odont. Viggo Jørgensen, kaldet »Fido« blev tropsfører i 1950.

»Fostbrødrene Roverklan«
2. Lyngby trop og flok
»Åfolket«, Nærum

Hvad skete der mere i området? Jo, Bagsværds trop, »Fostbrødrene« startede også en roverklan 3/9 1948, og i oktober 1950 blev 2. Lyngby trop startet. Allerede en måned senere var 2. Lyngby blevet forsynet med en flok.

KFUM-Spejderne dukkede atter op i kommunen efter mange års fravær. Egentlig var der kun det mislykkede forsøg i Vedbæk i 1918. Nu etablerede »de grønne spejdere« sig i Nærum den 18. april 1950. Troppen fik navnet »Åfolket« og hørte til KFUM-Spejdernes »Mølleå-division«, der i 1949 var fremkommet ved en deling af »Hjortholm-division«, der nu kom til at bestå af Søborg, 2. Bagsværd, Gladsaxe og Herlev troppe. Mølleå-divisionen omfattede foruden den nyoprettede Nærum-trop »Åfolket«, troppene 1., 2. og 3. Lyngby.

Man startede med et lokale i en kælder på Skodsborgvej 344, og ingeniør Leif Velzer blev den første tropsfører. Det blev hurtigt en ret stor trop, som har klaret sig godt i konkurrencen med de efterhånden mange »gule« troppe i området.

I 1950 bliver rektor ved Bagsværd Kostskole, Sven Haderup, chef for Det Danske Spejderkorps' division, der endnu hedder »Lyngby division« og en stor og fremgangsrig tid oprandt. Nye afdelinger skyder atter op, og spejderbevægelsen bliver et anerkendt, naturligt led i ungdommens liv og færden i Søllerød kommune. Ved slutningen af 1950 talte divisionen 625 medlemmer, og tallet forøgedes hastigt.

Vi er nu nået frem til det tidspunkt, vi havde sat som punktum for denne beretning. De følgende år er ikke mindre spændende, dem vil en fremtidig skribent sikkert kunne fortælle adskilligt om.

Den opmærksomme læser vil på dette sted muligvis indskyde »Jamen,

var der da slet ingen pigespejdere?« Jo, det var der, mange oven i købet, og deres historie er mindst lige så interessant. Vi har imidlertid valgt at tage dem i den rækkefølge, de optrådte – og her kom drengene altså først, men der bliver forhåbentlig lejlighed til i en senere Søllerødbog også at gøre rede for dette kapitel i Søllerød kommunes liv.

Nu da vi er fremme ved 1950, lad os så endnu en gang mindes de dage, hvor det hele begyndte. Her er et billede af – så vidt vides – den første organiserede spejderlejr i Danmark. Hellerup-spejderne er på weekend hos konsul Nørgaard på »Wesselsminde« 1911.

Forfatteren Johs. V. Jensen er på besøg og rektor Hartvig-Møller forsøger at forklare ham og konsulen, hvad spejderi er for noget. Hvem damerne er, vides ikke, men mon ikke det er konsulinden og rektors frue.

For første gang udsendes Søllerødbogen *inden* Selskabets generalforsamling. Det er årsagen til, at Søllerødbogen 1980 ikke indeholder formandens beretning og regnskabet.

Også det årlige tillæg til „Litteratur om Søllerød Kommune" er – af pladsmæssige hensyn – udeladt. Redaktionen har ment også i de næste par årgange at kunne udelade dette stof, fordi det er tanken i 1983 at udsende et kumuleret og revideret 15-års supplement til Søllerød Kommunebibliotekers bibliografi fra 1968, „Litteratur om Søllerød Kommune", bd. 1-2.

BESTYRELSEN FOR
HISTORISK-TOPOGRAFISK SELSKAB
FOR SØLLERØD KOMMUNE

professor, dr. phil. Roar Skovmand, formand (tlf. (02) 89 33 38)
stadsbibliotekar Annalise Børresen, sekretær og redaktør
(tlf. (02) 80 04 86)
ingeniør Werner Ruff, kasserer (tlf. ((02) 80 00 90)
museumsinspektør Nina Fabricius
boghandler Mogens Funch
advokat Eigil Koefoed
lærer Anita Mikkelsen
journalist Ady Rechnitzer
ekspeditionssekretær Ulrik Schou
viceborgmester, skoleinspektør Jørgen Schunck
lærer Ole Sørensen

Søllerødbogen 1980 er sat med Linotype Janson.
Papiret er Thai-Cote.
Typografi: Erik Ellegaard Frederiksen IDD.
Sat og trykt hos Poul Kristensen, Herning, i 1800 eksemplarer.

Redaktion af Selskabets publikationer:
Stadsbibliotekar *Annalise Børresen*,
Søllerød Kommunebiblioteker,
Biblioteksalleen 1-5, 2850 Nærum. Tlf. (02) 80 04 86.

ISBN 87-87113-33-3

Manuskripter, der ønskes optaget i årbogen, bedes sendt til redaktøren, stadsbibliotekar Annalise Børresen, Søllerød Kommunebiblioteker, 2850 Nærum.

Eftertryk uden kildeangivelse er ikke tilladt.
Ved aftryk i større omfang må tilladelse indhentes gennem redaktionen.